

LUOKANOPETTAJIEN NÄKEMYKSIÄ KATSOMUSAINEIDEN OPETUKSESTA

Evi Ylijoki
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto
maaliskuu 2020

TURUN YLIOPISTO
Opettajankoulutuslaitos

YLIJOKI, EVI: Luokanopettajien näkemyksiä katsomusaineiden
opetuksesta

Tutkielma, 88 s., 5 liites.
Kasvatustiede
maaliskuu 2020

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää luokanopettajien näkemyksiä nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa ja siitä, millaisen mallin he haluaisivat olevan käytössä. Selvittää haluttiin myös, onko opettajien taustalla yhteyttä heidän mielipiteisiinsä, sekä onko heidän mielestään katsomusaineiden opetusmallin muutokselle tarvetta ja tulisiko katsomusaineiden opetus säilyttää peruskoulussa. Aineistoina toimi 70 luokanopettajan vastaukset sähköiseen kyselylomakkeeseen, jossa selvitettiin heidän taustatietojaan sekä mielipiteitä katsomusaineiden opetukseen liittyen. Aineiston analyysissä käytettiin sekä laadullisia, että määrällisiä menetelmiä.

Tutkimuksesta saadut tulokset osoittavat, että luokanopettajat olivat suurimmaksi osaksi sitä mieltä, että nykyinen katsomusaineiden opetusmalli kaipaa muutosta. Vajaa kolmasosa halusi säilyttää nykyisen mallin. Nykyisen opetusmallin hyviä ja huonoja puolia mietittäessä opettajat mainitsivat hyväksi puoliksi esimerkiksi sen, että erillisopetuksessa saa enemmän tietoa omasta uskonnostaan, oppilaan identiteetti rakentuu ja opetus on helpompi järjestää. Mallin puutteita taas olivat esimerkiksi järjestyksen hankaluus, opetuksen erottelevuus ja vanhanaikaisuus.

Käyttöön otettavaa mallia miettiessä luokanopettajat halusivat suurimmaksi osaksi ottaa käyttöön kaikille opetettavan yhteisen katsomusaineiden opetusmallin. Viidesosa opettajista halusi säilyttää nykyisen mallin ja noin seitsemäsosa kannatti osittain yhteistä ja osittain erillistä mallia.

Opettajien taustoja tutkiessa huomattiin, että vähemmistöuskontoihin kuulumisella sekä vahvalla uskonnollisuudella oli selvä yhteys heidän mielipiteisiinsä. Näillä tekijöillä huomattiin olevan selkeä yhteys siihen, että opettajat halusivat säilyttää nykyisen opetusmallin.

Opetusmallin muutos nähtiin suurimmaksi osaksi tarpeellisena ja katsomusaineiden opetus haluttiin yleensä säilyttää perusopetuksen piirissä.

Moni tuloksista sopi yhteen aikaisemman tutkimuksen kanssa. Luokanopettajia koskeva tulos taas oli melkein pä vastakohtainen aiemmalle tutkimukselle. Tämä ero voi selittyä Suomen muuttumisella monikulttuurisemmaksi ja sekulaarimmaksi yhteiskunnaksi.

Asiasanat

katsomusaine, katsomusaineiden opetus, yhteinen katsomusaine, luokanopettajat, opetusmalli, peruskoulu

Sisällys

1	JOHDANTO	9
1.1	Katsomusaineiden opetusmallit Euroopassa	10
1.2	Katsomusaineiden opetus Suomessa	15
1.2.1	Katsomusaineiden opetuksen historia	16
1.2.2	Oman uskonnon opetus	17
1.2.3	Katsomusaineiden opetus opetussuunnitelmassa	19
1.3	Katsomusaineiden opetuksen haasteita	22
1.3.1	Monikulttuuristuva ja sekularisoituva Suomi	22
1.3.2	Katsomusaineiden opetuksen erottelevuus	24
1.3.3	Epätasa-arvoisuus opetuksen järjestämisessä	25
1.3.4	Oman identiteetin rakentuminen	27
1.3.5	Muut haasteet	28
1.4	Näkökantoja katsomusaineiden opetukseen	30
1.5	Tulevaisuuden näkymiä katsomusaineiden opetukselle Suomessa	32
1.6	Tutkimustehtävä	34
2	MENETELMÄT	38
2.1	Aineistonkeruumenetelmä	38
2.2	Osallistujat	39
2.3	Analyysimenetelmät	42
2.3.1	Laadullinen analyysi	42
2.3.2	Määrällinen analyysi	44
3	TULOKSET	47
3.1	Luokanopettajien näkemys nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista ...	47
3.2	Luokanopettajien näkemys siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli tulisi olla käytössä	52
3.3	Opettajien taustan yhteys heidän näkemyksiinsä	57
3.3.1	Iän yhteys	57
3.3.2	Asuinpaikan yhteys	58
3.3.3	Opettajana työskentelyvuosien yhteys	59
3.3.4	Katsomusaineiden opetuksen yhteys	60
3.3.5	Uskontokunnan yhteys	62
3.3.6	Uskonnollisuuden yhteys	63
3.4	Luokanopettajien kokemus katsomusaineiden opetusmallin muutoksen tarpeellisuudesta	65

3.5	Luokanopettajien kokemus katsomusaineiden opetuksen kuulumisesta peruskouluun	69
3.6	Tulosten yhteenveto	72
4	POHDINTA	73
4.1	Tulosten suhde aikaisempaan katsomusaineiden tutkimukseen ja niiden pohdinta	73
4.2	Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset	78
4.3	Tulosten hyödyntämismahdollisuudet ja jatkotutkimusehdotukset	79
	LÄHTEET	82
	LIITTEET	89
	Liite 1. Kyselylomake	89

Kuviot

Kuvio 1. Vastaajien ikä.....	39
Kuvio 2. Vastaajien asuinpaikka.....	40
Kuvio 3. Vastaajien työskentelyvuodet luokanopettajana.	40
Kuvio 4. Vastaajien kokemus uskonnollisuus.	41
Kuvio 5. Vastanneiden opettajien mielipide nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa.	47
Kuvio 6. Vastanneiden opettajien mielipide siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli tulisi ottaa käyttöön.....	53
Kuvio 7. Vastaajien ikä suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.....	58
Kuvio 8. Vastaajien asuinpaikka suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.....	59
Kuvio 9. Vastaajien uskontokunta suhteessa heidän mielipiteeseensä nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa.	62
Kuvio 10. Vastaajien uskontokunta suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.....	63
Kuvio 11. Vastaajien uskonnollisuus suhteessa heidän mielipiteeseensä nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa.	64
Kuvio 12. Vastaajien uskonnollisuus suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.....	65
Kuvio 13. Luokanopettajien mielipide katsomusaineiden opetuksen muutoksen tarpeellisuudesta.	66
Kuvio 14. Luokanopettajien mielipiteet siitä, minkä tahon tulisi järjestää katsomusaineiden opetus.....	69

Taulukot

Taulukko 1. Uskonnonopetuksen järjestäjätahot Euroopan maissa. 13

Taulukko 2. Luokanopettajien kertomia syitä mielipiteelleen katsomusaineiden
nykyisestä opetusmallista. 49

1 JOHDANTO

Tämän Pro gradu -tutkimuksen tarkoituksena on selvittää luokanopettajien näkemyksiä ja mielipiteitä katsomusaineiden opetuksesta Suomessa tällä hetkellä ja sitä millainen malli heidän mielestään olisi hyvä olla käytössä. Kallioniemi (2007b, 41–42) kuvailee, että katsomusaineella tarkoitetaan eri uskontojen sekä elämänkatsomustiedon aineita, joita opetetaan peruskoulussa. Usein puhutaan vain uskonnonopetuksesta, mikä ei kuitenkaan ota huomioon elämänkatsomustiedon opetusta tai muita opetuksen tunnustuksettomia osia. Tästä syystä tässä tutkimuksessa käytetään mieluummin termiä katsomusaine. Katsomusaineella on pitkä historia suomalaisessa koulussa ja sillä on monenlaisia tehtäviä. Katsomusaineessa oppilas tutustuu omaan perinteeseensä, rakentaa omaa identiteettiään sekä oppii muunlaisista katsomuksista. Oppilas oppii myös eettistä ajattelua ja erilaisia elämäntaitoja. (Kallioniemi 2007b, 41–42.)

Katsomusaineen lisäksi muita tärkeitä termejä tässä tutkimuksessa ovat uskonnollisuus ja tunnustuksellisuus. Uskonnollisuudella tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta uskostaan ja pyhyden kokemuksestaan. Tunnustuksellisuus tai tunnustuksettomuus taas viittaa koulussa opetettaviin katsomusaineisiin ja siihen missä määrin sen voidaan nähdä olevan jonkin uskonnon harjoittamista ja oppilaan kasvattamista kohti kirkon jäsenyyttä (Pyysiäinen 1982, 13).

Tämänhetkisen mallin mukaan Suomessa opetetaan resurssien puitteissa jokaiselle oppilaalle tämän omaa uskontoa tai elämänkatsomustietoa. Käytössä on siis erillisopetus, jota kutsutaan oman uskonnon opetuksiksi. Oppilaan oikeus oman uskonnon opetukseen on säädetty Suomen laissa (Perusopetuslaki 453/2001 11§ ja 454/2003 13§). Oman uskonnon opetukselle tulee kuitenkin täyttyä reunaehdot oppilaiden lukumääristä ja näin ei joissakin kunnissa tai tapauksissa ole. Tällöin oppilaat osallistuvat enemmistöuskonnon mukaiseen opetukseen tai elämänkatsomustiedon opetukseen, jos sitä järjestetään heidän koulussaan (Opetushallitus 2018). Tilanne vaihtelee paljon alueittain ja esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on paremmat mahdollisuudet jokaisen oppilaan oman uskonnon opetukseen kuin pienemmissä kunnissa, mutta samalla myös enemmän haasteita opetuksen järjestämisen kanssa. Samanlainen tilanne etenee kuitenkin pikkujiljaa myös muihin kuntiin. (Sakaranaho & Salmenkivi 2009.)

Katsomusaineiden opetus on ollut viime aikoina paljon esillä julkisessa keskustelussa ja mielipiteet siitä ovat hyvin moninaisia. Myös opetusmallin mahdollisesta muutoksesta on ollut puhetta. Maailma on muuttunut globalisaation, maahanmuuton lisääntymisen, sekularisaation sekä virtuaalisen kommunikoinnin räjähdysmäisen muutoksen myötä sellaiseksi, että internetissä voidaan keskustella mistä vaan niin hyvässä kuin pahassa. Myös keskustelu koulutuksesta ja katsomusaineiden opetuksesta on lisääntynyt. (Rautionmaa & Kallioniemi 2017, 147.) Mediassa olevien kirjoitusten määrä viittaaakin siihen, että uskonnonopetus herättää paljon mielipiteitä. Esimerkkejä erilaisista näkemyksistä on luettavissa esimerkiksi näissä otsikoissa: ”Suomalainen uskonnonopetus on kallista ja vanhanaikaista” (Thomas 2019), ”Oman uskonnon opetus on edelleen tärkeää” (Mannola 2013), ”Uskontotunnit yhdessä vai erikseen? – Osa kouluista kokeilee katsomusaineiden yhteisopetusta” (Ristola 2017) sekä ”Eri uskontojen ja elämäntietämisen opettajat vastustavat yhteistä katsomusainetta” (Haikala 2018).

Otsikot ovat melko kärkkäitä ja ottavat selvästi kantaa uskonnonopetukseen. Nämä ovat vain yksittäisiä poimintoja mediassa käytävästä diskurssista katsomusaineiden opetukseen liittyen, mutta otsikkopoiminnoista saa hieman kuvaa siitä, millaista puhetta aiheen ympärillä käydään. Jo näistä otsikoista nähdään myös se, että näkemyksiä aiheesta on hyvin erisuuntaisia. Monikulttuuristuvassa Suomessa aihe on hyvin tärkeä käsiteltäväksi ja opettajat ovat hyvin lähellä näkemässä nykyistä tilannetta kouluissa. Tämän vuoksi juuri opettajien mielipiteellä katsomusaineiden opetukselle on merkitystä.

Seuraavaksi esitellään tarkemmin katsomusaineiden opetuksen malleja Euroopassa, sekä Suomessa ja käsitellään jonkin verran nykyisen opetusmallin mukaisia haasteita. Tutustutaan myös mahdollisiin tulevaisuuden katsomusaineiden opetuksen vaihtoehtoihin ja esitellään tämän tutkimuksen tutkimusongelmat.

1.1 Katsomusaineiden opetusmallit Euroopassa

Uskonnonopetus on järjestetty eri Euroopan maissa hyvin eri tavoin. Maiden pääuskonnot ovat eri uskontoja ja joissakin maissa opetus järjestetään koulujen, joissakin uskonnollisten instituutioiden puolesta. Uskonnonopetusta voidaan tarkastella kahdesta eri näkökul-

masta, koulutuspoliittisesta tai pedagogisesta. Koulutuspoliittisella näkökulmalla tarkoitetaan julkisen vallan vaikuttamista koulutuksen kehittymiseen ja pedagogisella taas opetuksellista näkökulmaa. (Ehnqvist 2012, 5.)

Uskonnonopetuksen koulutuspoliittista vertailua voidaan tehdä esimerkiksi Schreinerin (2007) kehittämien ulottuvuuksien avulla, joita ovat: objektiivinen–tunnustuksellinen, vapaaehtoinen–pakollinen sekä uskonnollisten yhteisöjen vastuulla–valtion vastuulla. Euroopan eri maiden opetusta voidaan karkeasti jaotella näiden ulottuvuuksien avulla (Räsänen ym. 2009, 437). Toisenlaisen jaottelun mallin on luonut Skeie (2002). Tämän mallin pohjalta maat voidaan jakaa kahteen eri päätyyppiin, joista ensimmäisessä yhteiskunta on koittanut luoda yhden yhtenäisen uskonnonopetusmallin, joka voi olla tunnustuksellinen tai tunnustukseton. Sitä nimitetään vahvaksi ratkaisuksi. Toinen tyyppi taas on monimuotoinen tai heikko ratkaisu, joka painottuu yhteiskunnan vähäisemmälle hahulle luoda yhtenäinen malli uskonnonopetukselle. (Kallioniemi 2007c, 59; Skeie 2002, 242–243).

Suomi kuulu näistä päätyypeistä jälkimmäiseen eli heikkoon ratkaisuun (Kallioniemi 2007a, 102). Maita, joissa on käytössä vahva ratkaisu ja joissa on tunnustuksellinen uskontoon perustuva kaikille tarkoitettu järjestelmä ovat esimerkiksi Italia, Espanja ja Kreikka. Saman ratkaisun maita, joissa uskonnonopetus on yhteisenä oppiaineena kaikille, mutta joka ei kuitenkaan ole tunnustuksellinen ovat Suomea lukuun ottamatta kaikki Pohjoismaat. Ranskassa taas ei valtion kouluissa anneta uskonnonopetusta lainkaan. Monimuotoisen eli heikon ratkaisun maita, joissa on sekoittuneita ratkaisuja ovat esimerkiksi Irlanti, Alankomaat ja Iso-Britannia. Heikkoon ratkaisuun kuuluu myös sekulaarin järjestelmän maita, joissa uskonnonopetusta kuitenkin järjestetään ja koordinoidaan. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Saksa, Suomi, Itävalta ja Romania. (Kallioniemi, 2007a, 102–103.)

Euroopasta löytyy siis lukuisia erilaisia ratkaisuja ja uskonnonopetusta on järjestetty monin eri tavoin. Yleensä maan vahva uskonnollinen kulttuuri ja kirkon vaikutus ovat vaikuttaneet siihen, että maan uskonnonopetuskin on vahvan tunnustuksellista ja kaikkien tulee opiskella uskontoa. Sekulaarimpi kulttuuri taas johtaa joko kaikille yhteiseen tunnustuksettomaan opetukseen tai hajanaisempaan, eri oppilaille erilaiseen opetukseen. (Kallioniemi, 2007a, 102–103.)

Uskonnonopetusta voidaan lähestyä myös pedagogisesta näkökulmasta. Tällöin voidaan käyttää esimerkiksi Hullin (2002, 107–110) luomaa jakoa kolmeen erilaiseen uskonnonopetuksen ryhmään. Näitä ryhmiä ovat 1) oppia uskonto eli learning religion, 2) oppia uskonnosta eli learning about religion ja 3) oppia uskonnon avulla eli learning from religion. Näistä ensimmäinen tarkoittaa tunnustuksellista uskonnonopetusta, jossa uskonnon oppien oppiminen on tärkeää. Toinen taas viittaa ei-tunnustukselliseen uskonnonopetukseen, jossa tarkoituksena tarkastella uskontoa ikään kuin ulkopuolelta. Kolmannessa ryhmässä taas keskitytään oppilaan omaan kokemusmaailmaan ja heidän arvomaailmansa kehityksen tukemiseen. (Ubani 2013, 46–48.)

Viime aikoina Euroopassa on alettu yhdenmukaistaa ja standardisoida eri maiden uskonnonopetusta (Ehnqvist 2012, 11). Taustalla tässä on halu korostaa yhteistä eurooppalaista kulttuuriperintöä. Vaikka uskonnonopetus on Euroopan maissa melko erilaista, ymmärretään uskonnonopetuksen tehtävä melko samalla tavalla ja se nähdään enemminkin koulun oppiaineena, eikä kirkon alaisena. (Kallioniemi 2007b, 44–45; Räsänen ym. 2009, 436–438.) Schweitzer (2002) on luonut tätä yhdenmukaistamisen tavoitetta silmällä pitäen kansainväliset kriteerit uskonnon opetukselle. Näiden kriteereiden avulla uskonnonopetusta voidaan tarkastella yli valtionrajojen ja muuttaa sitä yhtenäisempään suuntaan. (Kallioniemi 2007b, 44–45; Schweitzer 2002, 49–56.) Schweitzerin (2002) kriteerit ovat seuraavanlaisia: 1) Uskontoa tulee opettaa yleisten kasvatuseriaatteiden mukaan, 2) Uskonnon opetuksella on yhteiskunnallinen merkitys ja oppiainetta tulee opettaa tästä lähtökohdasta käsin, 3) Uskonnon opetukseen tulee sisältyä jonkinlaista tunnuskuntien välistä ja uskontojen välistä oppimista, 4) Uskonnonopetuksen tulee perustua lapsen oikeuteen uskontoon ja oikeuteen saada uskonnon opetusta ja 5) Uskonnonopettajien tulee olla sellaisia ammattilaisia, jotka kykenevät itsereflektioon, oman uskonnollisen taustan ja elämäkerran kriittiseen arviointiin. (Ehnqvist 2012, 12–14; Schweitzer 2002, 49–56.)

Uskonnonopetuksen yhtenäistäminen voi kuitenkin olla hankalaa. Euroopan maissa on suuria kielellisiä sekä kulttuurillisia eroja ja myös koulutusjärjestelmät poikkeavat paljon toisistaan. Myös uskonnonopetuksen käsite on eri maissa erilainen. Suuressa osassa Euroopan maita käytetään myös yksityiskoulujen järjestelmää, joka osaltaan vaikuttaa uskonnonopetuksen eroavaisuuksiin. Esimerkiksi Pohjoismaissa on selvästi vähemmän yksityiskouluja kuin muissa Euroopan maissa. (Kallioniemi 2007c, 56–57.)

Myös uskonnonopetusta järjestävät tahot vaihtelevat eri maissa. Järjestäjänä voi toimia esimerkiksi koulu tai uskonnolliset yhdyskunnat. Tämä taho on yleensä yhteydessä siihen, onko kyseisen maan uskonnonopetus tunnustuksellista vai tunnustuksetonta. Usein niissä maissa, joissa opetus on tunnustuksellista, järjestetään opetus yhteistyössä uskonnollisten yhdyskuntien kanssa. Näin on esimerkiksi Itävallassa, Italiassa ja useimmissa Saksan osavaltioissa. Usein maissa, joissa opetus on tunnustuksetonta, on taas kouluvi-
ranomaisilla päätösvalta uskonnon opetuksesta. Näitä maita ovat esimerkiksi Ruotsi, Norja ja Tanska. Poikkeuksena tästä on Englanti, jossa opetus on tunnustuksetonta, mutta uskonnolliset yhteisöt suunnittelevat kuitenkin opetusta yhdessä koulujen kanssa. (Plesner 2002, 112.)

Alla olevassa taulukossa (taulukko 1) on tarkasteltu uskonnonopetuksen järjestäjää joissakin esimerkkimaissa (Kallioniemi 2007c, 60).

Taulukko 1. Uskonnonopetuksen järjestäjätahot Euroopan maissa.

Vastuu uskonnonopetuksesta	Tunnustuksellinen uskonnonopetus (segregaatiomalli)	Tunnustukseton uskonnonopetus (integroitu)
Koulu	Suomi	Ruotsi
	Kreikka	Norja
		Tanska
Koulu ja uskonnolliset yhteisöt	Saksa	Englanti
	Italia	
	Itävalta	
Uskonnolliset yhteisöt	Unkari (opetus koulussa)	-
	Ranska (opetus koulun ulkopuolella)	

Monissa maissa, joissa käytetään tunnustuksellista uskonnonopetusta, oppilaille on mahdollisuus valita koulun eri aineista, se mihin he haluavat osallistua. Uskonnon opetuksen sijaan heillä on usein myös mahdollisuus valita tunnustukseton vaihtoehto. Tämän tunnustuksettomien vaihtoehtojen nimi vaihtelee eri maissa ja se voi olla esimerkiksi filosofia tai etiikka. (Davie 2000, 90–91.)

Suomen lähimaissa Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa on siirrytty opettamaan tunnustuksetonta katsomusainetta kaikille oppilaille, riippumatta siitä mihin uskontokuntaan nämä kuuluvat tai ovat kuulumatta. Tanskassa opetus perustuu kristilliseen kulttuuriperintöön, mutta se katsotaan tunnustuksettomaksi. Oppilas voidaan myös vapauttaa uskonnopeutuksesta anomuksella. Ruotsissa opetetaan kaikille yhteistä uskontotietoa 4. luokalta lähtien. 1-3 luokilla taas opetetaan yhteiskunnallisten aineiden kokonaisuutta. Mielenkiinnon kohteena Suomessa on ollut erityisesti Norjan malli, sillä Norja nähdään melko samankaltaisena maana Suomen kanssa ja keskustelussa on ollut, olisiko Suomessakin mahdollista siirtyä Norjan mukaiseen malliin (Kallioniemi 2007c, 68).

Norja rakensi 1997 täysin uuden katsomusaineiden opetusmallin, josta poistettiin tunnustuksellinen osa kokonaan. Tämä malli otettiin Norjassa kaikkien oppilaiden käyttöön ja tällä syrjäytettiin aiempi erillismalli. (Hokkanen 2014, 202–227.) Kallioniemi (2007c, 68–71) kuvailee, että uudella mallilla tavoiteltiin yhteiskunnallista kansallista henkeä ja sen lähtökohtana oli, että oppiaineen tulee olla objektiivista, neutraalia ja pluralistista. Aineessa tutustutaan kristillisyyteen, mutta myös muihin maailmauskontoihin ja siihen kuuluu paljolti etiikkaa ja filosofiaa. Aine on siis melko samankaltainen kuin Suomen elämäkatsomustieto.

Norjan opetusmallin muutos ei tapahtunut täysin yksimielisesti. Vuonna 1997 voimaan tullut malli KRL (Kristinusko, Uskonto ja Etiikka) oli sisällöltään vielä suurimmaksi osaksi oppia kristinuskosta. Oppiaine oli myös pakollinen kaikille ja mahdollisuudet aineesta vapautukseen olivat rajalliset. Norjan uskonnolliset vähemmistöt sekä Norjan humanistinen yhdistys (The Norwegian Humanist Association) vastustivat muutosta vahvasti. Heidän mielestään aine ei yltänyt neutraaliuden tavoitteeseen, joka sille oli asetettu. Myös aineesta tehdyt tutkimukset osoittivat, että aineessa oli liikaa sisältöjä ja sitä oli hankala opettaa. Näistä syistä ainetta alettiin kehittämään vuonna 2001 ja vuonna 2002 voimaan astui uusi opetussuunnitelma, joka antoi opetukselle tarkemmat ohjeet. Tämän mukaan opetuksen tulisi olla 55% kristinuskoa, 25% muita uskontoja sekä katsomuksia ja 20% etiikkaa ja filosofiaa. Kristinusko pysyi monista ehdotuksista huolimatta suurimpana osana opetusta. (Andreassen 2013, 139–146; Kallioniemi 2007c, 72.)

Jo ennen tätä muutosta alkaneet valitukset eivät loppuneet tämänkään jälkeen. Norjan valtiota vastaan nostettiin syytteitä eri tahojen (The Norwegian Islamic Council, The Norwegian Humanist Association, itsenäiset vanhemmat) toimesta ja asiaa käsiteltiin oikeudessa runsaasti. Vuonna 2001 Norjan korkein oikeus katsoi opetusmallin olevan linjassa ihmisoikeuksien kanssa. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjärjestö katsoi Norjan kuitenkin rikkovan ihmisoikeuksia. Vastauksena tähän mallia muutettiin taas osittain vuonna 2005 ja nykyisen kaltainen malli sai muotonsa vasta vuonna 2008. Tämä uusin malli RLE (Uskonto, Elämänfilosofia ja Etiikka) poisti nimestään kristinuskon ja yrittää olla enemmän ihmisoikeuksien mukainen. Kaikkea kriittisyyttä se ei ole kuitenkaan poistanut, ja monet näkevät kristinuskon edelleen menevän muiden uskontojen edelle. (Andreassen 2013, 139–146.)

Muutos ei siis ollut mutkaton ja varsinkin sen sisältöjen muokkaaminen koettiin ongelmallisena. Opetuksen sisältöjä voikin olla vaikeaa yhdistää monikulttuurisista taustoista tuleville oppilaille loukkaamatta ketään.

1.2 Katsomusaineiden opetus Suomessa

Kallioniemi (2007a, 104) kuvailee Suomen uskonnonopetusmallia uskontosidonnaiseksi tai uskontokuntalähtöiseksi. Opetusmallin historia myös ulottuu jopa 1920-luvulle asti. Suomessa on tosiaan käytössä jo aiemmin mainittu erillisopetus, jossa jokaisella oppilaalle koitetaan mahdollisuuksien mukaan opettaa tämän omaa uskontoa tai elämäntietoa. Peruskoulussa katsomusaineet ovat osa pakollista oppimäärää ja jokaiselle vuosikurssille kuuluu ainakin yksi viikkotunti katsomusaineiden opetusta (Opetushallitus 2018). Tietyn uskonnon edustajia tulisi Opetushallituksen mukaan olla vähintään kolme, jotta koululla olisi velvollisuus järjestää heille heidän oman uskontonsa mukaista opetusta. Tämä kriteeri ei välttämättä aina täyty, jolloin resurssien puutteessa oppilaat sijoitetaan joko valtauskonnon mukaiseen ryhmään tai elämäntietouden ryhmään, jos tätä opetetaan kyseisessä koulussa. Kriteerien täytyessäkin, voi vähemmistöuskontojen uskonnonopetuksen järjestäminen olla hankalaa. Esimerkiksi pätevä opettaja saattaa puuttua ja voidaan joutua käyttämään eri kunnissa kiertävää tietyn uskonnon opettajaa. Myös lukujärjestyksen kannalta voi järjestäminen olla hankalaa. (Zilliacus 2014, 90–97.) Pääasiassa Suomessa kuitenkin tähdätään oman uskonnon opetukseen.

1.2.1 Katsomusaineiden opetuksen historia

Uskonnonopetuksen historia Suomessa on oikeastaan pidempi kuin koululaitoksen historia. Suomalainen koulujärjestelmä onkin syntynyt suureksi osaksi kirkon opetustoiminnan pohjalta. (Kallioniemi 2005a, 12.) Kristinusko on ollut suurelta osin ollut mukana rakentamassa suomalaista yhteiskuntaa, ja sillä on ollut suuri merkitys koulun kasvatustehtävälle (Poulter 2011, 71–76). Koko koululaitos olikin pitkään tiiviissä yhteydessä evankelisluterilaisen kirkon kanssa. Virallisesti koululaitoksen järjestämä katsomusopetus sai alkunsa Suomessa 1920-luvulla. Juuri ennen tätä valtio oli eronnut kirkosta ja asettanut voimaan uskonnonvapauslain, vaikkakin suhde kirkkoon oli edelleen vahva. (Kallioniemi 2005a, 12–16.)

Vuonna 1922 voimaan astui uskonnonvapauslaki, jonka mukaan uskonnon opetus ei saanut olla ristiriidassa kotien uskonnon opetuksen kanssa. Jos oppilas kuului johonkin muuhun, kuin enemmistön uskontokuntaan, eli evankelisluterilaiseen uskontokuntaan, pystyi tämä saamaan vapautuksen uskonnon opiskelusta. Vuonna 1923 uskonnon opetus määräytyi tunnustukselliseksi ja kouluissa opetettiin enemmistön mukaista uskontoa. Vain vähintään 20 enemmistöön kuulumattomalle saatettiin opettaa jotakin muuta uskontoa tai ainetta. Tällaisia vähemmistöjä oli tuolloin vain ortodoksit. (Kallioniemi 2005a, 15; Uskonnonvapauslaki 267/1922 §8; Laki 137/1923.)

Koulujen uskonnonopetus oli hyvin pitkään samankaltaista kirkon kasteopetuksen kanssa ja tähtäsi rippikouluvalmiuteen. Tähän alkoi tulla muutosta vasta 1950-luvulla, jolloin alettiin korostaa myös pedagogista näkökulmaa ja oppilaiden tarpeiden huomioonottamista. Peruskoulujärjestelmään siirryttäessä katekismukseen perustuva opetus katosi kouluista ja yhdeksi opetuksen tavoitteeksi tuli oppia myös muita uskontoja ja katsomuksia. Opetus säilyi kuitenkin edelleen tunnustuksellisena. (Kallioniemi 2005a, 15–17; Pyy-siäinen 1998, 49.)

Tämän jälkeen suurempaa muutosta tapahtui vasta vuonna 1985, jolloin elämäntietomustieto sai alkunsa. Se rakennettiin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia oppilaita varten. (Pyy-siäinen 1998, 45; Saine 2000, 185–188.) Vaikka elämäntietomustiedon

oppiaine sai alkunsa vasta tuolloin, on sillä ollut juuret jo paljon tätä ennen. Koko koululaitoksen olemassaolon ajan on puhuttu moraalisen ja eettisen kasvatuksen tarpeesta. Aihe on ollut usein esillä koulutuspoliittisessa keskustelussa jo paljon ennen sen perustamista. Elämänkatsomustiedon oppiaineen perustaminen oli hyvin tärkeää uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomille oppilaille. Nykyinen elämänkatsomustiedon opetus antaa oppilaille apua eettisissä ja moraalisisissa pohdinnoissa. Elämänkatsomustiedon sisällöt ovat osittain myös hyvin lähellä filosofiaa. (Salmenkivi 2003, 32–40.)

1.2.2 Oman uskonnon opetus

Oman uskonnon opetus astui voimaan vuonna 2003 uuden uskonnonvapauslain myötä. Uudessa uskonnonvapauslaissa nojattiin yksilön positiiviseen oikeuteen saada oman uskonnon opetusta. Lapsen opiskeleman katsomusaineen päättävät huoltajat ja kaikille tulisi järjestää samanlaiset mahdollisuudet oman uskonnon opiskeluun. (Koikkalainen 2010, 43.) Uusi oman uskonnon opetus ei ollut enää tunnustuksellista ja järjestettävän oman uskonnon vähimmäisraja laskettiin kolmeen oppilaaseen. (Uskonnonvapauslaki 453/2003 6§; Perusopetuslaki 454/2003 13§.) Perusopetuksessa haluttiin painottaa tasiarvoa ja opetussuunnitelmaan lisättiin etiikkaa ja tietoa muista uskonnoista. Maailman muuttunut ja monikulttuuristunut tilanne johti siihen, että haluttiin lisätä kommunikaatiota maailmankatsomusten välille. (Poulter 2011, 80.)

Tomperi (2013, 67) toteaa, että vaikka oman uskonnon opetuksen onkin tarkoitus olla tunnustuksetonta, ei opetus ole kuitenkaan tutkimuksen valossa suuresti muuttunut aiemmasta mallista. Hänen mukaansa evankelisluterilaisen uskonnon opetus on yleiskristillistä ja ohuesti tai epäselvästi tunnustuksellista. Raja tunnustuksellisen ja tunnustuksettomien välillä ei ole kuitenkaan selvä. Uskontoa ei saa pakottaa harrastamaan, mutta sen erilaisiin muotoihin tutustutaan melko tarkasti (Pihlström 2015, 175). Tomperi (2013, 66–67) toteaa, että suurempi osa evankelisluterilaiseen opetukseen osallistuvista opiskelee sitä koulussa, kuin on oikeasti kirkon jäsen. Tämä johtuu muiden katsomusaineiden opetuksen järjestämisen hankaluuksista. Järjestämisen alueelliset erot saattavat myös olla suuria ja joissakin kunnissa opetetaan ainoastaan evankelisluterilaista uskontoa.

Oman uskonnon opetuksen ei pitäisi kuitenkaan sisältää ainakaan uskonnon harjoittamista. Uskonnon harjoittamiseksi katsotaan osallistuminen uskonnolliseen tilaisuuteen, kuten kulttiin, riittiin, kirkkohetkeen tai hartauteen Koulujen uskonnonopetus perustuu positiiviseen uskonnon vapauteen, eli oikeuteen opiskella omaa uskontoa, mutta on tärkeää muistaa myös negatiivinen uskonvapaus. Negatiivisella uskonvapaudella tarkoitetaan mahdollisuutta kieltäytyä uskonnon harjoittamisesta. Peruslakivaliokunnan mukaan uskonnon harjoittamista ei ole esimerkiksi yksittäisen virren laulaminen koulun juhlassa. Juhlien ja muiden tapahtumien luonnetta tulee kuitenkin arvioida tarkasti etukäteen, jotta negatiivisen uskonnonvapauden toteutuminen voidaan taata. (Hokkanen 2014, 111–119.)

Opetuksen järjestämisen vähimmäisrajan laskemisen jälkeen moni uskonnollinen yhdyskunta on halunnut järjestää omaa opetusta. Opetushallitus on nykyisin hyväksynyt uskonnon opetuksen perusteet seuraaviin uskontoihin: evankelisluterilainen uskonto, ortodoksinen uskonto, adventistinen uskonto, Bahai-uskonto, buddhalainen uskonto, Helluntaikirkon uskonto, Herran kansa ry:n uskonto, Islam uskonto, juutalainen uskonto, katolinen uskonto, Krishna liikkeen uskonto, Kristiyhteisön uskonto, Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkon uskonto ja Vapaakirkollinen uskonto. Tarvittaessa Opetushallitus laatii opetussuunnitelman perusteet myös muun uskonnon opetusta varten (Opetushallitus 2018). Opetushallituksen ohjeessa perusopetuksen uskonnon ja elämänsä katsomustiedon sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa (2018) mainitaan myös, että eri katsomusainetta opiskelevat oppilaat voivat saada myös jonkin verran samanaikaisopetusta yhteisryhmissä, mutta jokaisen oppilaan kohdalla tulee noudattaa tämän oman katsomusaineen opetussuunnitelmaa. Äärimmäisessä tilanteessa yhdessä koulussa saatettaisiin siis opettaa 15 erilaista katsomusainetta elämänsä katsomustieto mukaan lukien.

Oppilaalle koitetaan lähtökohtaisesti opettaa tämän oman katsomuksen katsomusainetta. Katsomusaineen valinnasta on säädetty laissa (Perusopetuslaki 454/2003 13§) niin, että evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseseen uskontokuntaan kuuluva alle 18-vuotias oppilas ei voi valita elämänsä katsomustietoa peruskoulussa oppiaineekseen. Elämänsä katsomustiedon opetukseen osallistuvat siis kirkkoon kuulumattomat tai sellaisten vähemmistöuskontojen edustajat, joiden omaa uskontoa ei jostain syystä pystytä järjestämään.

1.2.3 *Katsomusaineiden opetus opetussuunnitelmassa*

Suomessa nykyinen uskonnonopetus perustuu täysin valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 (lyhennetään myöhemmin POPS 2014) sisältää uskonnonopetuksen oppimäärät evankelisluterilaiselle, islamilaiselle, juutalaiselle, katoliselle sekä ortodoksiselle uskonnolle. Lisäksi elämänkatsomustieto on omana oppiaineenaan. Jokaiseen uskonnon aineeseen kuuluu opetusta oppilaan omasta uskonnosta, sen tavoista ja rituaaleista, mutta opetus ei saa olla tunnustuksellista ja kaiken toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua. Elämänkatsomustieto on vaihtoehtoinen aine uskonnonopetukselle ja se tukee omalta osaltaan oppilaiden identiteetin kasvua ja auttaa heitä rakentamaan elämänkatsomustaan. (Opetushallitus; POPS 2014.) Kaikkiin katsomusaineisiin kuuluu jonkin verran myös muihin uskontoihin ja maailmankatsomuksiin tutustumista ja tavoitteena on ymmärtää niistä käytävää keskustelua, tarkastella niitä eri näkökulmista sekä kannustaa oppilaita kunnioittamaan toisenlaisia näkemyksiä. (ks. POPS 2014.) Seuraavaksi esitellään hieman kaikkia näitä yleisimpiä katsomusaineita ja niiden sisältöjä opetussuunnitelman mukaisesti.

Opetussuunnitelmaa tarkastellessa huomataan, että kaikkien näiden eri uskontojen opetukselliset tavoitteet ovat hyvin samankaltaisia. POPSissa (2014) sanotaankin, että ”oppiaineen yhtenäisyyden takaamiseksi kaikille oman uskonnon opetuksen muodoille on laadittu yhteiset tavoitteet ja keskeiset sisällöt”. Oppimääräkuvauksissa näitä kuitenkin tarkennetaan oppilaan oman uskonnon luonteen mukaisesti. Kunnat luovat näiden yhteisten ja tarkennettujen tavoitteiden mukaisesti vielä oman opetussuunnitelmansa näille eri aineille.

1-2 vuosiluokilla on kaikkien uskontojen opetuksen yleiseksi tavoitteeksi merkitty näin: ”Uskonnon opetuksen tehtävänä on ohjata oppilaita tuntemaan ja arvostamaan omaa uskonnollista ja katsomuksellista taustaansa sekä kohtaamaan arvostavasti uskonnollista ja katsomuksellista moninaisuutta omassa luokassa ja koulussa sekä lähiympäristössä.” (POPS 2014, 134). 3-6 vuosiluokilla taas laajennetaan ja syvennetään oman uskonnon tuntemusta. Myös aineen sisältöjen otsikot ovat kaikilla vuosiluokilla ja kaikissa uskonnoissa samat: S1 Suhde omaan uskuntoon, S2 Uskontojen maailma sekä S3 Hyvä elämä.

Se mitä näihin sisältöihin kuuluu, riippuu kuitenkin uskonnosta ja on hieman erilainen eri uskontojen kohdalla. (POPS 2014, 246–248.)

Evankelis-luterilaisen uskonnon sisältöihin kuuluu 1-2 vuosiluokilla uskonnon tarkastelua oman perheen ja suvun näkökulmasta, kirkkovuoden keskeisiä juhlia ja niihin liittyviä Raamatun kertomuksia, elämänkaareen liittyviä juhlia sekä kristinuskon keskeisiä käsitteitä. Pohdintaan otetaan lapsilta itseltään tulevia kysymyksiä ja aiheita ja liitetään näitä Raamattuun. (POPS 2014, 136–137.) 3-6 vuosiluokilla taas otetaan käsittelyyn luterilaisuuden synty, siihen liittyvät henkilöt ja sen keskeiset opit sekä seurakunnan toiminta. Opetuksessa tarkastellaan Raamattua kirjana ja tutustutaan Jeesuksen elämään ja oppeihin. Syvennetään myös tietoa kirkkovuodesta. Tarkastellaan myös oman ja muiden uskontojen pyhän käsitettä. Tutustutaan hieman juutalaisuuteen ja islamin uskoon. (POPS 2014, 250.)

Myös islamin opetuksen sisällöt 1-2 vuosiluokilla lähtevät oppilaan omasta perheestä sekä islamilaisen kalenterin juhliin ja elämänkaarijuhliin perehtymisestä. Keskeisiä sisältöjä ovat islamin opin perusteet. Alustavasti tutustutaan myös jo Koraaniin ja pohditaan muslimin uskonnollisia velvollisuuksia. (POPS 2014, 138.) 3-6 vuosiluokilla Koraani siirtyy keskeiseen asemaan opetuksessa. Tutkittavana myös islamin historia sekä sen laaja vaikutus kulttuuriin ja taiteeseen. Opiskellaan myös islamilaista terminologiaa. Muista uskonnoista tutkitaan juutalaisuutta ja kristinuskoa. Hyvässä elämässä näkökulmana pidetään islamilaisen etiikan perusteita ja perehdytään myös islamin syntikäsitteeseen. (POPS 2014, 252.)

Juutalaisuuden 1-2 vuosiluokkien sisällöt ovat melko samankaltaisia kuin ev.lut. uskonnolla ja islamilla. Perheeseen ja kirkkovuoteen liittyvät asiat läpi käydään juutalaisuuden näkökulmasta ja tärkeinä opin perusteina ovat juutalaisuuden pyhät kirjat. Perehdytään myös juutalaiseen seurakuntaan ja synagogan merkitykseen juutalaisuudelle. Hyvän elämän sisällöissä keskeistä on oppilaan oma elämänkaari ja näiden kysymykset. (POPS 2014, 138–139.) 3-6 vuosiluokilla juutalaisuuden opin keskeiset asiat korostuvat ja tutustutaan juutalaisuuden historiaan ja pyhiin paikkoihin. Pohditaan uskon ja tekojen välistä suhdetta ja Tooran erityistä asemaa. Tutustutaan myös kristinuskoon ja islamiin. Etiikassa näkökulmaksi tulevat uskonnolliset käskyt, mitzvat sekä suhde luontoon ja YK:n lasten oikeudet. (POPS 2014, 252–253.)

Katolisen uskonnon sisällöt 1-2 vuosiluokilla lähtevät hyvin samoista lähtökohdista kuin muissakin uskonnoissa. Uskontoa lähdetään käsittelemään oman perheen kautta. Keskeisiä sisältöjä ovat esimerkiksi sakramentit, Pyhä Kolminaisuus sekä Jeesus Kristus. Tutkitaan katolilaisuuden yhteyttä muihin uskontoihin. Hyvän ja pahan tunnistamista opiskellaan Vanhan ja Uuden testamentin kertomusten avulla. Tutustutaan myös luonnonsuojeluun. (POPS 2014, 137–138.) 3-6 vuosiluokilla syvennyttään katolisen kirkon ja oman seurakunnan elämään sekä tutustutaan omaan suojelupyhään. Vanha ja Uusi testamentti ovat keskeisessä asemassa. Muista uskonnoista tutustutaan alustavasti kristinuskoon, juutalaisuuteen sekä islamiin ja tutkitaan myös esimerkiksi kirkkojen maailmanneuvostoa. (POPS 2014, 251–252.)

Ortodoksisessa uskonnossa 1-2 vuosiluokilla on myös keskeisenä omaan uskontoon tutustuminen esimerkiksi ortodoksisista kirkkoa ja kirkkovuoden juhlia tarkastelemalla. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden perheiden erilaisuus ja niiden yhteys ortodoksisuuteen. Tarkastellaan myös joitain pyhiä henkilöitä ja tutustutaan omaan suojelupyhimykseen. (POPS 2014, 137.) 3-6 vuosiluokilla opetuksessa paneudutaan ortodoksisen uskonopin lähteisiin ja peruskäsitteisiin. Muista uskonnoista tutustutaan islamiin ja juutalaisiin ja niiden yhteisiin piirteisiin ortodoksisuuden kanssa. (POPS 2014, 251.)

Näiden kaikkien uskontojen opetuksessa yhteisinä piirteinä näkyi myös lähialueiden uskontoihin tutustuminen ja niiden ymmärtäminen sekä vertailu omaan katsomukseen. Tämän lisäksi jokaisessa aineessa tutustuttiin lasten oikeuksiin ja eettisiin sekä hyvään elämään liittyviin kysymyksiin haettiin vastauksia oman uskonnon ja sen opetusten pohjalta. Kaiken kaikkiaan näillä viidellä yleisimmällä uskonnolla oli hyvin paljon samankaltaisia sisältöjä toistensa kanssa. Aineiden tavoitteet olivat täysin samat, mutta jokaisella oli lähtökohtana eri uskonto. (ks. POPS 2014.)

Näiden uskontojen lisäksi POPS:ista löytyy omana oppiaineenaan elämänskatsomustieto. Sen sisällölliset tavoitteet ovat S1 Kasvaminen hyvään elämään, S2 Erilaisia elämäntapoja, S3 Yhteiselämän perusteita sekä S4 Luonto ja kestävä tulevaisuus. Näihin sisältöihin 1-2 vuosiluokilla kuuluu keskustelutaitojen harjoittaminen sekä ihmisen hyvyyden ja ystävyyspohtiminen. Tutkitaan myös erilaisia elämäntapoja ja perehdytään ihmisten yhteiselämään sekä lasten oikeuksiin. Tärkeänä teemana ovat luonto ja omien tekojen

vaikutukset siihen. (POPS 2014, 139–140.) 3–6 vuosiluokilla sisältöinä taas ovat erilaisen näkökulmien arvostus sekä yhdenvertaisuus. Tutkitaan maailman sekä Suomen kulttuuriperintöä ja omaa identiteettiä. Harjoitellaan myös omien näkemysten erittelyä ja perustelua erilaisissa tilanteissa sekä pohditaan asioita eettisestä näkökulmasta. (POPS 2014, 253–255.)

Myös elämäkatsomustiedolla on paljon samankaltaisia sisältöjä muiden katsomusaineiden kanssa. Tarkastelun perusteella ainakin joitakin tunteja kaikista katsomusaineista voisi hyvin yhdistää kaikille oppilaille yhteisiksi tunneiksi.

1.3 Katsomusaineiden opetuksen haasteita

Katsomusaineiden opetuksen järjestämiseen liittyy paljon haasteita, joiden pohjalta opetus tulee suunnitella ja rakentaa. Suomi on monikulttuuristuva ja sekularisoitua yhteiskunta ja katsomusaineiden opetuksen järjestämiseen liittyviä mielipiteitä on hyvin monenlaisia niin kansalaisilla kuin tutkijoillakin. Seuraavaksi esitellään erilaisia katsomusaineiden opetukseen liittyviä ongelmakohtia sekä näkökantoja niihin.

1.3.1 Monikulttuuristuva ja sekularisoitua Suomi

Oman uskonnon opetukselle haasteita luo viime vuosikymmeninä huomattavasti monikulttuurisemmaksi muuttunut suomalainen yhteiskunta. Vaikka Suomessa on aina asunut jonkin verran vähemmistöjä, kuten saamelaiset ja romanit ja esimerkiksi venäjältä tulleita maahanmuuttajia on jo 1900-luvun alkupuolelta ollut paljon, nähdään monikulttuuristumisen kuitenkin alkaneen 1990-luvun voimakkaan maahanmuuton seurauksena. Valtioiden monikulttuurisuus onkin varsinkin nykyään enemmän sääntö kuin poikkeus. (Liebkind 2000, 171; Kallioniemi 2005b, 11.)

Eri kulttuurien kohdatessa vaaditaan yhteiskunnalta ja ihmisiltä sopeutumista, sekä jonkinlaista muutosta puolin ja toisin. Yleensä odotetaan, että vähemmistöryhmän tulee omaksua valtaväestön tavat ja sulautua joukkoon, mutta myös enemmistökulttuurin tulisi

sopeutua vähemmistöihin ja monikulttuurisuuteen ja tehdä sen kaltaisia muutoksia. (Liebkind 2000, 171.) Globalisaatio ja maahanmuutto ovat yleensä asioita, jotka nousevat esiin keskusteltaessa uskonnon opetuksesta (Skeie 2014, 16).

Monikulttuurisessa yhteiskunnassa uskonnonopetukselta vaaditaan uudenlaisia asioita. Opetuksen tulisi sopeuttaa lapset ja nuoret sellaiseen yhteiskuntaan, jossa toisenlaisia katsomuksia tulee sietää ja ymmärtää. Opettajilla saattaakin olla hankaluuksia uskonnollisen moninaisuuden kohtaamisessa luokkaympäristössä (Skeie 2014, 16). Koikkalainen (2010, 60) sanoo, että ”Näkökulman ei tarvitse myöskään rajoittua siihen, kuinka ihmis-oikeudet voivat toteutua uskonnonopetuksessa: yhtä hyvin voidaan pohtia, miten katsomusaineiden opetus voi rakentaa moniarvoista, ihmisten perusoikeuksia kunnioittavaa yhteiskuntaa.”

Suomeen tulleista maahanmuuttajista lähes puolet asuu pääkaupunkiseudulla ja siellä monikulttuuristuminen onkin ollut voimakkainta. Eniten maahanmuuttajia Suomeen on tullut Virosta, Venäjältä ja Irakista (Tilastokeskus 2018). Maahanmuuton seurauksena Suomeen on rantautunut myös paljon uusia uskontoja, jonka vuoksi uskonnonopetusta on täytynyt kehittää ja luoda uusia opetussuunnitelman perusteita uusille katsomusaineille. Myös jokaisella maahanmuuttajaoppilaalla on oikeus oman uskonnon opetukseen. Sakaranaho (2007, 4) toteaa, että juuri katsomusaineiden opetus onkin ”monella tapaa monikulttuurisuuden myrskynsilmissä”. Oppilaat tarvitsevat tietoa ja ymmärrystä eri uskonnoista ja katsomuksista, jotta pystyvät toimimaan monikulttuurisessa yhteiskunnassa (Sakaranaho 2007, 8).

Suomen evankelisluterilaisen kirkko on sitä mieltä, että Suomen monikulttuuristuminen ja kansainvälistyminen tulevat vaikuttamaan kirkkoon ja sen toimintaympäristöön. Katsomusaineiden opetus on myös muuttunut paljon ja tulee edelleen jatkamaan muutosta. Kaikki tämä luo tarvetta katsomusten väliselle dialogille. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluu evankelisluterilaisen kirkon lisäksi yhtä lailla muutkin perinteiset maailmanuskonnot, kuten islam, sekä monet uudet uskonnolliset liikkeet ja modernit kansanuskon muodot. Uskonnonopetuksen tavoitteena tulisi olla antaa oppilaalle mahdollisuus ymmärtää omaa kulttuuriaan ja ympäristöään, mutta myös monikulttuuristuvaa yhteiskuntaa. (Ketola ym. 2016, 45, 126.)

Monikulttuurisuuden myötä haasteeksi on muodostunut myös erilaisten katsomusten sekoittuminen ja sekularisoituminen. Nykyisessä yhteiskunnassa voi joskus olla epäselvää, mitä uskontoa henkilö edustaa. Suurin osa suomalaisista kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon, mutta heistä iso osa on tapakristittyjä, joille kirkkoon kuuluminen on eneminkin vain perinteen mukainen tapa. Monessa perheessä suhde uskonnollisuuteen saattaa olla melko olematon, kun taas joissain perheissä voidaan olla kovinkin uskonnollisia, mutta ei kuuluta mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Perheet ovat saattaneet myös ottaa vaikutteita monista eri uskonnoista, jolloin heitä on vaikea luokitella yhden katsomuksen mukaisesti. Ongelmaksi kouluissa voikin muodostua se, että ei ole täysin selvää mihin uskonnonopetukseen lapsi tulisi sijoittaa. Lapsen uskonto voidaan selvittää esimerkiksi toisen vanhemman uskonnollisen yhdyskunnan mukaan, mutta tämä voi aiheuttaa myöhemmin ongelmia. Moni lapsi saattaa ohjautua evankelisluterilaiseen uskonnonopetukseen vain koska näin on helpointa. (Pihlström 2015, 176–177.)

1.3.2 Katsomusaineiden opetuksen erottelevuus

Nykyisessä katsomusaineiden opetusmallissa oppilaat jaetaan omien katsomustensa mukaisiin ryhmiin opiskelemaan omaa uskontoaan tai elämäkatsomustietoa. POPS 2014 antaa yhdeksi katsomusaineiden opetuksen tavoitteeksi antaa välineitä katsomusten väliseen dialogiin. Nykyistä erillisopetusta kritisoidaan siitä, että tämä tavoite ei välttämättä toteudu. Zilliacuksen (2014) toteuttaman tutkimuksen mukaan suvaitsevaisuudesta puhutaan kyllä uskontoryhmien sisällä, mutta ryhmien välistä keskustelua ei käydä kovinkaan paljoa. Varsinkin vähemmistöuskontojen opettajat saattavat olla aikataulujen tai muiden syiden takia eristyksissä muista opettajista ja keskittyä vain ”omaan” uskontoonsa ja oppilasryhmäänsä. Tämä vähentää yhteistä dialogia. Dialogi nähtiin opettajien mielestä kyllä positiivisena asiana, mutta mahdollisuudet siihen olivat vähäiset. (Zilliacus 2014, 96–97.)

Nykymaailmassa on yleisesti tapana jaotella ihmisiä erilaisiin luokkiin esimerkiksi sen mukaan, minkä uskonnon edustajia he ovat tai mihin kulttuuriin he kuuluvat. Tällainen ajattelu johtaa helposti konflikteihin eri ryhmien välillä ja voi aiheuttaa vastakkainasettelua ja jopa väkivaltaa. Jaottelu on rakentanut syvät juuret yhteiskuntaan ja on johtanut

lopulta aikamme väkivaltaisiin konflikteihin ja terroritekoihin. (Sen 2009, 23–25.) Tämänhetkinen uskonnonopetuksen erillismalli on osaltaan myös erotteleva, joka tähän ajatukseen verrattuna voi aiheuttaa myös ongelmia.

Tähän ongelmaan sekä uskonnolliseen radikalisoitumiseen yhtenä ratkaisuna on toimiva katsomusaineiden opetus. Opettamalla lapsille ja nuorille muista katsomuksista ja kriittisen ajattelun taitoja pystytään ainakin jossain määrin ehkäisemään konflikteja ja toiseuden kokemusta. (Niemi, Kallioniemi & Ghosh 2019, 4.)

Tutkimuksen (Zilliacus 2014) mukaan oppilaat saattavat mahdollisesti kokea erillisyyttä ja jopa syrjintää erillisopetuksen seurauksena. Syrjintää tapahtuu jo opetuksen järjestämiseen liittyvissä seikoissa. Vähemmistöuskontojen ja elämäkatsomustiedon oppiaineisiin ei välttämättä löydy hyviä tai ollenkaan oppikirjoja eikä myöskään päteviä opettajia. Tuntijärjestelyt johtavat myös usein siihen, että oppitunti pidetään joko aamulla ennen kuin muut tulevat kouluun tai iltapäivällä muiden jo pääsemisen jälkeen. Opetusryhmät saattavat sisältää oppilaita kaikista ikäryhmistä, mikä myös hankaloittaa opetusta. Nämä järjestelyasiat vaikuttavat myös oppilaiden käsityksiin uskonnon opetuksesta. Opetuksen järjestämisen lisäksi monet sekä vähemmistöuskontojen opettajista että oppilaista kokivat yhteisöön kuulumattomuutta sekä syrjintää kouluympäristössä. Tutkimuksen mukaan oppilaat saattoivat jopa salata ja peitellä osallistumistaan vähemmistöuskonnon opetukseen syrjimisestä pelossa. (Zilliacus 2014, 91–96.)

1.3.3 Epätasa-arvoisuus opetuksen järjestämisessä

Joissain tapauksissa voidaan puhua jopa epätasa-arvosta eri katsomusaineiden välillä. Vähemmistöuskontojen ja elämäkatsomustiedon opetukselle ei välttämättä anneta yhtä paljon resursseja kuin evankelisluterilaisen uskonnon opetukselle. Vähemmistöryhmiä saatetaan esimerkiksi niputtaa yhteen ja esimerkiksi islamin uskon eri muotoihin kuuluville oppilaille opetetaan ”yleisislamia”. Vähemmistöuskontojen opettaja saattaa myös olla epäpätevä, koska päteviä opettajia on vaikea saada. Nämä opettajat voivat joutua myös kiertämään eri kouluja. (Sakaranaho & Salmenkivi 2018, 460–465.) Tasa-arvoisuus onkin oman uskonnon opetuksessa yksi tärkeä ongelma, jota on vaikea korjata.

Katsomusaineiden opetuksen järjestämistä on tutkittu myös valtion toimesta. Tutkimuksessa selvisi esimerkiksi se, että melkein kaikki evankelisluterilaisen uskonnon opettajista ja suurin osa katolisen uskonnon opettajista olivat päteviä, mutta muilla katsomusaineilla tilanne ei ollut näin hyvä. Ortodoksisen ja islamin uskon sekä elämäkatsomustiedon opettajista kelpoisia oli vähemmän ja muiden uskontojen opettajissa erityisen vähän. Varsinkin kelpoisista islamin opettajista oli pulaa lisääntyvien oppilasmäärien vuoksi. Kunnissa koettiin, että varsinkin elämäkatsomustiedon ja islamin uskonnon oppilasmäärät kasvavat koko ajan ja näkivät, että resursseja tarvittaisiin enemmän. (Tainio & Kallioniemi 2019, 2–3.)

Epätasa-arvoisuus näkyy myös siinä, että evankelisluterilaisen ja ortodoksisen yhdyskunnan oppilaat saavat pyytämättä oman uskonnon opetusta, kun kolmen oppilaan raja täyttyy. Muiden uskontojen tai katsomusten edustajat taas joutuvat erikseen pyytämään opetusta, vaikka raja täyttyisikin. Myös valinnan vapauden määrä vaihtelee. Evankelisluterilaiseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat eivät saa opiskella mitään muuta oppiainetta. Uskontokuntiin kuulumaton oppilas saa valita opiskeleeko hän evankelisluterilaista uskontoa vai elämäkatsomustietoa. Vähemmistöuskontoihin kuuluva oppilas voi pyytää joko oman uskonnon opetusta tai valita samoista vaihtoehdoista kuin uskonnoton oppilas (Koikkalainen 2010, 44, 63.)

Suomessa luterilainen traditio on ollut niin pitkään voimassa suurimpana yksittäisenä traditiona, että suomalaiset eivät ole joutuneet kovin paljoa miettimään omaa uskonnollista identiteettiään osana kulttuuria. Näin ei ole kuitenkaan kaikissa muissa maissa tai vähemmistöjen tai maahanmuuttajien kohdalla, jotka joutuvat vertaamaan omaa identiteettiään suhteessa yhteiskuntaan (Kallioniemi 2005b, 30–31). Evankelisluterilaiset eivät siis välttämättä osaa samaistua vähemmistöuskontojen asemaan ja miettiä esimerkiksi uskonnon opetusta näiden kannalta. Tämä tulisi ottaa huomioon myös uskontokasvatusta rakennettaessa ja miettiä tarkasti minkälainen katsomusaineiden opetusmalli on todella hyödyksi erilaisten ryhmien identiteetin rakentumisen kannalta.

Mahdollinen ongelma on myös eri katsomusaineiden erilaiset painotukset. 9. -luokkalaisten eri katsomusaineiden opetukseen osallistuvia oppilaita tutkittiin sen mukaan, kuinka paljon he saavat tietoa muista katsomuksista opetuksen sisällä. Tutkimuksessa selvisi,

että kaikki vastanneet oppilaat kokivat kyllä saaneensa tietoa muista katsomuksista ja oppineensa suvaitsevaisuutta, mutta määrällisesti evankelisluterilaisen uskonnon oppilaat olivat opiskelleet muita katsomuksia huomattavasti muita enemmän. Evankelisluterilaisen uskonnon oppilaat eivät myöskään osanneet kertoa oman uskonnonopettajansa uskonnollista vakaumusta, toisin kuin vähemmistöuskontojen oppilaat. (Kavonius, Kuusisto & Kallioniemi 2015, 328–333.) Muista uskonnoista oppiminen on yksi tärkeimpiä uskonnonopetuksen tavoitteita ja ei ole hyvä, että tämän tiedon määrä saattaa vaihdella opetuksen mukaan.

1.3.4 Oman identiteetin rakentuminen

Uskontokasvatuksella voi olla tärkeä rooli oppilaan identiteetin rakentumisessa. Kallioniemen (2005b, 22) mukaan ”Uskonnolla on keskeinen rooli yksilön arvo- ja katsomusjärjestelmän rakentumisessa.” Uskonto on hyvin lähellä lapsen minäkäsitystä ja minäkäsityksen taas nähdään olevan vahvasti yhteydessä oppimiseen, jonka vuoksi sitä tulisi tukea. Varsinkin varhaiskasvatuksen tulisi siis tukea kotien kasvatusta ja traditiota, jolloin se auttaa lapsen identiteettityötä. On huomattu myös, että terve katsomuksellinen identiteetti on yhteydessä suvaitsevaisuuden ja tasavertaisuuden kehittymisessä. (Kallioniemi 2005b, 22–30.) Tällöin oma uskonnon opetus saattaisi paremmin tukea tätä oman uskonnollisen identiteetin rakentumista.

Myös Zilliacuksen tutkimuksessa löydettiin samanlaisia linjoja. Vähemmistöuskontojen opettajat kokivat, että oman uskonnon opetus antaa mahdollisuuden luoda oppilaille kuulumisuuden tunnetta oman ryhmänsä sisällä ja rakentaa siellä turvallisesti uskonnollista identiteettiään ja kuulumuutta omaan uskuntoonsa. Oman uskonnon opetus nähtiin positiivisena myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden integroimisessa suomalaiseen yhteiskuntaan, kun he saivat opiskella omaa uskontoaan suomalaisessa kontekstissa. (Zilliacus 2014, 93–94.)

Komulainen (2015, 167–168) puolustaa oman uskonnon opetusta ja pitää sitä postliberaalina ratkaisuna. Hänen mielestään ”autenttinen uskontojen välinen dialogi voi toteutua vain, jos erilliset identiteetit riittävässä määrin tunnistetaan ja tunnustetaan”, joka vaatii nimenomaan oman katsomuksensa tuntemista. Ainoastaan tuntemalla oman uskontonsa

lähtökohdat, on mahdollista ymmärtää myös muita uskontoja ja katsomuksia. Hänen mukaansa monikulttuurisessa maailmassa tulisi nimenomaan säilyttää oman uskonnon opetus ja lisätä samalla sen dialogisuutta.

Oma identiteetti voi kuitenkin hyvin muodostua myös ympäristössä, jossa on monia uskontoja. Tällainen ympäristö voi keskinäisen keskustelun ja kommunikaation kautta itse asiassa auttaa uskonnollisen identiteetin kasvua. Pohjalla on oltava jonkin verran oman uskonnon tuntemusta, mutta muiden uskontojen läsnäolo tukee omaa identiteettiä. (Koikkalainen 2010, 59–60.)

Yksi mahdollinen ongelma oman uskonnon opetuksessa on oppilaat, joiden uskonnollinen identiteetti on moninainen tai jotka kuuluvat johonkin uskonnolliseen ryhmään, mutta eivät koe kuuluvansa siihen tai haluaisivat kokeilla erilaista uskonnollista identiteettiä. Näiden oppilaiden voi olla vaikea kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta minkään ryhmän kanssa, joka voi olla haitaksi heidän identiteetilleen. Oppilas ei Suomessa saa itse päättää opiskelemaansa uskontoa tai vaihtaa elämäkatsomustietoon, jos tämä kuuluu johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan. (Zilliacus 2014, 94.)

Vaikka oman uskonnon opetusta usein puolustetaan juuri oman identiteetin rakentumisella, ei asia ole kuitenkaan yksiselitteinen ja myös yhteinen katsomusaine voisi pystyä vastaamaan identiteetin rakentumisesta. Tämä on kuitenkin asia, joka opetusta suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon.

1.3.5 Muut haasteet

Uskonto on nykyään aivan samanlainen oppiaine, kuin kaikki muutkin aineet, mutta sillä on hieman poikkeava asema. Pihlström (2015, 175) näkee oman uskonnon opetuksessa kolme ongelmaa: 1) oman uskonnon käsite on harvoin yksiselitteinen, 2) etiikan ja uskonnon välinen suhde on ongelmallinen ja 3) vaikka suomalainen uskonnon opetuksen malli onkin tunnustukseton, on uskonnon suhde muihin oppiaineisiin jännitteinen.

Pihlströmin (2015, 179) mukaan uskontotuntien ja muiden oppiaineiden sisällöt voivat olla joskus ristiriidassa keskenään, jolloin niiden suhde muuttuu jännitteiseksi. Lapselle

voi olla välillä vaikea ymmärtää katsomusaineen eroa muista aineista ja nähdä ero historiallisen ja mystisen kertomuksen välillä. Esimerkiksi uskonnollisten tekstin uskonnollis-teologista merkitystä voi olla vaikea avata oppilaalle. Lasta tulisikin auttaa ymmärtämään historiallisten tapahtumien sekä esimerkiksi Raamatun tarinoiden ero (Pihlström 2015, 180). Ehkä juuri tästä syystä siirtyminen enemmän uskontotiedon tyyppiseen kaikille yhteiseen opetusmalliin voisi olla ratkaisu, joka purkaisi tätä eri aineiden välistä jännitettä. Kun yhden uskonnon sisältöihin ei tarvitsisi mennä niin syvälle, ei lapsellekaan olisi hankala hahmottaa kertomusten tiedollista eroa.

Järjestetään uskonnonopetus tai muu opetus ylipäätään millä tavalla tahansa, ei se tule koskaan olemaan ideologisesti neutraalia. Uskonnosta tyhjennetty kasvatus tulee noudattamaan joitakin muita arvoja. Tällä hetkellä Suomessa on vallalla vahva käsitys siitä, että kansalaisidentiteetti liittyy suoraan luterilaisuuteen, jonka vuoksi myös luterilaiset arvot näkyvät kaikkialla yhteiskunnassa, myös kouluissa. (Poulter 2013, 95.) Luterilainen kirkko haluaa omalta osaltaan pitää tämän asemansa ja tarjoaakin ajatusta siitä, että olisi jokin muu arvopohja kuin luterilainen välttämättä parempi vai ennemminkin huonompi (Ketola ym. 2016, 87).

Poulterin (2013, 95) mukaan katsomuskiistat tulisi nähdä enemmistön ja vähemmistön mahdollisuuksina pohtia omien perinteidensä juuria. Moniarvoiseen yhteiskuntaan tulisi suhtautua niin, että voidaan kunnioittaa toista olematta samaa mieltä kaikesta, sen sijaan, että kaikessa yritettäisiin päästä yhteisymmärrykseen. Myös lasten ja nuorten tulee oppia se, että asioilla on monta puolta ja sopeutua elämään tämän tiedon kanssa. Tiedot muista uskonnoista tukevat myös oppilaan identiteetin kasvua ja ohjaavat näkemään valtanäkemysten rinnalla myös 'toisin'. Opetuksen tulisi tiedostaa, että tieto kytkeytyy usein erilaisiin arvonäkökulmiin ja auttaa sitten oppilaita pohtimaan asioita erilaisista näkökulmista ja kasvattaa heistä kriittisiä kansalaisia. Uskontokasvatuksen tulee olla itsekriittistä, joka ottaa kantaa totuuteen. Se ei ainakaan saa olla indoktrinaation väline, vaan auttaa oppilasta näkemään asiat ulkopuolelta ja kasvamaan kriittiseksi yhteiskunnan jäseneksi. (Poulter 2013, 95.)

1.4 Näkökantoja katsomusaineiden opetukseen

Katsomusaineiden opetusta yleensä on tutkittu paljon monista eri näkökulmista (esim. Kallioniemi 2007, Pyysiäinen 1998, Sakaranaho 2009, Salmenkivi 2003 ja Ubani 2013). Myös evankelisluterilainen kirkko on tuottanut omia tutkimuksia niin uskonnon asemaan Suomessa kuin katsomusaineiden opetukseenkin liittyen. Tässä luvussa esitellään hieman katsomusaineiden opetuksesta aiemmin tehtyä tutkimusta ja siitä selvinneitä näkökantoja katsomusaineiden opetukseen.

Kirkon tutkimuskeskus tuotti esimerkiksi vuonna 2015 Gallup Ecclesiastica tutkimuksen, jossa tutkittiin suomalaisten arvoja ja sitä, kuinka paljon nämä ovat yhteydessä evankelisluterilaisen kirkon arvoihin. Tutkimuksen tuloksista selviää, että uskonnon opetukseen suhtautuminen on Suomessa myönteistä. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi yli puolet suomalaisista on täysin samaa mieltä väitteen ”Jokaisella lapsella on oikeus saada oman uskontonsa opetusta koulussa” kanssa. Yhteisen katsomusaineen opetukseen taas suhtautui kaikista vastaajista myönteisesti reilusti yli puolet. Luterilaisen kirkon jäsenien vastaukset olivat linjassa kaikkien vastaajien kanssa. Luterilaiset arvot ovat siis yhteydessä myönteisyyteen yhteistä katsomusaineiden opetusmallia kohtaan. Kuitenkin osa vastaajista katsoi oppilaiden olevan oikeus oman uskonnon opetukseen. Tätä kannattivat erityisesti naiset, nuoret vastaajat sekä eläkeikäiset vastaajat. Tutkimuksen mukaan myös maaseutumaisissa kunnissa sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa asuvat vastaajat kannattivat oman uskonnon opetusta. Jonkin herätysliikkeen jäsenyys, uushenkiset arvot ja myönteinen suhtautuminen kirkon julkisuuteen olivat myös yhteydessä oman uskonnon opetuksen kannatukseen. (Ketola ym. 2016, 53, 127–128.)

Katsomusaineiden opetusta on tutkittu myös niin oppilaiden kuin vanhempienkin näkökulmista. Aikaisemmassa luvussa mainittiin jo Zilliacuksen (2014) tekemä tutkimus vähemmistöuskontojen ja elämänkatsomustiedon oppilaiden ja opettajien näkökulmista. Kyseisessä tutkimuksessa selvitettiin kokevatko oppilaat tai opettajat jonkinlaista syrjintää liittyen enemmistöstä poikkeavaan katsomusaineen opetukseen. Vaikka syrjintää todettiin tapahtuvan, kokivat tutkimuksen osallistujat oman uskonnon opetuksen kuitenkin hyväksi ratkaisuksi, joka antaa heille mahdollisuuden olla oma itsensä. (Zilliacus

2014.) Tämän lisäksi on tutkittu ainakin ortodoksiseen yhdyskuntaan kuuluvien oppilaiden vanhempia ja heidän näkemyksiään uskonnonopetuksesta (Metso 2019). Tässä tutkimuksessa korostui vanhempien tyytyväisyys oman uskonnon opetukseen, vaikka järjestelyt aiheuttivatkin välillä hankaluuksia. Oman uskonnon opetus nähtiin tärkeänä lapsen identiteetin kehittymisen kannalta ja se haluttiin säilyttää.

Oppilaiden ja vanhempien lisäksi myös opettajien mielipiteitä on tutkittu jonkin verran. Tutkittu on esimerkiksi evankelisluterilaisen uskonnon aineenopettajia (Odiah 2007), elämäntietämisen opettajia (Zilliacus & Kallioniemi 2016) ja vähemmistöuskontojen opettajia (Zilliacus & Kallioniemi 2015). Myös asiantuntijoiden näkemyksiä aiheeseen on selvitetty (Kuusisto & Gearon 2019).

Näistä tutkimuksista nousi esille erilaisia asioita. Monessa yksinä tärkeimmistä asioista katsomusaineiden opetuksessa pidettiin keskustelun ja kohtaamisen mahdollisuutta sekä tilaisuuksia pohtia erilaisia eettisiä kysymyksiä oppilaiden kanssa (esim. Pyysiäinen 2000; Zilliacus & Kallioniemi 2016).

Evankelisluterilaiset opettajat toivat haastatteluissa esiin katsomusaineiden opetusmalliin liittyviä mielipiteitä ja heidät oli jaettu näiden mukaan kolmeen kategoriaan. Näitä kategorioita olivat nykyisen mallin säilyttämistä haluavat, yhteiseen malliin siirtymistä haluavat sekä sisällöllisiä muutoksia haluavat. Opettajat pitivät osittain evankelisluterilaista uskontoa yleissivistyksellisempänä kuin muita uskontoja ja halusivat ottaa tämän pohjaksi mahdollisessa yhteisessä mallissa. (Odiah 2007, 95–105.)

Elämäntietämisen opettajia taas oli haastateltu liittyen elämäntietämisen opetuksen vahvuuksiin. Opettajat toivat esille näinä vahvuuksina avoimen oppimisympäristön, monenlaisten katsomusten tarkastelun, kriittisen ajattelun sekä oman identiteetin kehittymisen. Opetuksen haasteina nähtiin kuitenkin aineen hyvin avoin luonne ja filosofiset aspektit, jotka voivat olla joillekin oppilaille hankalia. Opettajat näkivät kuitenkin, että elämäntietämisen tieto sopisi aineena kaikille oppilaille ja pitivät sitä parempana vaihtoehtona nykyiselle erillismallille. (Zilliacus & Kallioniemi 2016, 143–147.)

Vähemmistöuskontojen opettajat puolestaan halusivat säilyttää nykyisen erillismallin ja kokivat sen tarjoavan vähemmistöuskontojen oppilaille monia hyötyjä. He kokivat oman

uskonnon opetuksen luovan oppilaille turvallisen oppimisympäristön, jossa kehittää omaa identiteettiään. Opetuksen koettiin luovan kuuluvuuden tunnetta ja voimistavan vähemmistöuskontojen asemaa ja integroitumista yhteiskuntaan. (Zilliacus & Kallioniemi 2015, 346–352.)

Asiantuntijat näkivät katsomusaineiden opetuksen tärkeimpinä aspekteinä katsomusten lukutaidon, itsensä ja muiden ymmärtämisen, persoonallisen kasvun sekä taidot maailmankansalaisuuteen. Heidän mielipiteensä parhaasta katsomusaineen opetusmallista vaihtelivat suuresti, mutta esiin tuli nykyisen mallin säilyttäminen, yhteinen opetusmalli sekä erilaiset varioidut vaihtoehdot. (Kuusisto & Gearon 2019, 8–11.)

Tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä luokanopettajia on tutkinut ainakin Pyysiäinen (2000). Hänen tutkimusjoukkonsa koostui luokanopettajista, jotka olivat vastanneet kyselylomakkeeseen vuosien 1995 ja 1996 taitteessa. Tutkimuksesta selvisi esimerkiksi, että opettajat pitivät suurimmaksi osaksi sekä uskonnon, että elämäkatsomustiedon opetusta tärkeänä ja tarpeellisena. Katsomusopetuksen järjestämistä pohtiessa kaikkein suosituin vaihtoehto oli silloisen nykyisen tilanteen säilyttäminen. Se oli saanut huomattavasti enemmän kannatusta kuin muut vaihtoehdot, joita olivat esimerkiksi elämäkatsomustiedon muuttaminen kaikille yhteiseksi aineeksi tai uskonnon ja elämäkatsomustiedon yhdistäminen kaikille yhteiseksi aineeksi. Nämäkin vaihtoehdot olivat kuitenkin saaneet jonkin verran kannatusta. Vaihtoehdot, joissa ehdotettiin katsomusopetuksen poistamista kokonaan perusopetuksesta tai sen muuttamista vapaaehtoiseksi saivat hyvin vähän kannatusta. (Pyysiäinen 2000, 26–114.)

Katsomusaineiden opetusta on siis tutkittu monesta näkökulmasta ja jo sen perusteella nähdään, että siihen liittyvät mielipiteet ovat hyvin moninaisia.

1.5 Tulevaisuuden näkymiä katsomusaineiden opetukselle Suomessa

Katsomusaineiden opetukseen liittyvä keskustelu heräsi taas henkiin 2010-luvun puolivälissä, kun Helsingissä sijaitseva Kulosaaren yhteiskoulu lähti kokeilemaan osittain katsomusaineiden yhdistämistä. Myös muut koulut ja rehtorit innostuivat ideasta ja muualakin Suomessa on lähdetty kokeilemaan samaa. Nämä kokeilut ovat lähteneet koulujen

omasta aloitteesta, ei yhdessä Opetushallituksen kanssa (Ubani & Tirri 2014, 109). Tällaisissa tapauksissa tulee Opetushallituksen (2018) mukaan ottaa huomioon, että uskontojen eri oppimäärien ja elämäkatsomustiedon opetussuunnitelmien perusteet ovat erilliset ja niissä on erilliset tavoitteet ja oppisisällöt. Osa aiheista on samoja ja voidaan näin järjestää samassa ryhmässä, mutta jokaisen oppilaan tulisi saada myös oman uskonnon mukaista opetusta.

Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisusta (2016) selvisi myös, että noin kaksi kolmasosaa suomalaisista olisivat valmiita vaihtamaan yhteiseen katsomusaineiden opetusmalliin (Ketola ym. 2016, 127–128). Samoihin aikoihin alulle laitettiin myös lakialoite, joka ehdotti yhteisen katsomusaineen käyttöönottamista. Aloite ei koskaan edennyt eduskunnan käsiteltäväksi asti, mutta se lisäsi paljon keskustelua ja mielenkiintoa aiheesta.

Kulosaaren mallista on esitetty myös kritiikkiä ja tehty jopa kanteluita eduskunnan oikeusasiamiehelle. Mallia on pidetty lain ja opetussuunnitelman vastaisena. Näistä kanteluista ei kuitenkaan seurannut mitään ja osittaista tuntien yhdistelyä on jatkettu muuallakin.

Nyyssönen (1998) on esittänyt kolme mahdollista skenaariota tulevaisuuden uskonnonopetusmalleiksi Suomessa. Ensimmäinen skenaario olisi luopuminen oman uskonnon opetusmallista ja kaikille yhteisen uskonnonopetuksen rakentaminen. Tämä nähdään todennäköisenä, mutta vasta pitkällä tulevaisuudessa. Tämän puolesta on tehty lakialoitteita ja samanlaista kehitystä on tapahtunut esimerkiksi Britanniassa ja muissa Pohjoismaissa. Toinen skenaario on nykyisen mallin jatkuminen. Myös tämä nähdään mahdollisena. Tämä jatkaa kuitenkin samoja esimerkiksi käytännön järjestämisen ongelmia kuin nykyäänkin ja Kallioniemen (2007a, 109–110) mielestä nykyinen malli ei tue uskonnonopetuksen keskeistä tehtävää kasvattaa oppilaita toimimaan monikulttuurisessa maailmassa eri uskontojen ja katsomusten kanssa. Kolmas skenaario on, että tunnustuksellisuutta ja sitoutumista omaan uskontoon lisättäisiin entisestään. Tätä ei nähdä kovinkaan mahdollisena, jos uskonnonopetuksen tavoitteet halutaan pitää samoina. Tässä olisi mahdollisuutena, että uskonnonopetus siirtyisi uskonnollisille yhdyskunnille ja elämäkatsomustiedosta tehtäisiin kaikille yhteinen katsomusaine. Tämäkin olisi kuitenkin ongelmallista. Kallioniemi (2007a, 110) esittelee myös neljännen mahdollisen skenaarion, joka olisi se,

että osa uskonnonopetuksesta opetettaisiin yhteisesti kaikille ja osa taas erikseen. Tämä tuottaisi myös paljon käytännön järjestelyjen hankaluutta.

Suomessa on kokeiltu yhteistä katsomusaineen opetusta myös tutkimuksellisessa mielessä (Korkeakoski & Ubani 2018). Tässä tutkimuksessa kolme erilaisista taustoista olevaa 9. luokan oppilasta opiskelivat hetken aikaa yhdessä yhteistä katsomusaineita. Yksi oppilaista oli evankelisluterilaisen yhdyskunnan jäsen ja opiskellut aina tätä uskontoa. Toinen oli opiskellut koko peruskoulun ajan elämänskatsomustietoa ja kolmas taas kuului ortodoksiseen yhdyskuntaan ja oli opiskellut tätä. Opetusta pitivät näiden kolmen aineen opettajat yhdessä. Tutkimuksen tulokset olivat hyvin positiivisia ja kaikki kolme oppilasta olivat pitäneet opetusta parempana muotona ja motivoivampana kuin erillisopetusta. Varsinkin eri opettajien erilaiset näkökulmat olivat olleet kiinnostavia ja opetuksen keskusteleva ote oli ollut oppilaiden mielestä opettavainen. (Korkeakoski & Ubani 2018, 56–61.) Voidaan olettaa, että tällaisia kokeiluja tullaan tekemään lisää pohtiessa tulevaisuuden katsomusaineiden opetusta. Ainakin tämän tutkimuksen kannalta muutos yhteiseen malliin voisi hyvin olla mahdollinen ja innostaa oppilaita.

1.6 Tutkimustehtävä

Tutkimusta lähdetään toteuttamaan sen tärkeyden ja runsaassa julkisessa keskustelussa olemisen vuoksi. Ubani (2013, 11) esimerkiksi mainitsee katsomusaineiden olleen etenkin viime vuosikymmeninä suuresti mielenkiinnon ja yhteiskunnallisen keskustelun aiheena. Diskurssissa on ollut varsinkin nykyisen opetusmallin haasteet, monikulttuurisuuden haasteet sekä uskonnon rooli suomalaisessa kulttuurissa, kuten koulun juhlissa. Hänen mukaansa opettaja kohtaa työssään todellisuuden, joka voi erota paljon politiikan, median tai opettajankoulutuksen antamasta kuvasta. Juuri tämän vuoksi opettajienkin näkökulmaa tulisi tutkia.

Yhteiskunnalliseen diskurssiin on osallistunut hyvin monenlaisia ihmisiä eri aloilta ja erilaisista asemista, mutta juuri opettajien näkökulma ei ole tullut niin selvästi esille. Opettajat ovat kuitenkin aihetta hyvin lähellä ja toteuttavat katsomusaineiden opetusta päivittäin sekä näkevät sen mahdolliset vaikutukset koulumaailmassa ja oppilaissa. Tämän

vuoksi tässä tutkimuksessa halutaan selvittää nimenomaan luokanopettajien näkemys aiheesta. Opettajien mielipiteen tulisi olla suuressa osassa katsomusaineiden tulevaisuutta mietittäessä.

Yhteiskunnalla ja koululaitoksella on syvä yhteys ja molempien kenttien muutokset vaikuttavat aina myös toiseen. Kouluissa näkyy siis hyvin yhteiskunnan muutokset ja tämä vaikuttaa aina suoraan opetukseen. Yhteiskuntaan yksi suuresti vaikuttava tekijä on uskonto, jolloin myös uskonnonopetuksen asema nousee tärkeäksi. Koulutus on aina heijastus siitä, millaisena nähdään hyvä lapsi ja miten tästä saadaan kasvatettua hyvä kansalainen. Juuri uskonnonopetus antaa lapselle kuvan siitä millaista on hyvä elämä ja mikä on ihmisen tehtävä maailmassa. (Poulter 2013, 92.) Poulterin (2013, 94) mukaan ”Elinvoimainen demokratia tarvitsee kansalaisia, jotka erilaisuudellaan täydentävät poliittisen yhteisön elämää.” Tällöin uskonto ja demokratia liittyisivät läheltä toisiaan ja molemmat tarvitsevat toisiaan antamaan rakentavaa kritiikkiä, jotta kumpikaan ei pääse käyttämään vääränlaista valtaa. Uskonnonopetuksen tutkimus on siis ehdottoman tärkeää myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna.

Aikaisempi luokanopettajista tehty tutkimus (Pyysiäinen 2000) oli melko lähellä tämän tutkimuksen aihetta, mutta esimerkiksi tutkimusongelmien asettelu oli erilainen. Kyseinen tutkimus on myös jo 20 vuotta vanha ja sen jälkeen opetussuunnitelma on vaihtunut kaksi kertaa, ja katsomusaineiden opetuksen luonne on muuttunut melko paljon. Tutkimuksen tekoajan jälkeen on uskonnonopetuksesta esimerkiksi poistettu tunnustuksellinen osa kokonaan ja eri uskontojen opetussuunnitelmat ovat lisääntyneet. Koska luokanopettajia ei tämän jälkeen ole kovin kattavasti tutkittu, on todella tärkeää saada uusia tuloksia nykyisessä tilanteessa.

Tämä tutkimus tähtää vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin, joilla yritetään kattaa mahdollisimman hyvin tällä hetkellä keskustelussa olevia asioita ja vastaamaan osaltaan uskonnonopetuksen haasteisiin.

1. Millainen näkemys luokanopettajilla on nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista ja siitä, millainen opetusmalli tulisi olla käytössä?
2. Miten opettajien tausta on yhteydessä heidän näkemyksiinsä?

3. Kokevatko luokanopettajat katsomusaineiden opetusmallin muutoksen tarpeelliseksi?
4. Kokevatko luokanopettajat katsomusaineiden opetuksen kuuluvan perusopetukseen?

Aikaisemman tutkimuksen perusteella voidaan tehdä jonkinlaisia oletuksia tutkimuksen tuloksista. Mielenpitojen nykyisestä mallista oletetaan jakautuvan kahteen ryhmään. Niihin, joiden mielestä se on toimiva ja tarkoituksenmukainen ja niihin, jotka kaipaavat siihen jonkinlaista muutosta. Luultavia syitä oman uskonnon opetuksen säilyttämiselle ovat esimerkiksi identiteetin rakentuminen ja vähemmistöuskontojen oikeudet (Kallioniemi 2005b; Zilliacus 2014). Opetusmallin muutoshalun syitä taas ovat luultavasti sen erottelevuus sekä järjestyksen vaikeudet (Tainio & Kallioniemi 2019; Zilliacus 2014).

Käyttöön otettavaa mallia pohdittaessa uskotaan vastauksista tulevan esiin Nyysösen (1998) esittämät tulevaisuuden mallit, joita olivat nykyisen mallin säilyminen, yhteiseen opetusmalliin siirtyminen sekä tunnustuksellisuuden lisääminen. Myös Kallioniemen (2007) lisäämän osittain yhteisen mallin oletetaan tulevan esille. Näistä yhteistä katsomusaineita pidetään kaikista todenmukaisimpana vaihtoehtona, joten niin voidaan olettaa käyvän tässäkin tutkimuksessa.

Opettajien taustan vaikutuksen kohdalla oletetaan, että nykyisen mallin kannalla ovat luultavasti ainakin vähemmistöuskontoihin kuuluvat opettajat verraten aikaisempaan vähemmistöuskontojen opettajista tehtyyn tutkimukseen (Zilliacus & Kallioniemi 2015). Evankelisluterilaiseen yhdyskuntaan kuuluvat opettajat jakautuvat varmasti enemmän ja heidän näkemyksensä voivat olla melko samankaltaisia uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien opettajien kanssa. Tämä oletamus tehdään kirkon tutkimusjulkaisun perusteella, jossa evankelisluterilaiset olivat melko vahvasti yhteisen katsomusaineen mallin kannalla ja heidän näkemyksensä ei eronnut uskonnottomista vastaajista kovinkaan paljon. Saman tutkimuksen mukaan halu säilyttää oman uskonnon opetus oli enimmäkseen naisilla, nuorilla sekä eläkeikäisillä vastaajilla ja Pohjois- ja Itä-Suomessa asuvilla (Ketola ym. 2016.) Samankaltaisia tuloksia voidaan olettaa myös tästä tutkimuksesta.

Luokanopettajat olivat aiemmin (Pyysiäinen 2000) olleet enimmäkseen erillismallin kannalla, mutta koska tutkimuksesta on paljon aikaa, ei samanlaista olettamusta voida ehkä tehdä. Samassa tutkimuksessa luokanopettajat olivat todella vahvasti halunneet säilyttää katsomusaineiden opetuksen perusopetuksen piirissä, mutta tämänkään ei välttämättä voida olettaa käyvän tässä tutkimuksessa.

2 MENETELMÄT

2.1 Aineistonkeruumenetelmä

Tutkimus on laadullinen sekä määrällinen tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää luokanopettajien näkemyksiä katsomusaineiden opetuksesta. Aineisto tätä tutkimusta varten kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella (liite 1), joka jaettiin sosiaalisen median ryhmään, jonka jäsenenä on paljon luokanopettajia ympäri Suomea.

Kyselylomake sisälsi sekä monivalinnallisia että avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymykset selvittivät vastaajien taustatietoja, kuten ikää, asuinkuntaa, kuinka kauan nämä ovat toimineet opettajana ja ovatko nämä opettaneet joitakin katsomusaineita. Näitä taustatietoihin liittyviä kysymyksiä oli lomakkeessa seitsemän. Näiden lisäksi lomakkeessa oli avoimia kysymyksiä, jotka selvittivät vastaajien näkemyksiä katsomusaineiden opetusta kohtaan. Avoimissa kysymyksissä kysyttiin esimerkiksi mitä mieltä vastaaja on nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa ja minkälaisen mallin hän haluaisi tulevan käyttöön. Yhteensä avoimia katsomusaineiden opetukseen liittyviä kysymyksiä oli lomakkeessa kuusi.

Lomakkeessa kysyttiin myös vastaajien omaa kokemusta heidän uskonnollisuudestaan, joka oli tietosuojaalakiin nojaten hieman hankala kysymys. Lomake muokattiin tämän vuoksi mahdollisimman anonyymiksi, jotta yhtäkään vastaajaa ei pystyisi sen avulla identifioimaan. Taustatietokysymysten vastausluokat tehtiin tarpeeksi laajoiksi, jotta vastauksia yhdistelemällä ei pystyisi tunnistamaan vastaajia. Esimerkiksi asuinpaikkaa kysyttiin maakuntajaon sijaan aluehallintoviraston käyttämän jaon mukaisesti. Näin uskonnollisuuden kysyminen tehtiin mahdolliseksi ja parannettiin koko kyselylomakkeen tietosuojaa.

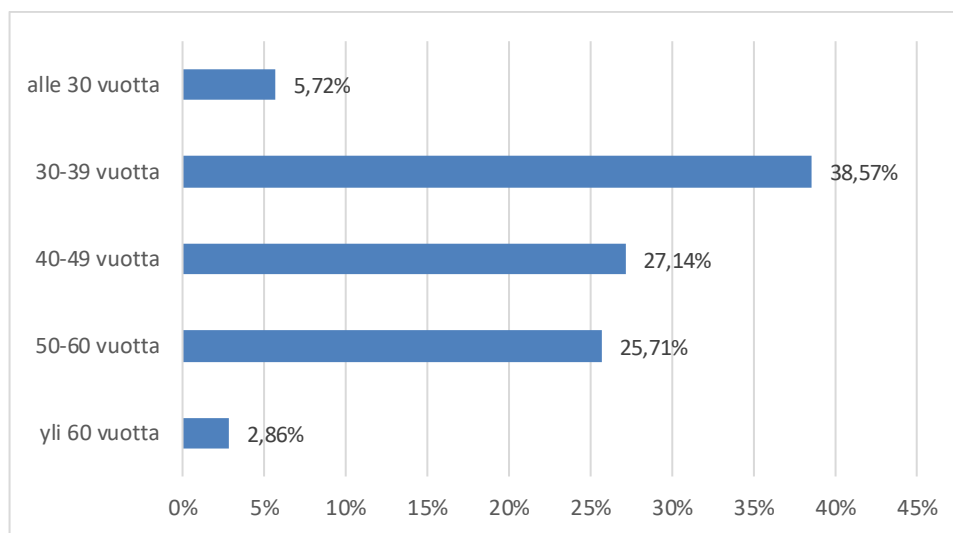
Ennen aineistonkeruuta, kyselylomake esiteltiin viidellä henkilöllä ja sen toimivuus tarkistettiin. Lomaketta myös muokattiin hieman esitastauksessa tehtyjen huomioiden perusteella ja varmistettiin, että jokainen kysymys on tarkoituksenmukainen ja antaa vastauksia tutkimusongelmiin.

2.2 Osallistujat

Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 70 luokanopettajaa ympäri Suomea. Vastaajat olivat taustatiedoiltaan hyvin erilaisia, joten vastaajajoukko oli sopivan heterogeeninen.

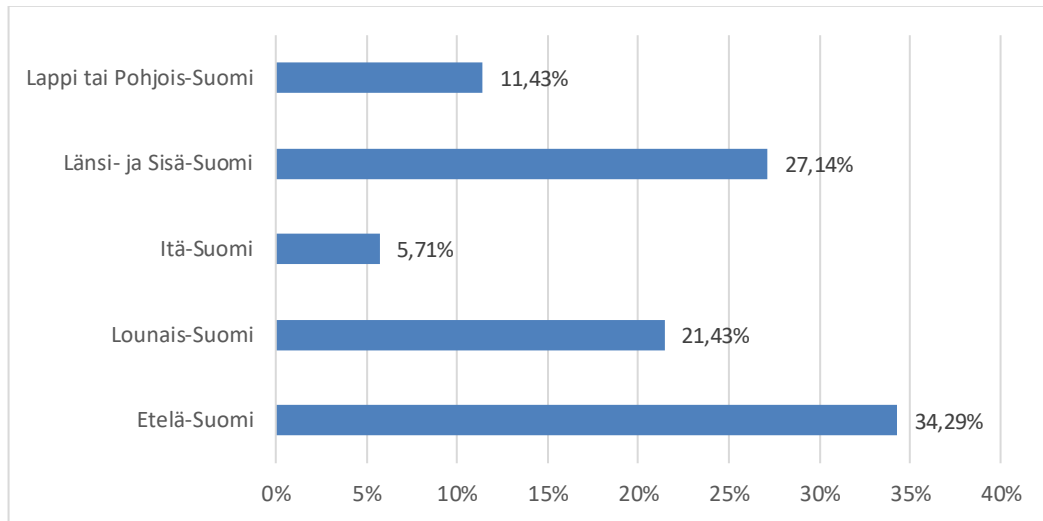
Lomakkeeseen vastasi huomattavasti enemmän naisia kuin miehiä. Tämä oli oletettavissa ottaen huomioon, että luokanopettajana työskentelee enemmän naisia kuin miehiä. Vastaajista naisia oli 94,29% (n=66) ja miehiä oli 5,71% (n=4). Miehiä oli siis hyvin pieni.

Vastaajien ikä jakautui melko tasaisesti. Ylintä ja alinta luokkaa oli vähiten, sillä alle 30 on melko lähellä valmistumisikää ja yli 60-vuotiaat ovat jo hyvin lähellä eläkeikää. Vastaajista 4 olivat alle 30-vuotiaita, 30–39-vuotiaita taas oli 27, 40–49-vuotiaita 19, 50–60-vuotiaita 18 sekä yli 60-vuotiaita vain 2. Prosentuaaliset osuudet näkyvät alla olevassa kuviossa (kuvio 1).

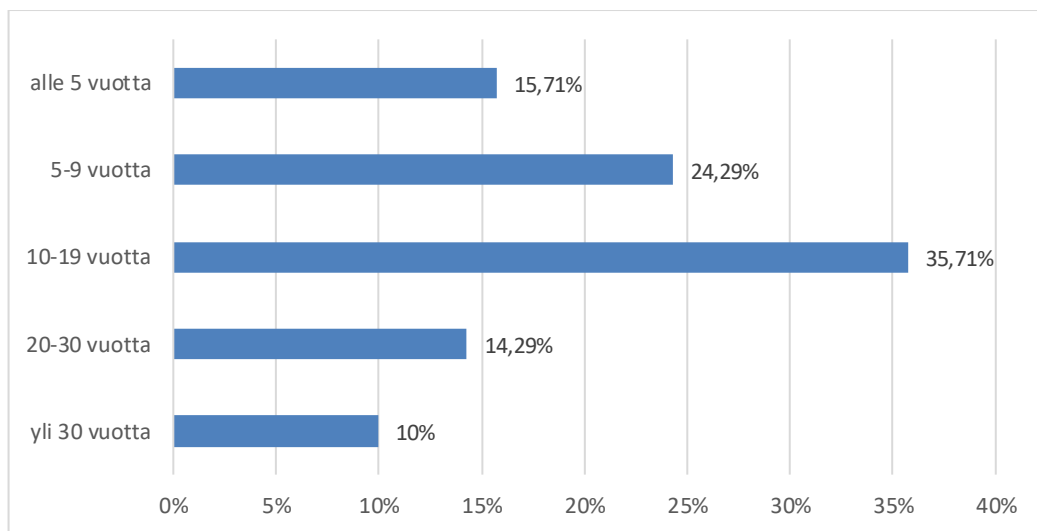
Kuvio 1. Vastaajien ikä.

Vastaajat asuivat melko tasaisesti eri puolilla Suomea (kuvio 2). Etelä-Suomessa asui selvästi eniten vastaajia eli 24, kun taas Itä-Suomesta oli selvästi vähiten eli vain 4. Lapista tai Pohjois-Suomesta vastaajia oli 8, Länsi- ja Sisä-Suomesta 19 sekä Lounais-Suomesta 15.

Kuvio 2. Vastaajien asuinpaikka.

Myös vastaajien kokemus luokanopettajana työskentelystä jakautui melko tasaisesti (kuvio 3). Vastaajista löytyi niin uusia kuin jo hyvin kokeneitakin opettajia. Alle 5 vuotta alalla olleita oli vastaajista 11, 5-9 vuotta olleita 17, 10-19 vuotta olleita 25, 20-30 vuotta olleita oli 10 ja yli 30 vuotta olleita 7.

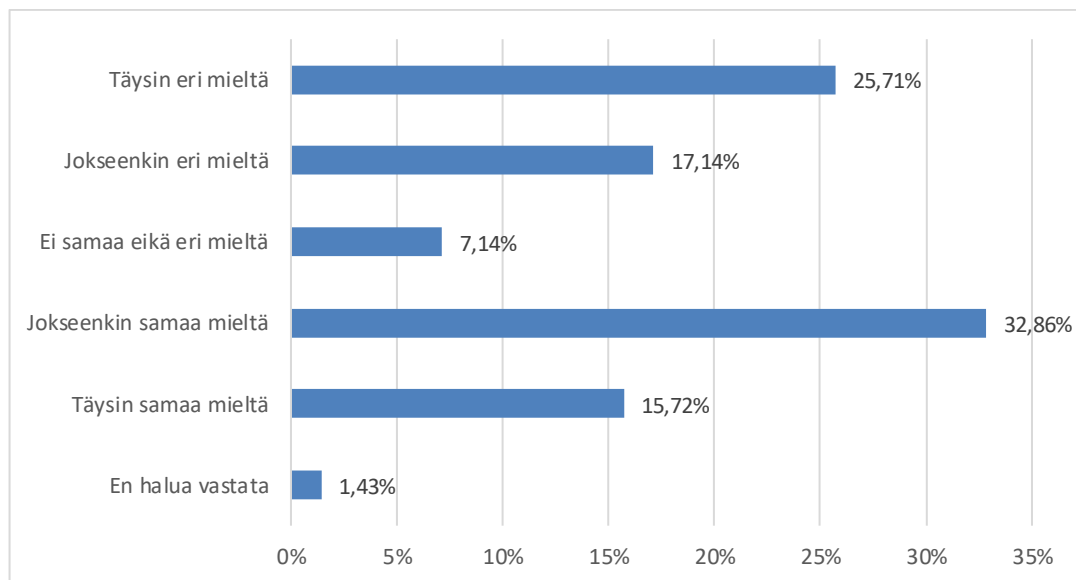

Kuvio 3. Vastaajien työskentelyvuodet luokanopettajana.

Kaikki vastaajista olivat opettaneet jotakin katsomusainetta koulussa. Selvästi eniten oli opetettu evankelisluterilaista uskontoa, jota oli opettanut 87,14% (n=61) vastaajista. Myös elämäkatsomustietoa oli opetettu paljon eli 48,57% (n=34). Kolmanneksi oli opetettu ortodoksista uskontoa, jota oli opettanut 11,43% (n=8) vastaajista. Muita katsomusaineita ei tässä vastaajajoukossa ollut opetettu.

Viimeiset kaksi taustatietoa liittyvät vastaajien uskonnollisuuteen. Ensin selvitettiin mihin uskontokuntaan vastaajat kuuluvat. Selvä enemmistö kuului evankelisluterilaiseen uskontokuntaan, niin kuin oli oletettavissa. Evankelisluterilaiseen uskontokuntaan kuului 65,71% (n=46) vastaajista. Vastaajia oli myös ortodoksisesta uskontokunnasta (8,57%, n=6) sekä muista kristinuskon uskontokunnista (2,86%, n=2). 22,86% (n=16) vastaajista ei kuulunut mihinkään uskontokuntaan. Lomakkeessa katettiin hyvin monta eri uskontokuntaa, mutta muiden kuntien edustajia ei vastannut tähän kyselyyn.

Viimeiseksi vastaajat vastasivat väitteeseen ”Koen olevani uskonnollinen ihminen” sen mukaan olivatko he samaa vai eri mieltä (kuvio 4). Tässä kysymyksessä vastaukset jakautuivat melko tasaisesti. Täysin eri mieltä väitteen kanssa oli 18 vastaajaa, jokseenkin eri mieltä oli 12 ja ei samaa eikä eri mieltä oli 5 vastaajaa. Jokseenkin samaa mieltä taas oli 23 vastaajaa ja täysin samaa mieltä oli 11 vastaajaa. 1 vastaaja ei halunnut vastata kysymykseen.

Kuvio 4. Vastaajien kokema uskonnollisuus.

Näitä eri taustatietoja tullaan vertailemaan vastaajien mielipiteisiin katsomusaineiden opetuksesta Suomessa, jolloin saadaan selville vaikuttavatko ne jotenkin luokanopettajien mielipiteisiin.

2.3 Analyysimenetelmät

Aineiston analyysi toteutettiin käyttäen sekä kvalitatiivisia, että kvantitatiivisia menetelmiä. Nämä menetelmät tukevat hyvin toisiaan ja auttavat saamaan tutkimuksesta laajemman kuvan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 137). Laadullinen metodi toimi tässä tutkimuksessa tuomassa opettajien ”äänen” esille antamalla heidän itse kuvailla omia mielipiteitään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164). Määrälliset menetelmät taas tuo tutkimukselle lisäarvoa auttamalla tutkimaan opettajien taustan vaikutusta heidän mielipiteisiinsä.

2.3.1 Laadullinen analyysi

Tässä tutkimuksessa käytetään avoimien kysymysten osalta aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysi on kolmivaiheinen prosessi (Tuomi & Sarajärvi 2009; Miles & Huberman 1994). Ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen, toinen on aineiston ryhmittely ja kolmas on teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämässä aineistoista karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Tässä tutkimuksessa avoimet vastaukset tiivistettiin ensin siihen tietoon, mikä oli olennaista kunkin tutkimuskysymyksen kohdalla. Eli ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla haluttiin tietää mitä mieltä opettajat olivat nykyisestä katsomusaineiden opetussuunnitelmasta Suomessa, jolloin vastauksista pyrittiin löytämään tämä tieto.

Analyysitavan toisessa vaiheessa tämän tiivistetyn tiedon avulla, voitiin vastaukset jakaa luokkiin. Tässä analyysin vaiheessa käytettiin siis teemoittelua, jossa vastauksista etsittiin samankaltaisia teemoja. Lomakkeesta saadut avoimet vastaukset analysoitiin ja luokiteltiin jokainen yksitellen. Vastauksista etsittiin samankaltaisuuksia eri vastauksien välillä ja teemoiteltiin ne näin erilaisiin luokkiin. Näiden yläluokkien löytymisen jälkeen, voitiin katsoa vastauksista myös muuta oleellista tietoa, kuten heidän antamiaan perusteluja mielipiteilleen. Luokkien sisältä etsittiin siis myös yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia ja etsittiin sekä luotiin alaluokkia.

Yläluokkia vertailtiin lopuksi myös vastaajien antamiin taustatietoihin eli selvitettiin vaikuttavatko esimerkiksi näiden ikä, asuinkunta, opettajakokemus, katsomusaineiden opetuskokemus tai heidän kokemansa uskonnollisuus heidän näkemyksiinsä katsomusaineopetuksesta. Tässä kohtaa analyysia käytettiin määrällisiä menetelmiä.

Analyysitavan kolmannessa vaiheessa tehtiin päätelmiä saaduista vastauksista ja luoduista luokista ja saatiin näin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Pystyttiin siis luomaan teoriaa aineiston pohjalta. Tällä tarkoitetaan sitä, että pystytään luoma teoria, siitä mitä mieltä luokanopettajat ovat nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista ja millaiseksi he ehkä haluaisivat sen muuttaa.

Kyselylomakkeen (liite 1) ensimmäiseen avoimeen kysymykseen ”Mitä mieltä olet nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa? Perustele vastauksesi.” vastasi 69 vastaajaa. Vastaukset olivat keskimäärin muutaman lauseen pituisia, osa oli pidempiä ja osa lyhyempiä. Vastaukset luettiin tarkasti ja niistä etsittiin samankaltaisuuksia toisten vastausten kanssa. Koska kysymyksessä oli olennaista vastaajan mielipide nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista, keskityttiin ensin tämän mielipiteen erotteluun. Koitettiin löytää vastauksien joukosta selvästi samaa mieltä olevia, ja mietittiin voisiko näitä vastauksia sijoittaa samaan luokkaan. Vastauksista löytyi selvästi kolme erilaista yläluokkaa, jonka mukaan vastaukset luokiteltiin. Löydetyt luokat esitellään tuloksissa 3.1. otsikon alla.

Seuraavat avoimet kysymykset käsittelevät vastaajien mielipiteitä siitä, mitä hyviä puolia nykyisessä opetusmallissa on ja liittyykö siihen heidän mielestään jotakin puutteita tai epäkohtia. Nämä kysymykset olivat siis ”Mitä hyviä puolia nykyisessä mallissa mielestäsi on? Perustele vastauksesi.”, johon vastasi 65 vastaajaa sekä ”Liittyykö malliin mielestäsi joitakin puutteita tai epäkohtia? Perustele vastauksesi.”, johon vastasi 67 vastaajaa. Myös näiden kysymysten vastauksista saadaan tietoa opettajien mielipiteensä nykyistä katsomusaineiden opetusmallia kohtaan.

Koska moni vastaaja vastasi hieman sekoitetusti näihin kaikkiin avoimiin kysymyksiin, etsittiin kaikista näistä kolmesta edellä mainitusta avoimesta kysymyksestä vastaajien mainitsemissa hyviä puolia ja kannanottoja sille miksi nykyinen malli on hyvä sekä huonoja puolia ja puutteita ja syitä sille miksi mallia tulisi ehkä muuttaa. Vastauksista laskettiin

erilaisia vastaajien mainitsemia perusteluita yhteen. Useat vastaajat olivat maininneet mallin hyvyteen tai huonouteen monia erilaisia perusteluja, jolloin nämä laskettiin kaikki omiksi erillisiksi perusteluikseen. Jokaiselta vastaajalta laskettiin yksi mainittu perustelu vain kerran, jos tämä oli maininnut saman asian monessa eri vastauksessa. Kaikkien vastaajien mainitsevat asiat jaettiin alaluokkiin ja saatiin näin selville mitä vastaajat pitävät nykyisessä mallissa hyvänä ja mitä huonona piirteenä. Kaikki nämä alaluokat esitellään tuloksissa myös otsikon 3.1. alla.

Kyselylomakkeen neljännessä avoimessa kysymyksessä kysyttiin ”Millainen katsomusaineiden opetusmallin tulisi mielestäsi olla? Perustele vastauksesi.”. Kysymykseen vastasi kaikki 70 vastaajaa. Tämän kysymyksen kaikki vastaukset analysoitiin yksi kerrallaan ja niiden väliltä etsittiin yhteneväisyyksiä, jonka mukaan ne voitiin luokitella erilaisiin luokkiin. Erilaisia opettajien ehdottamia katsomusaineiden opetusmalleja löydettiin viiden eri luokan mukaisia. Nämä luokat esitellään tuloksissa otsikon 3.2. alla.

Viimeiseen kahteen avoimeen kysymykseen ”Onko katsomusaineiden opetusmallin muutos mielestäsi mahdollista tai tarpeellista nykyajan tai tulevaisuuden Suomessa? Perustele vastauksesi.” ja ” Kuuluisiko katsomusaineen opetuksen kuulua mielestäsi perusopetuksen piiriin vai pitäisikö jonkun muun tahon järjestää se? Jos, niin minkä? Perustele vastauksesi.” vastasi molempiin 66 vastaajaa. Myös näiden kysymysten vastaukset luokiteltiin vastauksista löydettyjen yhteneväisyyksien perusteella. Luokkien tarkempi esittely löytyy tulososiosta otsikoiden 3.4. ja 3.5. alta.

2.3.2 Määrällinen analyysi

Tutkimuksen määrällisessä analyysissä haluttiin selvittää miten vastaajien taustatiedot ovat yhteydessä heidän näkemyksiinsä katsomusaineiden nykyisestä opetusmallista, ja siitä minkälaisen mallin he haluaisivat käyttöönsä. Tätä varten avoimista kysymyksistä saadut vastausluokat numerokoodattiin ja jokainen vastaaja sai luokkansa mukaisen numeron, jotta niitä voitiin vertailla opettajien antamiin taustatietoihin eli ryhmittelymuuttujiin. Jokaista ryhmittelymuuttujaa verrattiin erikseen näihin numeroituihin yläluokkiin ja katsottiin, löytyykö niiden väliltä joitakin yhteneväisyyksiä.

Analyysi toteutettiin SPSS-ohjelmalla. Vertailussa käytettiin ristiintaulukointia sekä khiin neliö -testiä, jolla selvitettiin, olivatko saadut tulokset tilastollisesti merkittäviä. Nämä menetelmät valittiin niiden sopivuuden kannalta juuri tätä tutkimusta varten. Ristiintaulukointi on tarkoitettu kategoristen muuttujien analysointiin ja ristiintaulukointiin, joka oli tarkoituksenmukaista tälle tutkimukselle, jotta pystytään vertailemaan kahden eri muuttujan yhteyttä toisiinsa. Ristiintaulukoinnilla ei saada suoria syysuhdeselityksiä, vaan tulokset mittaavat enemminkin juuri muuttujien välistä yhteyttä. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 123–127.) Tässäkin tutkimuksessa tutkitaan ja puhutaan siis nimenomaan yhteydestä taustamuuttujien ja avointen kysymysten yläluokkien kohdalla. Khiin neliö -testi taas valittiin, koska haluttiin myös tietää ovatko tutkittavat yhteydet myös tilastollisesti merkittäviä, jolloin niitä voidaan käyttää tutkimustuloksina.

Koska khiin neliö -testin kriteerinä on, että korkeintaan 20% teoreettisista solufrekvensseistä saa olla alle 5 ja jokaisen näistä on oltava suurempi kuin 1, jouduttiin ristiintaulukointia tehdessä yhdistelemään joitakin taustamuuttujia isommiksi luokiksi ja poistamaan yhdet yläluokat vertailusta (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 138). Niissä ristiintaulukoinneissa, joissa khiin neliö -testin edellytykset eivät täytyneet, käytettiin Fisherin tarkkaa testiä (Fisher's exact test). Poistetut ja yhdistellyt luokat esiteltä alla.

Opettajien näkemyksestä nykyistä katsomusaineiden opetusta kohtaan poistettiin luokka ”Ei selvää mielipidettä”, sillä tässä luokassa oli niin vähän vastaajia. Mielipiteistä siitä millainen malli tulisi olla käytössä, poistettiin luokka 4 ”Ei katsomusaineen opetusta ollenkaan peruskoulussa” kokonaan ja luokka 5 ”Ei selvää mielipidettä” yhdistettiin luokan 3 ”Opetus osittain yhdessä, osittain erikseen” kanssa, sillä näiden nähtiin ajavan melko samaa asiaa ja luokkia ei haluttu poistaa enää enempää. Näidenkin parannusten jälkeen jäivät jotkut solut ristiintaulukoinnissa liian pieniksi ja tämän vuoksi jokaisessa vertailussa käyttöön otettavaan malliin liittyen käytettiin Fisherin tarkkaa testiä.

Sukupuolen yhteyttä ei lähdetty tutkimaan ristiintaulukoinnilla lainkaan, sillä miehiä vastasi tutkimukseen vain 4. Vertailu ei olisi tässä tapauksessa oikein toiminut.

Vastaajien iän yhteyttä heidän vastauksiinsa tutkittaessa jouduttiin yhdistämään vastausluokista reunimmaisat ryhmät yhteen. Uudet taustatietoluokat olivat siis ’alle 39 vuotta’,

'40-49 vuotta' ja 'yli 50 vuotta'. Myös vastaajien asuinpaikkoja jouduttiin hieman yhdistelemään. Luokat olivat lopulta melko suuria eli 'Lappi, Pohjois-Suomi ja Itä-Suomi', 'Länsi- ja Sisä-Suomi' sekä 'Lounais-Suomi ja Etelä-Suomi'. Näitä luokkia verrattiin samalla tavalla opettajien mielipiteisiin kuin iänkin kanssa. Vastaajien opettajana työskentelyvuosien luokkia yhdisteltiin myös keskenään. Uusiksi luokiksi tulivat 'alle 9 vuotta', '10-19 vuotta' ja 'yli 20 vuotta'.

Eri katsomusaineiden opetuksen valinnat jaettiin kaikki omiin ryhmiin niin, että ristiintaulukoinnissa verrattiin sitä, onko sillä, että vastaaja joko on tai ei ole opettanut jotakin ainetta yhteyttä tämän vastauksiin. Yhdessäkään näistä ristiintaulukoinneista eivät täytyneet kaikki solujen ehdot, joten niissä on käytetty Fisherin tarkkaa testiä. Vastaajien uskontokuntaan kuulumiseen liittyvä ristiintaulukointi jäi joiltain soluiltaan liian pieneksi, mutta tässä kohtaa luokkia ei voinut yhdistellä. Testissä käytettiin siis Fisherin tarkkaa testiä.

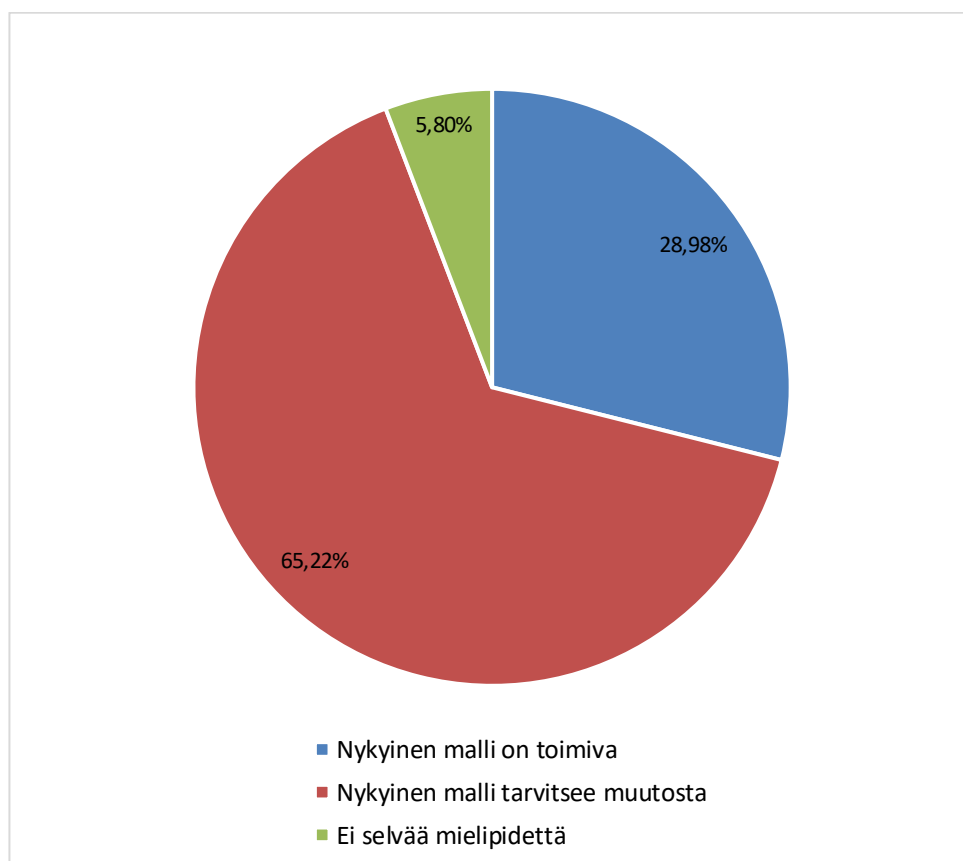
Viimeisenä taustatietona opettajilta kysyttiin heidän kokemustaan omasta uskonnollisuudesta. Ristiintaulukointia varten yhdistettiin vastaukset "Täysin eri mieltä" ja "Jokseenkin eri mieltä" sekä "Täysin samaa mieltä" ja "Jokseenkin samaa mieltä".

Näitä yhdisteltyjä luokkia vertailtiin opettajien mielipiteisiin katsomusaineiden opetuksesta. Vertailun tulokset esitellään tuloksissa otsikon 3.3. alla.

3 TULOKSET

3.1 Luokanopettajien näkemys nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista

Vastauksista kysymykseen ”Mitä mieltä olet tämänhetkisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa? Perustele vastauksesi.” vastattiin selvästi kolmella erilaisella tavalla. Näin löydettiin kolme yläluokkaa, jotka kuvaavat opettajien mielipidettä opetusmalliin. Luokat näkyvät alla olevassa kuviossa (kuvio 5).

Kuvio 5. Vastanneiden opettajien mielipide nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa.

Vastaajista selvä enemmistö oli sitä mieltä, että nykyinen katsomusaineiden opetusmalli ei ole täysin toimiva ja kaipaa jonkinlaista muutosta. Tämän luokan mukaisia vastauksia

oli 45. Vastauksissa oli hyvin erilaisia perusteluja tälle väitteelle, mutta kaikkia vastauksia yhdisti tyytymättömyys nykyiseen malliin ja halu muuttaa sitä. Tähän luokkaan kuuluivat esimerkiksi tämäntyyppiset vastaukset:

”Tämän hetkinen malli on vanhanaikainen ja hankala toteuttaa koulussa, jossa nykypäivänä paljon erilaisia uskontoja ja vakaumuksia. Oppilaiden tulisi saada tietoa erilaisista uskonnoista ja katsomuksista tasapuolisesti.” (V11)

Toiseksi eniten löydettiin sellaisia vastauksia, joissa vastaaja kuvaili olevansa sitä mieltä, että nykyinen katsomusaineiden opetusmalli on hyvä ja toimiva. Näissä vastauksissa joko kerrottiin suoraan tai niistä näkyi selvästi, että vastaajan mielestä nykyinen malli toimii hyvin ja sitä ei tarvitse muuttaa joko ollenkaan tai vain hyvin pienesti. Vastaajat kokivat myös nykyisen katsomusaineiden opetuksen olevan laadukasta ja tarpeenmukaista. Osa vastaajista koki mahdollisen yhteisen katsomusaineen huonoksi vaihtoehdoksi ja riitelevän oppilaiden oman katsomuksen kanssa. Tämän luokan mukaisia vastauksia oli 20 vastausta. Yksi tähän luokkaan kuuluva esimerkkivastaus on:

”Hyvä ja toimiva. Yli 80% kuuluu kirkkoon, joten heille tulee tarjota oman uskontonsa opetusta lisättynä tietenkkin muihin uskontoihin tutustumista.” (V28)

Vastauksista melkein kaikki jakautuivat hyvin selkeästi näihin kahteen edellä esiteltyyn luokkaan, mutta löytyi myös muutamia vastauksia, jotka eivät kuuluneet näistä kumpakaan. Näistä vastauksista muodostettiin oma kolmas luokkansa, joka on sellainen, jossa vastaajat eivät joko ilmaise ollenkaan selvää mielipidettä nykyiseen katsomusaineiden opetusmalliin tai heille ei oikein ole väliä minkälainen malli on käytössä. Heidän mielestään nykyinen malli voi olla ihan hyvä, mutta ei haittaisi vaihtaa johonkin toisenlaiseen malliin. Yksi vastaaja esimerkiksi vastasi näin:

”Nykyinen malli on kohtuullisen hyvä. Uskonnon opetus on erittäin tärkeä oppiaine. --- Huono puoli nykytilanteessa on pienten erillisryhmien kalleus. Olisi mielekästä saada kaikki samaan opetusryhmään. --- (V44)

Vastauksesta nähdään selvästi vastaajan puolustavan molempia malleja. Tämän luokan mukaisia vastauksia oli vain 4.

Tuloksena voidaan pitää siis sitä, että luokanopettajat ovat suurimmaksi osaksi sitä mieltä, että nykyinen katsomusaineiden opetusmalli ei ole sellaisenaan tarkoituksenmukainen ja kaipaisi jonkinlaista muutosta. Mallia puoltavia vastauksiakin kuitenkin löytyi melko paljon ja melkein kolmasosa vastaajista halusi säilyttää nykyisen mallin. Huomattavaa on, että mielipiteet molempiin suuntiin olivat hyvin vahvoja ja selkeitä. Vain muutama vastaaja ilmaisi olevansa avoimia erilaisille vaihtoehdoille eli heillä ei ollut yhtä selkeää ja vahvaa mielipidettä asiasta kuin muilla vastaajilla.

Opettajat perustelivat mielipiteitään monilla eri syillä. Alla olevassa taulukossa (taulukko 2) esitellään luokanopettajien avoimien kysymysten vastausten perusteluista luodut alaluokat, jotka kertovat siitä miksi vastaajat olivat sitä mieltä, että nykyinen malli on tai ei ole toimiva. Perusteluja poimittiin kaikista kolmesta lomakkeen ensimmäisestä avoimesta kysymyksestä.

Taulukko 2. Luokanopettajien kertomia syitä mielipiteelleen katsomusaineiden nykyisestä opetusmallista.

Nykyinen malli on toimiva (n=20)	Nykyinen malli kaipaa muutosta (n=45)
<i>Hyvä puoli nykyisessä mallissa (mainintojen määrä sulkeissa)</i>	<i>Puute tai epäkohta nykyisessä mallissa (mainintojen määrä sulkeissa)</i>
Saa enemmän tietoa omasta uskonnosta (17)	Hankala järjestää (40)
Oman identiteetin rakentuminen (11)	Erotteleva (22)
Opetuksen helpompi järjestäminen (11)	Nykyisessä mallissa ei ole mitään hyviä puolia (19)
Suomen ja Euroopan kulttuuriperintö (7)	Osa sisällöistä tulisi olla yhteistä (16)
Vapaus valita ja ei ristiriitaa oman vakaumuksen kanssa (5)	Vanhanaikainen (11)
Vähemmistöjen oikeudet toteutuvat (3)	Liian tunnustuksellista (11)
Mallissa ei ole mitään puutteita (3)	Valinnanvapauden puuttuminen (9)
Muut syyt (esim. etiikan sisällöt ja kirkon toiminnan tukeminen) (3)	Yksipuolinen sisältö (9)
	Vähemmistöjen huono asema (8)
	Ei kuulu koulun tehtäviin (8)

Moni koki nykyisen mallin huonona vaihtoehtona ja halusi siirtyä johonkin muuhun malliin. Mallin hyvydestä annettiin kuitenkin myös perusteluja, jotka on järjestetty taulukkoon niiden mainitsemismäärän mukaan. Eniten mainintoja saivat omasta uskonnosta saatava lisätietämys sekä oman identiteetin rakentaminen, jotka olivat monelle vastaajalle tärkeitä asioita:

”Nykyinen malli huomioi hyvin vähemmistöryhmät. Ortodoksien kannalta nykyinen malli on toimiva ja useimmat ortodoksioppilaat suhtautuvat positiivisesti oman uskonnon opiskeluun. Koulu tarjoaa heille mahdollisuuden opiskella ja kokea omaan uskontoon liittyviä asioita, joita ei välttämättä kotona opetettaisi. Myös muita uskontoja ja katsomuksia käsitellään opetuksessa, mikä on tärkeä asia.” (V63)

”Nykyinen malli, jossa jokainen opiskelee omaa uskontoaan on toimiva, kunhan saamme lisää päteviä opettajia pienryhmäisiin uskontoihin. Jokainen saa silloin rakennuspalkkoita omaan identiteettiinsä.” (V60)

Ensimmäisessä vastauksessa (V63) tuodaan esiin myös vähemmistöryhmien huomioiminen, joka oli saanut kaikissa vastauksissa muutamia mainintoja. Toisessa vastauksessa (V60) taas viitataan oman identiteetin rakentumisen lisäksi pätevien opettajien puutteeseen, joka on yksi nykyisen mallin ongelmista. Vastaja kokee, että tämän ongelman korjaamalla nykyinen malli toimis hyvin.

Jonkin verran mainintoja saivat myös opetuksen järjestämisen helppoutteen liittyvät asiat, kuten pienemmät ryhmäkoot, helpompi keskittyminen vain yhteen uskontoon ja yhtenäisempi ryhmähenki. Jotkut näkivät tärkeäksi myös uskonnon kulttuuriset juuret ja perinteen jatkamisen. Vastauksissa nähtiin myös, että on hyvä, että oppilaille on vapaus valita oman uskontonsa mukainen opetus, joka ei ole ristiriidassa oman vakaumuksen kanssa:

”Nykyinen malli antaa mahdollisuuden oikeudenmukaisesti opiskella uskontoa niin, että se ei ole ristiriidassa oman vakaumuksen kanssa. Nykyinen malli on sivistynyt ja kunnioittaa YK:n ihmisoikeuksien julistusta.” (V62)

Oman uskonnon opetuksen hyvyttä perusteltiin myös sillä, että oppilaan tulee tuntea oman uskontonsa hyvin, jotta tämä pystyy ymmärtämään muita uskontoja. Tämänkaltaiset vastaukset on luokiteltu omasta uskonnosta saatavan tiedon ryhmään. Tässä yksi esimerkki tällaisesta vastauksesta:

”Nykyinen malli on hyvä. Oppilaat tarvitsevat perusteellista tietoa omasta uskonnostaan voidakseen toimia moniuskointoisissa ympäristöissä. Oman uskonnon perusteellinen tunteminen estää äärimmäisten tulkintojen syntymistä ja antaa pohjan toisten katsomusten tarkasteluun.” (V66)

Tässä vastauksessa katsotaan oman uskonnon opetuksen estävän myös uskonnollista radikalisoitumista.

Nykyisen opetusmallin puutteet ja epäkohdat saivat huomattavasti enemmän mainintoja kuin sen hyvät puolet. Näitä epäkohtia ja puutteita mietittäessä selvästi eniten mainittiin opetuksen järjestämisen hankaluuteen liittyviä asioita, kuten se että kouluilla ei riitä resursseja järjestää monen eri uskonnon mukaista opetusta tai että ei löydy tarpeeksi päteviä opettajia opettamaan vähemmistöuskontoja. Tällaisia vastauksia olivat esimerkiksi seuraavat:

”Resurssien haaskaamista. Eri uskontoja tulee koko ajan lisää ja harvinaisemmille uskonnoille etsitään opettajaa kissojen ja koirien kanssa + opettajaksi joudutaan ottaamaan usein epäpäteviä.” (V9)

”Ensinnäkin koulutyön sujuvuuden (lukujärjestyksen laatiminen) kannalta olisi helpompaa, että voisi valita yleisen katsomustieteen. Nyt koulussa islam, ortodoksi, katolinen, et ja EV lut tunnit. Kaikkia ei saa järjestettyä samaan aikaan niin joillekinlapsille tulee hyppäreitä ja pitkiä päiviä. Tilanne on erityisen hankala islamin osalta. Tunnut tulevat etänä ja opetus ei selvästikään tavoita lapsia. Yleinen katsomustiede sopisi kaikille. Kohteissa voitaisiin huolehtia oman uskonnonopetus.” (V43)

Toiseksi eniten vastauksissa tuotiin esiin sitä, että nykyinen erillisopetus on erottelevaa, eikä edistä suvaitsevaisuutta:

”Katsomusaineiden opetusmalli pitäisi päivittää vastaamaan nykypäivää. On käsittämätöntä, että oppilaita ryhmitellään koulussa uskonnon perusteella. Nykyistä mallia pidän

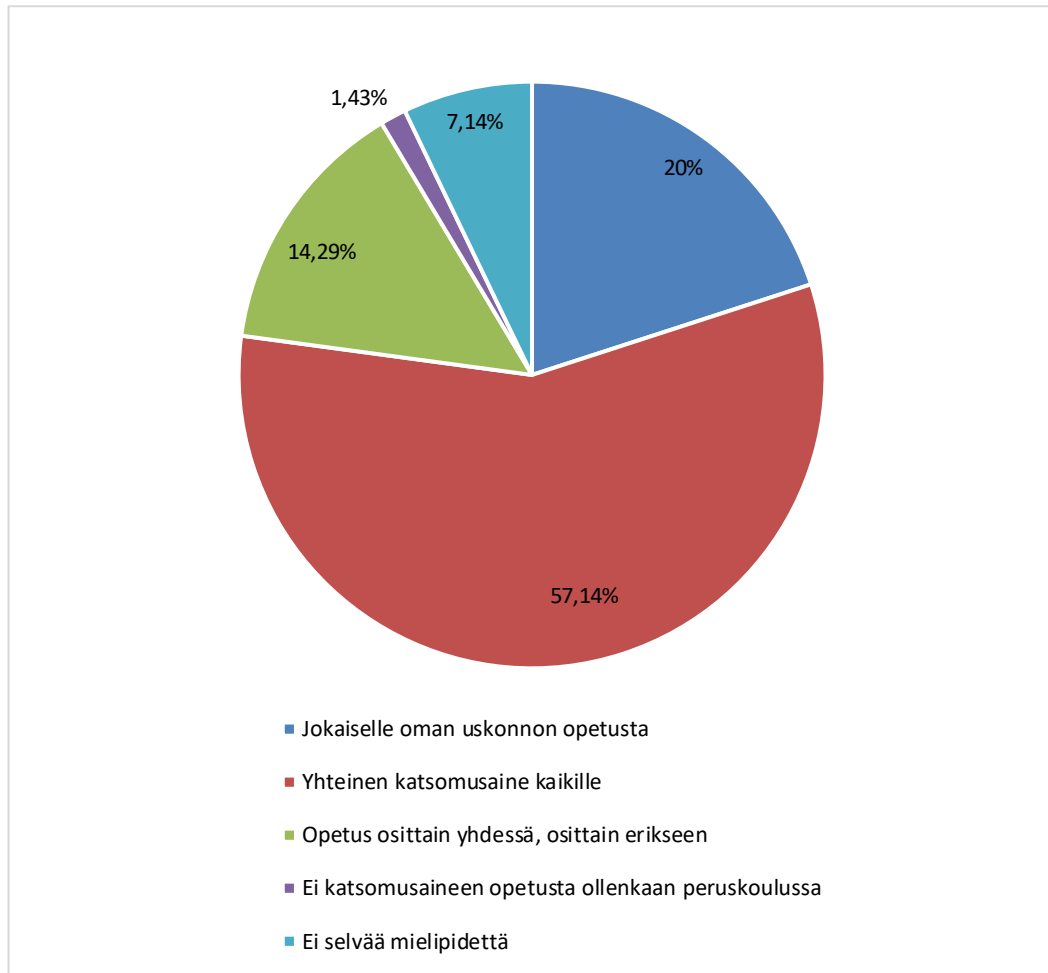
erittäin huonona. Juuri katsomusaineiden tunneilla pitäisi olla mahdollisuus kaikkien yhdessä keskustella katsomuksistaan -erilaiset näkemykset ovat tärkeitä.” (V20)

Tässä vastauksessa (V20) pidetään nykyistä opetusmallia todella huonona juuri sen erottelevuuden vuoksi. Vastaja mukaan eri katsomusten välistä dialogia tulisi lisätä ja tämä onnistuisi jos kaikki oppilaat osallistuisivat samaan opetukseen.

Hyvin moni vastaaja oli vastauksissaan sitä mieltä, että nykyisessä mallissa ei ole mitään hyviä puolia, jonka vuoksi näistä muodostettiin oma alaluokkansa. Neljänneksi eniten mainintoja taas saivat sellaiset asiat, joissa oltiin sitä mieltä, että ainakin osan opetuksesta voisi yhdistää kaikkien ryhmien kanssa, koska sisällöt ovat samankaltaisia ja uskontojen välistä dialogia saataisiin lisättyä. Kaikki loputkin perustelut saivat melko paljon mainintoja ja nykyisen mallin huonoutta oli perusteltu paljon monipuolisemmin kuin mallin hyvyttä. Tämäkin kertoo osaltaan siitä, että luokanopettajilla on selvästi paljon muutoshalua nykyiseen malliin.

3.2 Luokanopettajien näkemys siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli tulisi olla käytössä

Avoimen kysymyksen ” Millainen katsomusaineiden opetusmallin tulisi mielestäsi olla? Perustelee vastauksesi.” vastauksia tutkimalla löydettiin viisi erilaista yläluokkaa, jotka on esitelty alla olevassa kuviossa (kuvio 6).

Kuvio 6. Vastanneiden opettajien mielipide siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli tulisi ottaa käyttöön.

Luokanopettajat olivat selvästi eniten sitä mieltä, että he haluaisivat käyttöön yhteisen katsomusaineiden opetusmallin. Näin olivat vastanneet yli puolet kaikista vastaajista. Seuraavaksi eniten opettajat halusivat joko säilyttää nykyisen opetusmallin tai ottaa opetukseen joitakin osia yhdessä ja joitakin erikseen. Näiden luokkien vastaajamäärät eivät kuitenkaan vielä yhdessäkään vastaa lähellekään yhteisen mallin luokan vastaajamääriä. Pienellä vähemmistöllä ei ollut kovin selkeää mielipidettä siitä millaisen mallin he haluaisivat ottaa käyttöön ja yksi vastaaja halusi poistaa katsomusaineiden opetuksen koulusta kokonaan.

Suurimman luokan loivat siis vastaukset, joissa toivottiin yhteistä katsomusainetta kaikille oppilaille. Vastaajien toiveena oli, että opetukseen osallistuisivat kaikki oppilaat uskonnosta huolimatta ja sisältö olisi kaikille samanlainen. Siitä millaista tämä opetus sitten olisi, oli hieman eriäviä mielipiteitä. Tämän luokan mukaisia vastauksia oli 40.

Kaikissa tämän luokan vastauksissa mainitaan selvästi, että vastaaja haluaa käyttöön yhteisen katsomusaineiden opetusmallin, niin kuin tässä vastauksessa:

”Opetussuunnitelmassa tulisi siirtyä yhteen yhteiseen katsomusaineeseen, jossa sisältöinä olisi esimerkiksi valta- sekä maailmanuskonnot, etiikka ja yhdessä toimiminen. Yleissivistävä ja kattava paketti uskontoa ja elämäntutkimusta.” (V31)

Monessa vastauksessa, niin kuin tässä yllä olevassa (V31) kuvailtiin mallia, jossa olisi hieman sekaisin uskonnonopetusta sekä muita sisältöjä. Yhteisen katsomusaineen sisältöinä käytäisiin siis läpi monia eri uskontoja, eikä keskityttäisi vain yhteen. Lisäksi aineessa voisi olla etiikan, filosofian ja elämäntaitojen kaltaisia sisältöjä.

Osa vastaajista oli taas sitä mieltä, että elämäntutkimustieto voisi olla jo sellainen valmis katsomusaine, jota voitaisiin opettaa kaikille oppilaille ja jättää uskonnonopetus kokonaan pois:

”Elämäntutkimustieto on hieno ja tärkeä oppiaine, joka kuuluisi mielestäni kaikille oppilaille vanhempien valitsemaan uskontokuntaan / poliittiseen sitoumukseen katsomatta. Paras malli olisi mielestäni siis sellainen, missä uskontojen opettaminen kouluissa päättyisi ja elämäntutkimustietoa opetettaisiin kaikille lapsille vuosiluokilla 1.-9.” (V29)

Yhteisen katsomusaineen sisällöstä ei siis oltu aivan täysin samaa mieltä, mutta yhtäläisyyksiä vastauksista löytyi paljon. Kaikki olivat sitä mieltä, että oman uskonnon opetusta tulisi joko vähentää tai poistaa se kokonaan. Tilalle taas tulisi hyvin monen mielestä lisätä muita hyödyllisiä elämäntaitoja, kuten kaveritaitoja. Mallin uskottiin monessa vastauksessa lisäävän suvaitsevaisuutta yhteisen dialogin myötä:

”Kaikille yhteinen katsomusaine, jossa kattavasti tutkittaisiin eri uskontoja. Ei opetettaisi ”meidän uskontoa”. Näin jokainen kokisi kuuluvansa joukkoon. Uskon myös, että se edistäisi suvaitsevaisuutta.” (V2)

Kaiken kaikkiaan yhteinen malli sai todella paljon kannatusta ja moni vastaaja oli jo valmiiksi miettinyt minkälaisia sisältöjä sen tulisi pitää sisällään.

Toiseksi eniten vastaajat olivat halunneet säilyttää nykyisenkaltaisen opetusmallin. Tämän luokan mukaisia vastauksia oli 14. Vastauksissa näkyi selvästi halu järjestää jokaiselle oppilaalle oman uskonnon opetusta:

”Lapsen perheen uskontokunta määräisi, mihin uskontoryhmään lapsi tulee. --- Oma uskonto on opetettava tuntemaan hyvin ja arvostamaan sen merkitystä kulttuuriimme ja esim. rakennusperinteeseemme. ---” (V23)

Suurimmaksi osaksi tähän luokkaan kuuluvat vastaajat olivat myös ensimmäisen avoimen kysymyksen kohdalla pitäneet nykyistä mallia toimivana. Vastaajilla oli hieman erilaisia perusteluita, sille miksi nykyisenkaltaisen malli tulisi säilyttää. Osalle vastaajista oli esimerkiksi tärkeää olla muuttamatta opetusta, koska sitä pidettiin tärkeänä osana Suomen kulttuurihistoriaa:

”--- Kaikille oppilaille jonkinlainen kattava ja laadukas yhteinen oppijakso suomalaisesta kristillisyydestä, meidän omasta historiasta ja juurista, jonka vuoksi olemme tänä päivänä sellainen Suomi, kuin olemme. Länsimaisten demokratioiden kristillinen historia esille.” (V10)

Osalle vastaajista taas oman uskonnon opetus oli hyvä vaihtoehto sen vuoksi, että vähemmistöuskontoon kuuluva saa koulussa opiskella omaa uskontoaan omissa ryhmässä. He kokivat tällöin vähemmistöuskontojen oikeuden toteutuvan:

”...älkää hyvät ystävät, kollegat ja kanssaeläjät viekö meiltä oman identiteetin rakennuspalikoita survomalla meitä vähemmistön edustajia näennäisesti tasa-arvoiseen muottiin, kun emme siihen muottiin mahdu! Lapsillani on ja tulee pysyä oikeus oman uskontonsa ja sukunsa kulttuurin opiskeluun sekä nauttia yhdestä tunnista viikossa ilman toiseuden tunnetta koulussa...” (V60)

Joissain vastauksissa saattoi näkyä halua tehdä pieniä muutoksia nykyiseen malliin, mutta he halusivat kuitenkin pysyä erillisopetuksessa. Yhteiseen malliin siirtymistä pidettiin tässä luokassa yleisesti huonona vaihtoehtona ja sen ei koettu tukevan oppilaan oikeuksia:

”En usko siihen, että jos kaikki laitetaan yhteen ja kaikki opiskelevat tietopohjaisesti kaikkea, että sekään hyvä. Mielestäni on tärkeää, että ne jotka haluavat mahdollisesti

löytää uskonnon niin heille annetaan siihen mahdollisuus. Henkevät kokevat asian ahdistavana/ei omana juttuna, niin heille on mahdollisuus olla osallistumatta.” (V56)

Tässä vastauksessa (V56) pidetään tärkeänä, että oppilaalla olisi mahdollisuus luoda oma uskonnollinen identiteettinsä ja ei koeta yhteisen opetusmallin tukevan tätä. Oman identiteetin kasvua ja oman uskonnon tietämystä tuettiin paljon tämän luokan vastauksissa, niin kuin myös aiemmin nykyisen mallin hyvyttä perusteltaessa. Tässä luokittelussa tämä oman uskonnon opetusta puolustava ryhmä jäi kuitenkin hieman pienemmäksi kuin aikaisemmassa luokittelussa. Osa nykyistä mallia hyvänä pitäneistä vastaajista ovat siis olleet myös valmiita jonkinlaiseen opetusmallin muutokseen.

Kolmanneksi eniten vastaajat olivat sen kannalla, että opetus olisi hyvä järjestää osittain yhdessä, yhdessä erikseen. Eli sellaiset oppisisällöt, jotka ovat kaikissa uskontojen opetussuunnitelmissa suurin piirtein samanlaisia, voisi järjestää kaikille oppilaille yhdessä ja muut tiettyihin uskontoihin liittyvät asiat erikseen:

”Katsomusaineiden opetusmallin tulisi olla ymmärrystä lisäävää. Omaa uskontoa pitää saada oppia, se on osa identiteettiä, mutta myös pitää opiskella muita uskontoa. Mielestäni pitäisi lisätä yhteisiä katsomusaineiden tunteja, joissa keskusteluilla on suuri rooli, eli käytäisiin ns, uskontodialogia, opittaisiin muista uskonnoista ja ymmärrys toisella tavalla uskoviin lisääntyisi.” (V39)

Niin kuin vastaaja V39 kertoo, ajatteli moni vastaaja, että omaa uskontoa on edelleen tärkeä opiskella, mutta hyväksi olisi myös käydä joitakin oppitunteja yhdessä muiden ryhmien kanssa, jolloin dialogisuus lisääntyisi. Tämä kolmas luokka on siis eräänlainen välimuoto ensimmäisen ja toisen luokan välillä, jossa vastaajat haluavat osaltaan säilyttää nykyisen mallin, mutta osittain myös muuttaa sitä yhteisen mallin suuntaan. Tämän luokan mukaisia vastauksia oli 10 kappaletta.

Viidellä vastaajalla ei ollut selvää mielipidettä siitä, millaisen opetusmallin he haluaisivat ottaa koulussa käyttöön tai he eivät osanneet nimetä mitään mallia. Vastaajat lähinnä kuvailivat erilaisia sisältöjä mitä aine voisi sisältää, mutta nämä sisällöt voisivat sopia monenlaiseen malliin. Joissain vastauksissa vastaaja kertoi selvästi, että on avoin monenlaisille erilaisille vaihtoehdoille:

”Henk.kohtaisesti olen tyytyväinen nykymalliin mutta toisaalta tänään uskonnon opetus-suunnitelma on sisällöltään ehkä enemmän painottunut eettisiin ja moraalisiin kysymyksiin sekä tutustutaan jo varhain eri uskontokuntiin - miksei voisi olla kaikille yhteistä”
(V14)

Vastaaja V14 kertoi olevansa tyytyväinen nykyiseen malliin, mutta olevansa valmis kuitenkin vaihtamaan myös osittain tai kokonaan yhteiseen malliin. Hänellä ei siis ollut selkeää mielipidettä siitä, millaisen mallin hän haluaisi käyttöön.

Viimeinen luokka muodostui vain yhdestä vastauksesta, jossa vastaajan mielipide oli, että katsomusaineita ei tulisi ollenkaan opettaa peruskouluissa, vaan jättää se joidenkin muiden tahojen opetettavaksi.

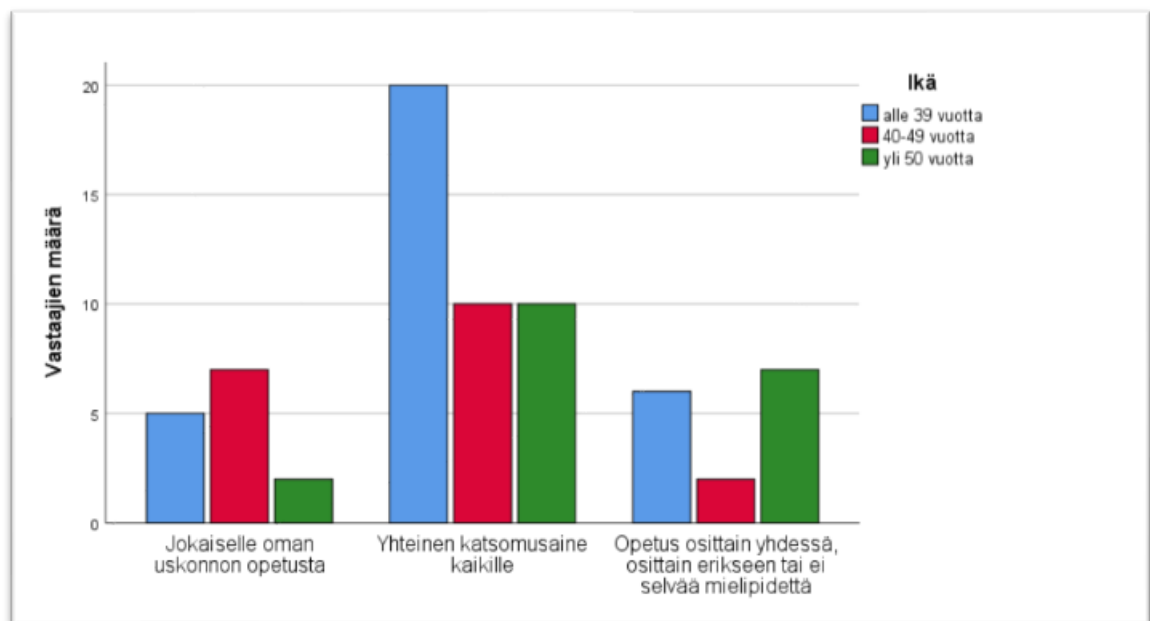
Samantyyppisiä kommentteja löytyi pari myös muista vastauksista. Vastaaja saattoi kertoa esimerkiksi, että haluaisi erottaa kirkon koulusta. Näissä muissa vastauksissa oltiin kuitenkin avoimia sille, että jokin sellainen yhteinen katsomusaine tulisi käyttöön, josta poistettaisiin kaikki uskontoon liittyvät asiat ja keskityttäisiin vain elämänkatsomustiedon tyyppisiin sisältöihin. Tämän vuoksi tähän luokkaan jäi vain yksi vastaus. Tässä kuitenkin selvästi näkyy, että vastaaja haluaisi poistaa katsomusaineet koulusta kokonaan.

3.3 Opettajien taustan yhteys heidän näkemyksiinsä

3.3.1 Iän yhteys

Ristiintaulukoinnin tuloksista huomattiin, että nuorimman ja vanhimman ikäluokan vastaajat olivat molemmat selvästi enemmän sen kannalla, että nykyinen malli ei ole toimiva. Tätä mieltä oli 73,3% nuorimmista vastaajista sekä 77,8% vanhimmissa vastaajista. Keskimmäisen ikäluokan kohdalla taas mielipiteet jakautuivat melko tasan, eikä suurta eroa ole huomattavissa. Tässä vertailussa saatiin khiin neliö -testin tulokseksi $\chi^2(2) = 2.972$, $p = .226$. Vaikka pieniä eroja ikäluokkien välillä löytyi, ei tulos ole tilastollisesti merkittävä.

län taustamuuttujaa vertailtiin myös suhteessa siihen, millaisen opetusmallin luokanopettajat haluaisivat ottaa käyttöön. Ristiintaulukoinnin tulokset näkyvät alla olevassa kuviossa (kuvio 7). Nuorimpien vastaajien kohdalla vastaukset painottuivat selvästi yhteisen opetusmallin kannalle (64,5%). Heistä oman uskonnon opetusta kannatti 16,1% ja osittain yhdessä olevaa 19,4%. Keskimmäisen ikäluokan vastaajat olivat eniten nykyisen mallin kannalla (36,8%). Heistäkin kuitenkin 52,6% oli yhteisen mallin kannalla ja 10,5% osittain yhteisen mallin kannalla. Vanhimman ikäluokan vastaajat olivat yhtä vahvasti yhteisen mallin kannalla kuin keskimmäisenkin ikäluokan. Tässä ikäluokassa suurta kannatusta sai myös osittain yhteinen malli (36,8%). Nykyistä mallia kannatti 10,5% vastaajista. Fisherin tarkasta testistä tulokseksi saatiin $\chi^2 = 6.514$, $p = .153$. Iällä ei siis ole tilastollisesti merkittävää vaikutusta opettajien vastauksiin tässäkin kohtaa.

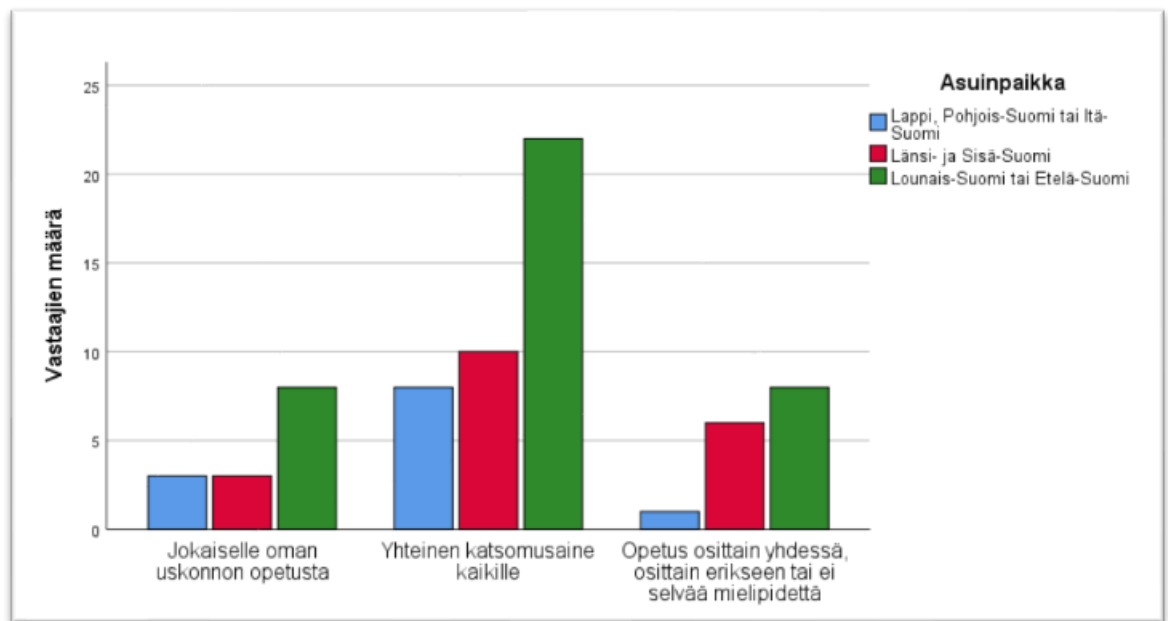
Kuvio 7. Vastaajien ikä suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.

3.3.2 Asuinpaikan yhteys

Verrattaessa opettajien asuinpaikan yhteyttä heidän vastauksiinsa katsomusaineiden opetuksesta, ei kummassakaan testissä tullut ilmi tilastollisesti merkittäviä tuloksia. Yhteys mielipiteeseen nykyisestä mallista khiin neliö -testillä oli $\chi^2 (2) = .494$, $p = .781$ ja käyttöön otettavasta mallista Fisherin tarkalla testillä oli $\chi^2 = 2.388$, $p = .682$.

Nykyistä mallia pohdittaessa jokaisessa asuinpaikka luokassa oltiin melko tasaisesti sitä mieltä, että nykyinen malli ei ole toimiva. Pohjois-Suomessa tätä mieltä olivat 60%, Länsi- ja Sisä-Suomessa 72,2% ja Lounais- ja Etelä-Suomessa 70,3%. Suurta eroavaisuutta luokkien välillä ei siis ollut.

Käyttöön otettavan mallin kohdalla erot eivät myöskään olleet kovin suuria. Näitä on kuvattu alla olevassa kuviossa (kuvio 8). Suurin ero löytyi osittaisen yhteisen opetuksen kohdalta, jota Länsi- ja Sisä-Suomessa asuvat kannattivat 31,6%, kun Pohjois-Suomalaisista sitä kannatti vain 8,3% ja Etelä-Suomalaisista 21,1%.

Kuvio 8. Vastaajien asuinpaikka suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.

3.3.3 Opettajana työskentelyvuosien yhteys

Opettajien työskentelyvuosien luokkien kanssa tehdyt vertailut ovat melko samankaltaisia iän kanssa tehtyjen vertailujen kanssa. Vähimmän (73,1%) ja eniten aikaa (75,0%) opettajana työskennelleet kokivat voimakkaimmin, että nykyinen malli ei ole toimiva. Keskimmaisella luokalla eli 10-19 vuotta opettajana työskennelleillä tämä prosentti oli 60,9%. Keskimmaisessa luokassa ero oli siis tasoittunein.

Myös tulokset vastaajien haluaman opetusmallin kanssa olivat samansuuntaisia kuin iän kanssa. Vähiten aikaa opettajana työskennelleet olivat 67,9% sitä mieltä, että tulisi ottaa käyttöön yhteinen malli. Heistä 14,3% oli oman uskonnon opetuksen kannalla ja 17,9% osittaisen yhteisen opetuksen kannalla. Molemmat keskimäinen ja ylin olivat n. 50% yhteisen mallin kannalla. Keskimmaisessä luokassa 32,0% oli oman uskonnon opetuksen kannalla ja 16,0% osittain yhteisen mallin. Pisimpään työskennelleillä taas oman uskonnon opetuksen kannatus oli 12,5% ja osittaisen yhteisen opetuksen kannatus 37,5%.

Kummassakaan näissäkään ei nähty vastaajien välillä suuria eroja ja khiin neliön testin tuloksiksi saatiin $\chi^2(2) = 1.185$, $p = .553$ verrattaessa vastauksiin nykyisestä mallista ja Fisherin tarkasta testistä $\chi^2 = 5.265$, $p = .256$ käyttöön otettaviin malleihin liittyen. Kummassakaan ei siis ollut tilastollisesti merkittäviä eroja.

3.3.4 Katsomusaineiden opetuksen yhteys

Elämäkatsomustietoa opettaneet opettajat olivat vain 20% nykyisen mallin toimivuuden kannalla ja 80% sen toimimattomuuden kannalla. Opettajat, jotka eivät olleet opettaneet elämäkatsomustietoa taas olivat jopa 40% mallin toimivuuden kannalla. Ero on huomattava, mutta Fisherin tarkasta testistä saatiin tulokseksi $\chi^2 = 3.033$, $p = .108$, joten tulos ei ole tilastollisesti merkittävä. Halutun opetusmallin kohdalla huomataan myös, että oman uskonnon opetuksen kohdalla elämäkatsomustietoa opettaneet opettajat kannattivat sitä vain 8,8% kun taas ne, jotka eivät olleet sitä opettaneet kannattivat sitä 31,4%. Yhteistä katsomusainetta kannatti 67,6% elämäkatsomustietoa opettaneista opettajista, toisen ryhmän kannatuksen ollessa 48,6%. Osittaisessa yhteisessä opetuksessa kannatus oli melko samaa, noin 20% luokkaa. Tässä vertailussa saatiin Fisherin tarkasta testistä $\chi^2 = 5.491$, $p = .071$. Tämä on jo melko lähellä tilastollisesti merkittävää tulosta, mutta ei sitä kuitenkaan ole.

Hyvin suuri osa vastaajista oli opettanut evankelisluterilaista uskontoa alakoulussa. Heistä 71,4% oli sen kannalla, että nykyinen malli ei ole toimiva. Opettajat, jotka eivät olleet opettaneet evankelisluterilaista uskontoa taas jakautuivat niin, että 55,6% piti nykyistä mallia toimimattomana. Tässä joukossa jakautuminen oli siis tasaisempaa.

Käyttöön otettavan mallin kohdalla taas evankelis-luterilaista uskontoa opettaneet kannattivat 61,7% yhteistä mallia, 16,7% oman uskonnon opetusta ja 21,7% osittaista yhteistä opetusta. Ei opettaneet taas kannattivat 44,4% oman uskonnon opetusta, 33,3% yhteistä katsomusainetta ja 22,2% osittaista yhteistä mallia. Tuloksissa on huomattavissa luokkien välillä eroa.

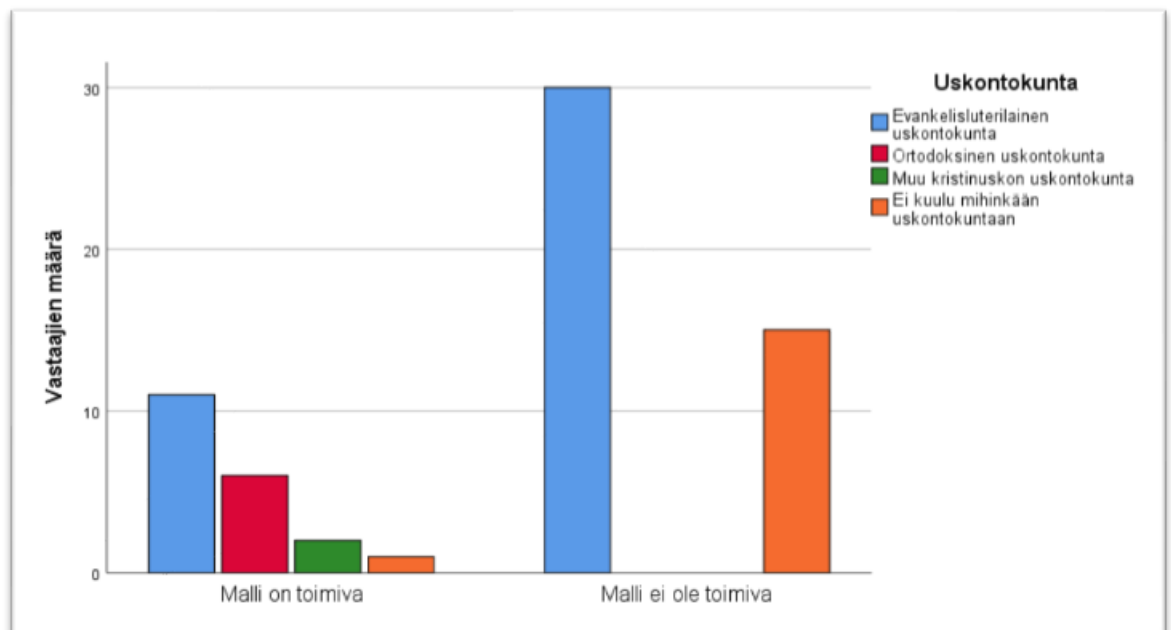
Kummassakaan näistä vertailuista ei saatu tilastollisesti merkittäviä tuloksia testin tulosten ollessa $\chi^2 = .917$, $p = .440$ nykyisessä mallissa ja $\chi^2 = 3,875$, $p = .097$ käyttöön otettavassa mallissa.

Ortodoksista uskontoa oli opettanut kahdeksan tähän kyselyyn vastannutta opettajaa. Riskiintaulukoinnin tuloksista nähdään, että ortodoksista uskontoa opettaneet vastaajat olivat vahvasti sen kannalla, että nykyinen malli on toimiva ja se tulisi säilyttää myös jatkossa. Ortodoksista uskontoa opettaneista opettajista 87,5% oli sitä mieltä, että nykyinen malli on toimiva. Opettajat, jotka eivät olleet opettaneet ortodoksista uskontoa taas olivat 77,2% mallin toimimattomuuden kannalla. Ero on hyvin suuri ja myös Fisherin tarkalla testillä saatiin tulokseksi $\chi^2 = 13.783$, $p = .001$, joka on tilastollisesti erittäin merkitsevä tulos. Ortodoksisen uskonnon opettajien otos oli kuitenkin melko pieni, joka tulee myös ottaa huomioon.

Samansuuntainen merkittävä ero oli huomattavissa myös käyttöön otettavan mallin kohdalla. Ortodoksista uskontoa opettaneet opettajat olivat 75% oman uskonnon opetuksen kannalla ja 12,5% sekä yhteisen, että osittain yhteisen mallin kannalla. Muut opettajat taas olivat vain 13,1% oman uskonnon opetuksen kannalla ja 63,9% yhteisen katsomusaineen kannalla sekä 23% osittain yhteisen opetuksen kannalla. Fisherin tarkasta testistä saatiin $\chi^2 = 12,963$, $p = .001$, joka myös on tilastollisesti erittäin merkittävä tulos. Voidaan todeta, että ortodoksisen uskonnon opetuksella on ollut yhteyttä vastaajien näkemyskykyyn katsomusaineiden opetuksesta.

3.3.5 Uskontokunnan yhteys

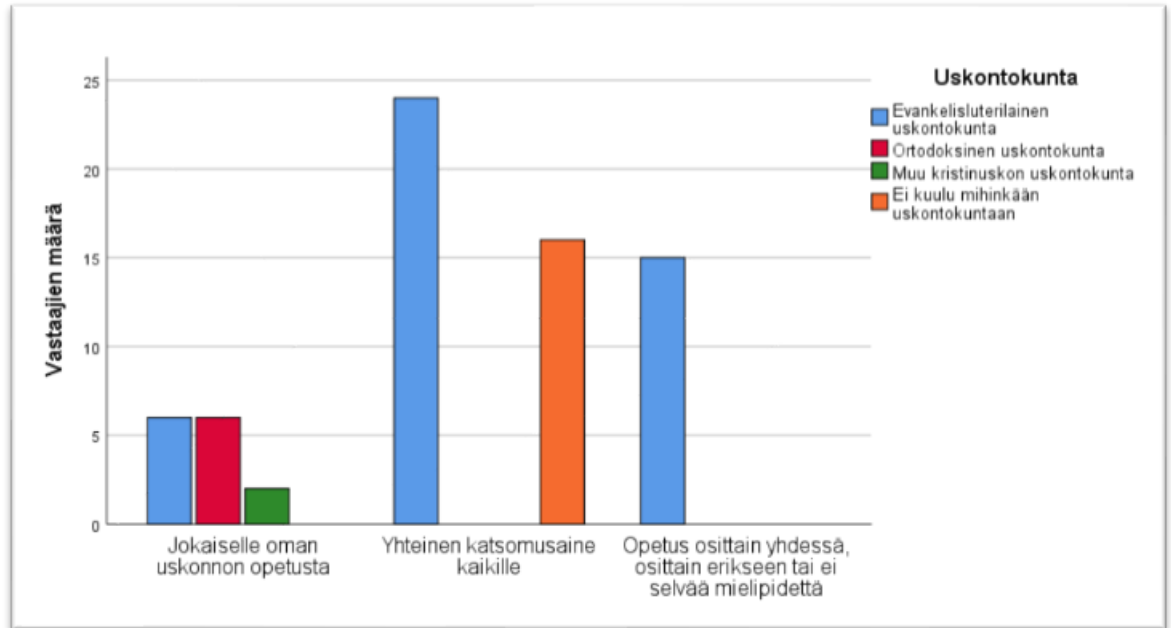
Opettajien uskontokuntaan kuulumista verrattiin heidän mielipiteisiinsä katsomusaineiden opetuksesta. Tämän testin tulokset näkyvät alla olevissa kuvioissa (kuvio 9, kuvio 10). Kuvioista 9 nähdään, että ortodoksiseen tai muuhun kristinuskon uskontokuntaan kuuluvat vastaajat ovat kaikki olleet sitä mieltä, että nykyinen malli on toimiva. Huomataan myös, että kirkkoon kuulumattomat vastaajat ovat lähes kaikki (93,8%) olleet sitä mieltä, että nykyinen malli ei ole toimiva. Evankelisluterilaisessa uskontokunnassa huomataan myös, että huomattavasti suurempi osa (73,2%) on ollut sen kannalla, että nykyinen malli ei ole toimiva ja ovat halunneet jonkin muunlaisen vaihtoehdon opetukselle.

Kuvio 9. Vastaajien uskontokunta suhteessa heidän mielipiteeseensä nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa.

Kuvioista 10 nähdään, että ortodoksisen sekä muiden kristinuskon yhdyskuntiin kuuluvat vastaajat olivat sitä mieltä, että kaikille tulisi järjestää oman uskonnon opetusta. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat vastaajat taas ovat kaikki olleet yhteisen katsomusaineen kannalla. Luokkaan 'opetus osittain yhdessä, erikseen tai ei selvää mielipidettä' kuuluu ainoastaan evankelisluterilaisen uskontokunnan edustajia. He ovatkin olleet ehkä eniten jakautunein ryhmä ja kannattaneet 53,3% yhteistä mallia ja 33,3% osittain yhteistä mallia. Oman uskonnon opetuksen kannatus on heillä ollut vain 13,3%. Tulokset ovat

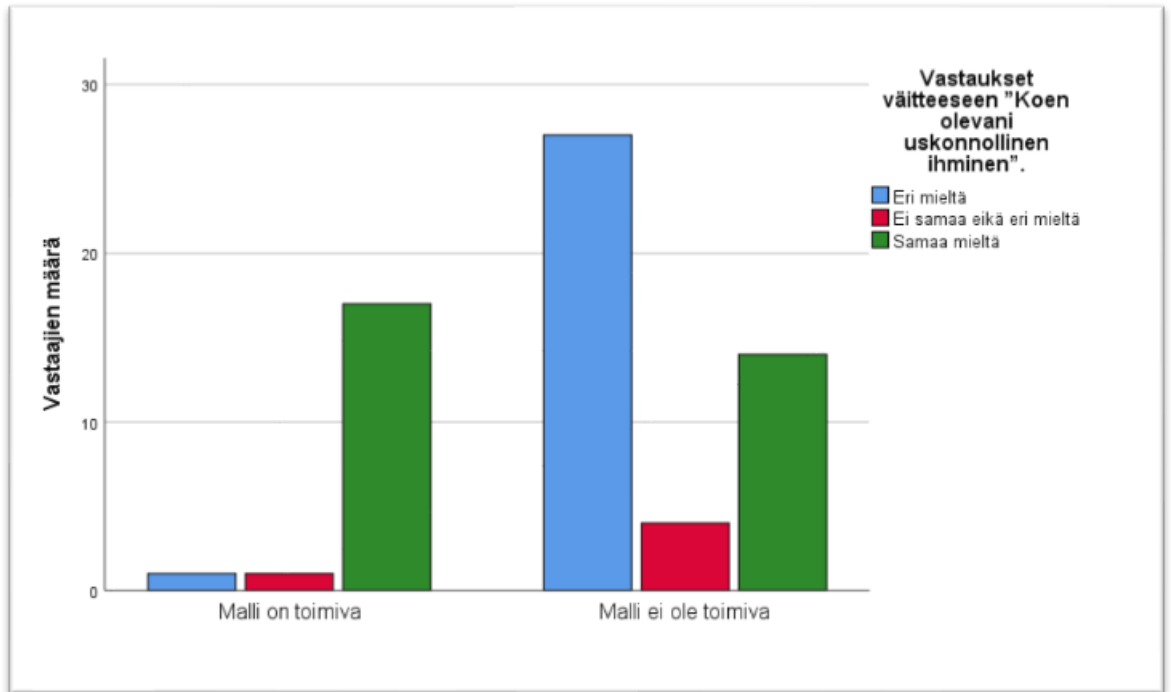
myös tilastollisesti erittäin merkittäviä, sillä Fisherin tarkasta testistä saatiin tulokseksi mielipidettä nykyistä mallia kohtaan $\chi^2 = 20.802$, $p = .000$ ja käyttönotettavaa mallia kohtaan $\chi^2 = 36,149$, $p = .000$.

Kuvio 10. Vastaajien uskontokunta suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.

3.3.6 Uskonnollisuuden yhteys

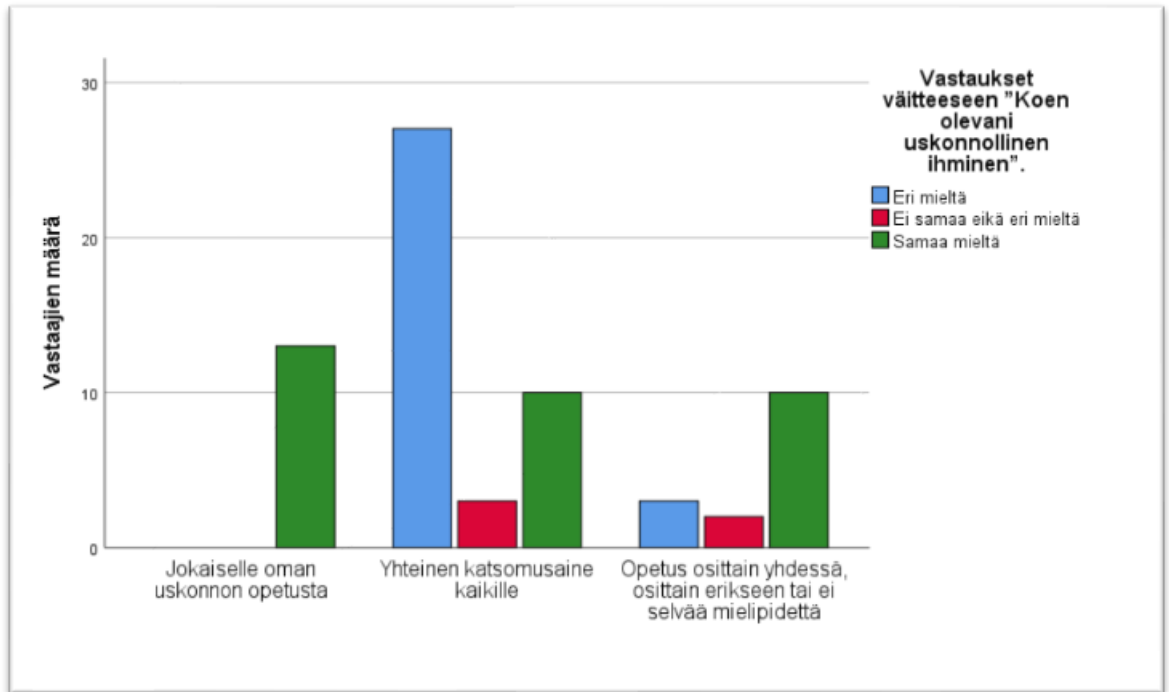
Alla olevissa kuvioissa näkyy vertailu opettajien kokemasta uskonnollisuudesta sekä heidän opetusmalleihin liittyvistä mielipiteistään (kuvio 11, kuvio 12). Kuvioista 11 huomataan, että vastaajat, jotka eivät koe olevansa ollenkaan uskonnollisia tai jotka kokevat sen hyvin vähäiseksi, ovat melkein ainoastaan (96,4%) olleet sitä mieltä, että nykyinen malli ei ole toimiva. Ei samaa eikä eri mieltä olevat vastaajat olivat 80% nykyisen mallin toimimattomuuden kannalla. Uskonnollisuutensa melko vahvaksi tai vahvaksi kokevat olivat jakautuneet melko tasan nykyisen mallin kohdalla ja olivat 54,8% sitä mieltä, että nykyinen malli on toimiva.

Kuvio 11. Vastaajien uskonnollisuus suhteessa heidän mielipiteeseensä nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa.

Kuviosta 12 nähdään, että uskonnollisuutensa vähäiseksi kokevat kannattivat 90% yhteistä mallia ja 10% osittain yhteistä mallia. Heistä kukaan ei ollut siis oman uskonnon opetuksen kannalla. Ei samaa eikä eri mieltä olevat eivät myöskään kannattaneet oman uskonnon opetusta lainkaan. Yhteistä mallia he kannattivat 60% ja osittain yhteistä mallia 40%. Uskonnolliset vastaajat olivat siis ainoita, jotka kannattivat oman uskonnon opetusta ja heistä heitä oli 39,4%. Taas yhteistä, sekä osittain yhteistä mallia molempia he kannattivat 30,3%.

Fisherin tarkan testin tuloksiksi saatiin nykyisen mallin kohdalla $\chi^2 = 19.974$, $p = .000$ ja käyttöönottettavan mallin kohdalla $\chi^2 = 28.025$, $p = .000$, joten tulokset ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä. Voidaan siis todeta, että myös uskonnollisuuden kokemuksella on yhteys vastaajien näkemyksiin katsomusaineiden opetuksesta.

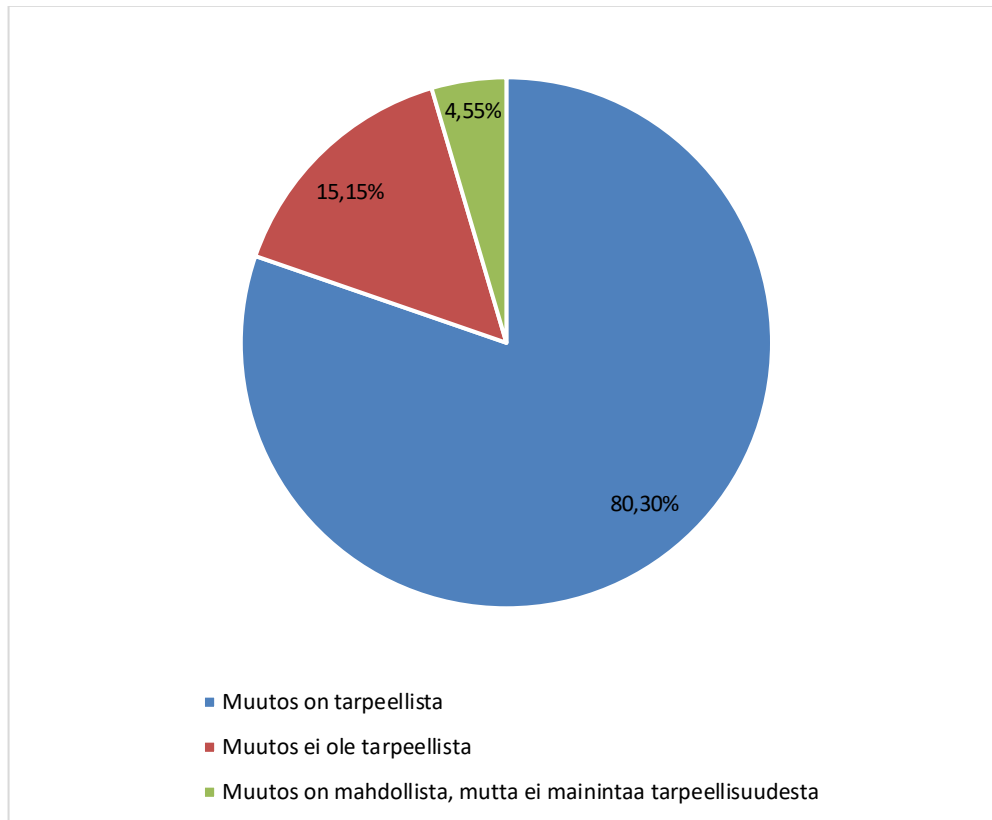

Kuvio 12. Vastaajien uskonnollisuus suhteessa heidän mielipiteeseensä siitä, millainen katsomusaineiden opetusmalli Suomessa tulisi ottaa käyttöön.

3.4 Luokanopettajien kokemus katsomusaineiden opetusmallin muutoksen tarpeellisuudesta

Luokanopettajilta kysyttiin heidän mielipiteitään mahdollisen tulevan katsomusaineiden opetusmallin muutoksen tarpeellisuudesta. Heiltä kysyttiin, pitävätkö he muutosta tarpeellisena tai mahdollisena nykyajan tai tulevaisuuden Suomessa

Vastaajista hyvin moni koki opetusmallin muutoksen tarpeelliseksi. Melkein puolet mainitsivat myös uskovansa muutoksen olevan mahdollista. Vastaajien mielipiteiden jakautuminen on esitelty alla olevassa kuviossa (kuvio 13).

Kuvio 13. Luokanopettajien mielipide katsomusaineiden opetuksen muutoksen tarpeellisuudesta.

Opetusmallin muutos nähtiin vastaajien joukossa erittäin tarpeellisena. Tätä mieltä olevia vastaajia oli 53. Melko pieni osa vastaajista koki muutoksen tarpeettomana ($n=10$). Kysymyksessä kysyttiin myös muutoksen mahdollisuudesta tulevaisuudessa. Kaikki vastaajat eivät vastanneet tähän ollenkaan, mutta 28 vastaajaa kertoi selvästi vastauksissaan kokevansa opetusmallin muutoksen mahdollisena. Muutama vastaaja ($n=3$) vastasi vain kokevansa muutoksen mahdolliseksi, mutta eivät kirjoittaneet tarpeellisuudesta mitään. Tämä vastaajaluokka näkyy myös kuviossa. Vain 10 vastaajaa mainitsi, ettei koe muutoksen olevan mahdollista tulevaisuudessa.

Vastauksissa perusteltiin opetusmallin muutoksen tarpeellisuutta esimerkiksi sillä, että vanha malli on vanhanaikainen ja kaipaa muutosta. Vastaajat kokivat maan muuttuneen ja monikulttuurisuuden lisääntyneen ja kokivat, että katsomusaineiden opetuksen tulisi vastata tähän muutokseen. Nähtiin myös, että olisi hyvä siirtyä toimimaan samalla tavoin kuin kaikki muut Pohjoismaat:

”On mahdollista ja tarpeellista toimia esimerkiksi muiden pohjoismaiden tavoin. Koko ajan kansainvälistyvässä Suomessa ei pelkkä luterilaisuuden opiskelu enää riitä.” (V59)

Vastaajat kokivat, että nykyinen malli ei pysty vastaamaan katsomusaineiden opetukselta vaadittuihin asioihin ja tarvitsee sen vuoksi muutosta. Opetuksen tulisi pystyä esittelemään riittävästi muitakin katsomuksia ja auttaa oppilaita ymmärtämään eri asioihin uskovia ihmisiä:

”Muutos on mahdollinen ja erittäin tarpeellinen, jotta oppilaat oppisivat ymmärtämään ihmisiä, jotka kuuluvat erilaisiin uskonnollisiin ryhmittymiin (tai eivät tunnusta mitään uskontoa).” (V15)

Vaikka muutosta pidettiin erittäin tarpeellisena, eivät kaikki kokeneet sitä kuitenkaan mahdolliseksi ainakaan lähitulevaisuudessa. Perinteiden ja esimerkiksi politiikan nähtiin olevan muutosta hidastavia tai jopa estäviä tekijöitä. Muutosta siis toivottiin, mutta kaikki eivät uskoneet sen tulevan tapahtumaan:

”Muutos on mielestäni erittäin tarpeellinen. Uskon, että sitä ei kuitenkaan tapahdu aivan lähitulevaisuudessa, sillä monet uskontokuntien edustajat vastustavat muutosta tiukasti, ja käsitykseni mukaan myös monelle kantasuomalaiselle niin kutsutulle tapauskovaiselle perinteet ovat tärkeitä. Vähän kauempana tulevaisuudessa muutos tulee luultavasti tapahtumaan, esimerkiksi siksi, että maahanmuuton myötä oppilaiden vakaumukset muuttuvat yhä moninaisemmiksi ja erottelevat oppilaita entisestään. Tämä myös hankaloittaa koululla järjestettävää uskonnonopetusta.” (V26)

Tässä vastauksessa (V26) nähdään muutosta hidastavana tekijänä myös uskontokunnat ja heidän vastustuksensa. Vastaaja kuitenkin uskoo muutoksen tulevan tapahtumaan hieman myöhemmin.

Luokanopettajat olivat hyvin yhtenäisiä suhteessa opetusmallin muutoksen tarpeellisuuteen. Muutoksen suunta ja sen määrä kuitenkin vaihtelevat, niin kuin aiemmista luokituksista nähdään.

Kymmenen vastaajaa eivät kokeneet opetusmallin muutosta tarpeellisena. Heidän vastauksistaan tuli esiin haluttomuus mallin muutokselle ja sen kokeminen jopa vahingollisena:

”Ei ole tarpeellista. Yli 80% prosenttia kuuluu kirkkoon ja heidät pitää huomioida. Samoin uskonto oppiaineena on tärkeä lapsen henkisellem kasvulle, kulttuurinsa ja historiansa tuntemukselle.” (V28)

”Mielestäni ainakaan suuri muutos tai yhteiseen katsomusaineeseen siirtyminen ei ole tarpeellista vaan lähinnä vahingollista vähemmistön näkökulmasta. Olen kokenut, että ainakin ortodoksit kaipaavat asiantuntijaa omasta uskonnostaan. Oman uskonnon opetus on myös kotouttava tekijä maahanmuuttajille.” (V61)

Näissä vastauksissa (V28, V61) muutoksen tarpeettomuutta perustellaan nykyisen oman uskonnon toimivuudelle esimerkiksi lapsen henkisen kasvun apuna ja vähemmistöjen oikeuksien mukaisena. Joissain vastauksissa vastaaja arveli, että muutos tulee tulevaisuudessa tapahtumaan, mutta eivät itse olleet sen kannalla:

”Luulen, että malli tulee muuttumaan yhteiseksi katsomusaineeksi. Olen varautunut tähän. Itse en sitä toivo.” (V23)

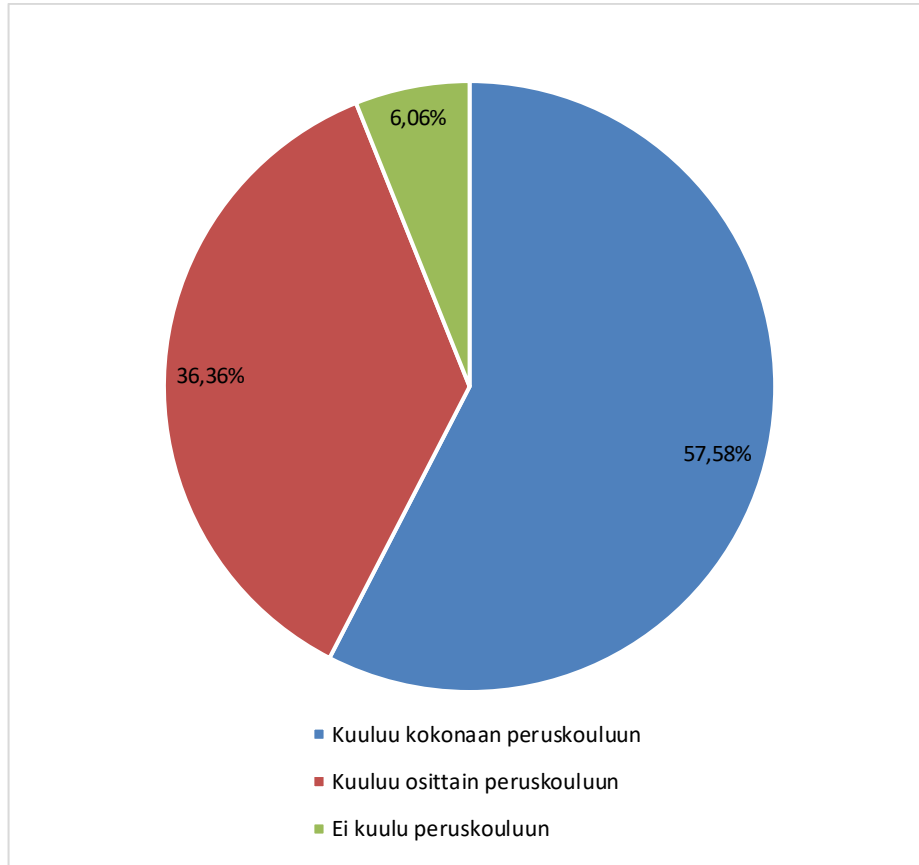
Kolmas luokka muodostui muutamasta vastauksesta, joissa vastaaja uskoi opetusmallin muutoksen olevan mahdollista ja tulevan luultavasti tapahtumaan, mutta eivät maininneet mitään sen tarpeellisuudesta:

”Toivottavasti on mahdollista. Ainakin julkinen keskustelu on herättänyt asian nyt henkiin.” (V2)

Yhteenvetona näistä kaikista vastauksista voidaan siis sanoa, että suurin osa vastaajista koki, että jonkinlaiselle muutokselle on tarvetta ja kokivat sen myös mahdolliseksi. Vain noin viidesosa vastaajista oli sitä mieltä, että muutos ei ole joko tarpeellinen, mahdollinen tai kumpaakaan näistä.

3.5 Luokanopettajien kokemus katsomusaineiden opetuksen kuulumisesta peruskouluun

Luokanopettajat vastasivat myös siihen, tulisiko katsomusaineiden opetus säilyttää peruskoulussa vai siirtää jollekin muulle taholle. Näiden vastausten mukaiset vastausluokat näkyvät alla olevassa kuviossa (kuvio 14).

Kuvio 14. Luokanopettajien mielipiteet siitä, minkä tahon tulisi järjestää katsomusaineiden opetus.

Suurin osa vastaajista (n=38) oli selvästi sitä mieltä, että opetus tulisi säilyttää kokonaisuudessaan peruskoulussa. Iso osa (n=24) oli myös sitä mieltä, että opetus tulisi ainakin osittain säilyttää peruskoulussa, mutta joitakin osia siitä voisi jättää muiden tahojen vastuulle. Tästä esimerkkinä monella oli juuri oman uskonnon opetus ja varsinkin kaikki tunnustuksellisuus. Vain muutama vastaaja (n=4) oli sitä mieltä, että katsomusaineiden opetus ei kuuluisi ollenkaan perusopetuksen piiriin.

Suurimman luokan mukaan vastaajat halusivat säilyttää katsomusaineiden opetuksen peruskoulussa. He pitivät perusopetusta laadukkaana ja ainoana ”turvallisena” paikkana katsomusaineiden opetuksen järjestämiselle. Vastauksissa tuotiin esiin esimerkiksi se, että ainoastaan perusopetuksen piirissä pystytään katsomusaineiden opetuksen laatua valvomaan ja varmistamaan tietopohjainen opetus:

”Uskonto jos mikä kuuluu perusopetuksen piiriin, jotta oppilaille on paikka ja mahdollisuus tutustua omaan traditioonsa akateemisesti ja turvallisesti, ilman fundamentalistista painotusta.” (V60)

Vastaajat näkivät myös, että jos katsomusaineiden opetus poistettaisiin peruskoulusta, jäisi oppilaiden tietopohja omasta ja muista uskonnoista pieneksi:

”Ehdottomasti kuuluu perusopetukseen. Tietämättömyys omasta ja vieraista uskonnoista johtaa sivistymättömyyteen, pitkällä aikavälillä huono vaikutus yhteiskuntaamme, jos ei olisi kaikille tarjolla.” (V10)

Tässä vastauksessa (V10) pidetään tärkeänä, että opetusta on tarjolla tasapuolisesti kaikille oppilaille, jotta yhteiskuntamme ei kärsisi. Myös muita katsomusaineiden opetuksen sisältöjä, kuten elämäntaitoja pidettiin erittäin tärkeinä ja näidenkin takia katsomusaineiden opetus tulisi säilyttää koulussa:

”Katsomusaineen opetuksen tulee kuulua perusopetukseen. Nykyisellään katsomusaineiden tunneilla käsitellään paljon kaikille ihmisille tärkeitä aiheita katsomuksesta riippumatta. Minkä oppiaineen tunneilla näitä asioita opetettaisiin, jos ei katsomusaineiden? Niistäkin aiheista kuitenkin on todella tärkeää saada opetusta, ei kaikkien kodit opeta mitään ystävydestä, lasten oikeuksista, vastuullisuudesta, arvoista, ystävydestä, hyvästä elämästä jne. Yhtä hyvin vaikka matematiikan opetus voitaisiin jättää kotien vastuulle.” (V70)

Perustelut opetuksen säilyttämiselle peruskoulussa olivat monipuolisia ja perusteellisia. Osa vastaajista oli kuitenkin valmiita siirtämään osan katsomusaineiden opetuksesta joillekin muille tahoille, kuten kodeille tai seurakunnille. Osan he taas halusivat säilyttää

koulussa. Tämän luokan mukaisia vastauksia oli 24. Vastauksissa, ehdotettiin esimerkiksi, että kouluissa voitaisiin opettaa kaikille yhteistä yleistä uskontotietoa ja oman vakaumuksen mukaista opetusta voisi hakea koulun ulkopuolelta:

”Mielestäni kuvaamani kaltainen yhteinen elämäkatsomuksellinen (lähimmäisten ja luonnon huomioiminen) ja suppeasti eri uskontoja esittelevä kuuluu kouluun. Jokainen kirkko voisi sitten halutessaan järjestää koulun ulkopuolella (tai miksei koulun tiloissa kouluajan jälkeen) omaa katsomuksellista opetusta. Tämä voisi olla mini-rippikoulua ja oikeastaan antaisi kirko(i)lle valtavan hyvän mahdollisuuden tavoittaa koko ikäluokka.”
(V7)

Monessa näistä vastauksista näkyikin, että vastaajat halusivat poistaa omaan uskontoon tai tunnustuksellisuuteen liittyvät osat koulusta ja siirtää tämän muille tahoille tai poistaa kokonaan:

”Koulussa yleistä tietoa ja halutessaan perheet voivat osallistua koulun ulkopuolella oman uskontonsa opetukseen.” (V11)

”Kaikille yhteisen katsomusaineen (jos sellainen olisi) tulisi kuulua perusopetuksen piiriin. On mielestäni hyvä, että oppilaat oppivat tuntemaan eri uskontoja ja niiden tapoja ja piirteitä. Lisäksi yhteisessä katsomusaineessa voisi käsitellä muitakin suvaitsevaisuuteen ja ystävälliseen käytökseen liittyviä teemoja. Eri uskontokunnat voisivat järjestää omaa toimintaa ja opetusta haluamallaan tavalla niille, jotka siihen haluavat osallistua.”
(V26)

Yleinen tieto uskonnoista, sekä muut katsomusaineiden tärkeät sisällöt säilytettäisiin siis koulussa ja kaikki tarkempi tai vakaumuksellinen tieto omasta uskonnosta jätettäisiin muille tahoille.

Vain neljä vastaajaa oli sitä mieltä, että katsomusaineiden opetuksen voisi siirtää kokonaan pois peruskoulusta. Opetusta ei tällöin tapahtuisi ollenkaan tai joku muu taho järjestäisi sen kokonaan. Tämän kaltaisia vastauksia oli todella vähän ja lopputuloksena voidaankin pitää sitä, että opettajat haluavat säilyttää katsomusaineiden opetuksen kouluissa joko kokonaan uskonnollisen sisällön tai kera tai ilman sitä.

3.6 Tulosten yhteenveto

Tuloksista selvisi, että luokanopettajat ovat suurimmaksi osaksi sitä mieltä, että nykyinen katsomusaineiden opetusmalli kaipaa muutosta. Noin kolmasosa taas halusi säilyttää nykyisen mallin. Huomattavaa oli, että molemmat mielipiteet olivat hyvin vahvoja ja selkeitä. Vain pienellä osalla ei ollut selvää mielipidettä aiheesta.

Nykyisen opetusmallin hyviä ja huonoja puolia mietittäessä opettajat mainitsivat hyväksi puoliksi esimerkiksi sen, että erillisopetuksessa saa enemmän tietoa omasta uskonnotaan, oppilaan identiteetti rakentuu ja opetus on helpompi järjestää. Mallin puutteita taas olivat esimerkiksi järjestyksen hankaluus, opetuksen erottelevuus ja vanhanaikaisuus.

Käyttöön otettavaa opetusmallia pohtiessa luokanopettajat olivat selvästi eniten sitä mieltä, että he haluaisivat käyttöön yhteisen mallin. Viidesosa opettajista halusi säilyttää nykyisen mallin ja noin seitsemäsosa kannatti osittain yhteistä ja osittain erillistä mallia. Pienellä osalla ei ollut selvää mielipidettä asiasta ja yksi vastaaja koki, ettei katsomusopetus kuulu peruskouluun.

Luokanopettajien taustan yhteyttä heidän mielipiteisiinsä tutkittaessa selvisi, että ortodoksisen uskonnon opetuksella, uskontokuntiin kuulumisella sekä vastaajien uskonnollisuuden kokemuksella oli merkittävä yhteys heidän vastauksiinsa. Ortodoksisista uskontoa opettavat sekä joko ortodoksiseen tai vähemmistö kristinuskon uskontokuntaan kuuluvat kannattivat nykyistä opetusmallia, eivätkä halunneet muuttaa sitä. Myös vahvasti itsensä uskonnolliseksi kokevilla oli yhteys halukkuuteen säilyttää nykyinen malli.

Opetusmallin muutoksen tarpeellisuutta tutkiessa tulos oli hyvin selvä. Yli 80% vastaajista koki muutoksen tarpeelliseksi tai mahdolliseksi. Tässä kohtaa ei kuitenkaan eritelty millainen muutoksen tulisi olla. Vain pieni ei kokenut muutosta tarpeelliseksi.

Myös katsomusopetuksen kuulumisesta peruskouluun oltiin melko yksimielisiä. Yli puolet vastaajista koki katsomusaineiden opetuksen kuuluvan kokonaan peruskouluun ja yli kolmasosa koki sen kuuluvan ainakin osittain perusopetukseen. Vain noin halusi poistaa sen peruskoulusta.

4 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen näkemys luokanopettajilla on nykyisestä katsomusaineiden opetussuunnitelmasta ja siitä millainen suunnitelma tulisi olla käytössä. Lisäksi haluttiin selvittää, onko opettajien taustalla yhteyttä heidän mielipiteisiinsä. Opettajilta kysyttiin myös kokevatko he katsomusaineiden opetusmallin muutoksen tarpeelliseksi ja haluavatko he säilyttää sen perusopetuksen piirissä. Tässä luvussa pohditaan tutkimuksesta saatuja tuloksia suhteessa aiempaan katsomusaineista tehtyyn tutkimukseen. Tämän jälkeen tarkastellaan tutkimuksen eettisyyttä, luotettavuutta ja rajoituksia. Lopuksi esitellään tutkimuksen hyödyntämismahdollisuuksia ja joitakin jatko-tutkimusehdotuksia.

4.1 Tulosten suhde aikaisempaan katsomusaineiden tutkimukseen ja niiden pohdinta

Kaiken kaikkiaan tutkimus onnistui vastaamaan siinä esitettyihin tutkimusongelmiin hyvin ja tarkoituksenmukaisesti. Tutkimuksen päätulokset esiteltiin tiivistetysti tulososion lopussa, joten tässä luvussa lähdetään suoraan vertailemaan niitä aikaisempaan tutkimustulokseen ja pohtimaan niitä.

Tutkimustehtävän kohdalla tehtiin joitakin etukäteisolettamuksia tutkimuksen tuloksista. Oletettiin, että mielipiteet nykyisen mallin kohdalla tulisivat jakautumaan kahteen ryhmään. Nykyisen mallin puolustajiin sekä muutosta haluaviin. Jakauman suuruudesta ei kuitenkaan voitu olettaa mitään. Tulos oli olettamuksen kanssa hyvin osuva, vaikkakin löydettiin myös kolmas luokka, jolla ei ollut selvää mielipidettä asiasta.

Se, että kaikista suurimmaksi luokaksi osoittautui vastaajien muutoshalukkuus voi kertoa siitä, että nykyinen katsomusaineiden opetusjärjestelmä ei enää toimi yhtä hyvin kuin se on saattanut joskus toimia. Yhteiskunta, niin kuin koulutkin ovat muuttuneet paljon viime vuosikymmeninä ja viimeisimmät muutokset katsomusaineiden opetukseen on tehty jo melkein kaksikymmentä vuotta sitten. Opettajat ovat huomanneet, että jokin ei toimi ja haluavat muuttaa opetusmallia.

Oman uskonnon opetukselle annettavien hyvien ja huonojen puolien perusteluissa oletettiin tulevan esille hyvinä puolina ainakin oppilaan identiteetin rakentuminen sekä vähemmistön oikeudet (Kallioniemi 2005b; Zilliacus 2014) ja huonoina puolina opetuksen erottelevuus sekä opetuksen järjestämisen hankaluudet (Tainio & Kallioniemi 2019; Zilliacus 2014). Kaikki nämä perustelut löytyivät myös tästä tutkimuksesta ja olivatkin eniten annettujen perustelujen joukossa. Löydettiin kuitenkin paljon muitakin perusteluja.

Nämä aikaisemmat tutkimukset (Kallioniemi 2005b; Zilliacus 2014) olivat tutkineet vähemmistöuskontojen edustajia. Tässäkin tutkimuksessa juuri vähemmistöuskontojen edustajat puolustivat suurimmaksi osaksi nykyistä mallia ja antoivat samanlaisia perusteluja kuin aiemmin. Heidän mielipiteensä on siis pysynyt hyvin samanlaisena jo pitkään, ja he kokevat edelleen oman uskonnon opetuksen itselleen tärkeänä.

Myös mallista useimmiten mainitut huonot puolet olivat pysyneet hyvin samoina. Tämä voi johtua siitä, että aikaisemmat tutkimukset (Tainio & Kallioniemi 2019; Zilliacus 2014) eivät olleet kovin vanhoja ja samanlaiset ongelmat ovat edelleen olemassa. Varsinkin opetuksen järjestämisen hankaluudet koettiin tässä tutkimuksessa ongelmallisiksi, joka kertoo siitä, että opettajien työssä näkyvät etenkin opetuksen konkreettiset ongelmat, eivätkä ehkä aatteelliset. Toisaalta myös erottelevuus mainittiin useaan otteeseen ja moni halusi eroon kaikesta tunnustuksellisesta ja uskonnollisesta osasta opetusta. Ehkä siis koska opettajat eivät koe oman uskonnon opetusta tärkeäksi säilytettäväksi asiaksi, eivät he myöskään koe, että sen järjestämiseen tulisi käyttää ylimääräisiä resursseja.

Käyttöön otettavaa malli pohtiessa taas oletettiin, että Nyysösen (1998) sekä Kallioniemin (2007) mainitsema tulevaisuuden mallit tulisivat vastauksissa esiin. Tässä ensimmäinen skenaario oli luopuminen oman uskonnon opetusmallista ja kaikille yhteisen uskonnonopetuksen rakentaminen. Toinen taas oli nykyisen mallin jatkuminen ja kolmas oli, että tunnustuksellisuutta ja sitoutumista omaan uskontoon lisättäisiin entisestään. Tätä ei kuitenkaan nähty kovinkaan mahdollisena. Kallioniemi (2007) esitteli myös neljännen mahdollisen skenaarion, joka olisi se, että uskonnonopetus toteutettaisiin osittain yhdessä ja osittain erikseen.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat hyvin linjassa näiden kahden ensimmäisen skenaarion kanssa ja varsinkin ensimmäinen skenaario korostuu tähän tutkimukseen saaduissa vastauksissa. Opettajilla oli paljon muutoshalua ja varsinkin yhteinen malli mainittiin moneen kertaan. Myös toisen skenaarion kannattajia löytyi. Kolmannen skenaarion mukaisia vastauksia ei tässä tutkimuksessa löytynyt ollenkaan. Osa vastaajista tosin mainitsi katsomusopetuksen paikkaa pohtiessa, että osan opetuksesta voisi siirtää uskonnollisille yhdyskunnille, joka lisäisi kyllä opetuksen tunnustuksellisuutta. Kallioniemen (2007) lisäämän mukaisen neljännen skenaarion vastauksia löytyi myös jonkin verran ja pääasiassa opettajien haluamat käyttöön otettavat mallit jakautuivat näiden ensimmäisen, toisen ja neljännen skenaarion välillä. Ensimmäistä skenaariota pidettiin kaikista todenmukaisimpana vaihtoehtona tulevaisuudessa, joka sopii hyvin myös tämän tutkimuksen tuloksiin.

Yhteisen opetusmallin korostuminen tuloksissa oli mielenkiintoista, sillä kyselylomakkeessa ei annettu valmiiksi katsomusaineiden opetusmalliksi mitään vaihtoehtoja eikä vastauksia johdateltu tiettyyn suuntaan. Yhteisen opetusmallin suuri mainintamäärä tarkoittaa selvästi sitä, että tämänkaltainen malli on ollut jo pitkään keskusteluissa esillä ja se on luokanopettajillekin tuttu ja potentiaaliselta kuulostava vaihtoehto opetukselle.

Tämä yhteinen malli sai huomattavan enemmistön kannatuksen ja halu siirtyä siihen oli suurta. Vastaukset opetuksen sisällöistä kuitenkin vaihtelivat, joten loppujen lopuksi kovin yksimielistä vaihtoehtoa ei vastauksista löytynyt. Jos tulevaisuudessa lähdetään rakentamaan kaikille yhteistä opetusmallia, tulee sen haluttuja sisältöjä tutkia lisää ja pohtia valintoja tarkkaan.

Opettajien taustan vaikutuksista oletettiin, että ainakin vähemmistöuskontojen opettajat olisivat nykyisen opetusmallin kannalla ja haluaisivat vahvasti säilyttää sen (Zilliacus & Kallioniemi 2015). Evankelisluterilaisten opettajien taas oletettiin jakautuvan enemmän ja olevan melko samankaltaisia uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien opettajien kanssa (Ketola ym. 2016). Muista taustatiedoista tehtiin olettaus, jonka mukaan naiset, nuoret ja eläkeikäiset vastaajat sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa asuvat olisivat enimmäkseen oman uskonnon opetuksen kannalla.

Tämän tutkimukset ovat hyvin linjassa myös näiden olettamusten kanssa. Vähemmistöuskontojen (tässä tutkimuksessa ortodoksit sekä muut kristinuskon uskontokunnat) edustajien vastauksista löydettiin selvä yhteys halulle säilyttää nykyinen opetusmalli. Evankelisluterilaiset opettajat jakautuivat kaikista uskontokunnista eniten, mutta olivat selvästi enemmän nykyisen mallin muutoksen ja yhteiseen opetusmalliin siirtymisen kannalla. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat opettajat olivat melkein kaikki nykyisen mallin muutoksen kannalla ja heistä kaikki kannattivat yhteisen mallin käyttöönottoa. Nämä kaksi ryhmää eivät eronneet toisistaan suurista, vaikkakin evankelisluterilaisista opettajista hieman suurempi osa oli myös nykyisen mallin kannalla. Tämä sopii hyvin siihen kirkon tutkimuskeskuksen huomioon, että evankelisluterilaisten näkemykset ovat yleensä melko samankaltaisia kirkkoon kuulumattomien kanssa (Ketola ym. 2016).

Tähän tulokseen yhtenä syynä voi olla uskonnollisen identiteetin tärkeyden ja merkityksen erot eri ryhmien välillä. Kallioniemi (2005b, 30-31) totesi, että luterilaisuuden ollessa niin vahvoilla, eivät suomalaiset ole joutuneet kovin paljoa miettimään omaa uskonnollista identiteettiään osana kulttuuria niin kuin saattaa olla vähemmistöuskontojen kohdalla. Tämän vuoksi vähemmistöuskontojen edustajat korostavat uskonnollisen identiteetin tärkeyttä ja koska he kokevat oman uskonnon opetuksen tukevan tätä, haluavat he säilyttää mallin. Taustalla voi olla pelko identiteetin menettämisestä tai syrjinnästä eri uskontojen sekoittuessa samaan ryhmään.

Myös uskonnollisuuden määrällä huomattiin olevan yhteys opettajien vastauksien kanssa. Tämän yhteydet mahdolliset syyt voivat kuitenkin olla samankaltaisia kuin uskonnollisen yhdyskunnan yhteyden kanssa. Myös vahvemmin uskoville saattaa uskonnollisen identiteetin rakentaminen olla tärkeämpää kuin uskonnottomille. Olettamusta ei voida kuitenkaan varmistaa ennen lisätutkimusta aiheesta.

Muilla opettajien taustatekijöillä ei kuitenkaan huomattu olevan yhteyttä heidän mielipiteisiinsä, joka eroaa sukupuolen, iän ja asuinpaikan yhteyden suhteen tehdyn olettamuksen kanssa. Tämä voi johtua luokkien suuruudesta, jolloin esimerkiksi alueellisia eroja voi olla vaikea löytää. Luokkien suuruuksia jouduttiin laajentamaan vastaajien tunnistamattomuuden vuoksi, joka saattoi huonontaa tutkimuksesta saatuja tuloksia. Toisaalta taas tämän vuoksi pystyttiin tutkimaan vastaajien uskonnollisuutta, joka olikin tärkeä taustatekijä vastaajien mielipiteissä.

Vertailua voidaan tehdä myös luokanopettajista aiemmin tehdyn tutkimuksen kanssa. Pyysiäisen (2000) tutkimuksessa luokanopettajat halusivat selvästi eniten säilyttää sen aikaisen katsomusaineiden opetussuunnitelman, joka on melkein päinvastainen tulos tälle tutkimukselle. Yhteisen katsomusaineen suosio on siis kasvanut reilusti viimeisten vuosikymmenien aikana. Samaa tutkimuksissa oli se, että luokanopettajat halusivat selvästi säilyttää katsomusopetuksen peruskoulussa, eivätkä siirtää sitä muille tahoille.

Näiden tutkimusten välistä suurta eroa voi osaltaan selittää Suomen monikulttuuristuminen ja sekularisoituminen. Voimakas maahanmuutto Suomeen alkoi 1990-luvulla ja sen vaikutukset alkavat olla jo voimakkaasti näkyvissä nykypäivänä. Vaikka Suomessa onkin aina asunut vähemmistöjä, on esimerkiksi erilaisten katsomusten kirjo alkanut vasta viime vuosikymmeninä nousta pinnalle. (Liebkind 2000, 171; Kallioniemi 2005b, 11.)

Eri kulttuurien kohdatessa vaaditaan yhteiskunnalta ja ihmisiltä sopeutumista, sekä jonkinlaista muutosta puolin ja toisin (Liebkind 2000, 171). Mahdollisesti tällainen muutos alkaa jo olla näkyvissä ja on koulutusta järjestävien ihmisten mielissä. Maahanmuuttajapopulaation määrän nousu näkyy vahvasti opettajien arjessa ja on vaikeuttanut katsomusaineiden opetuksen järjestelyjä. Tämä saattaa vaikuttaa opettajien mielipiteisiin katsomusaineiden opetusmallista ja saa heidät haluamaan muutosta. Tähän liittyy myös tutkimuksen tulos siitä, että opetusmallin muutos nähtiin hyvin suurilta osin tarpeellisenä. Muutoksen suunta saattoi erota, mutta aivan täysin nykyisen mallin kanssa samankaltaista mallia ei kovin suuri osa halunnut säilyttää.

Opettajat halusivat myös suureksi osaksi säilyttää katsomusaineiden opetuksen joko kokonaan tai osittain peruskoulun opetuksen piirissä. Tähän vaikuttaa varmasti suuri suomalaisen koulutusjärjestelmän arvostus ja halua kyetä myös valvomaan opetusta. Opettajat näkivät tässä tutkimuksessa katsomusaineiden opetuksen tärkeimpinä aspekteina erilaisista katsomuksista opettamisen ja suvaitsevaisuuden lisäämisen, joka ei välttämättä toteutuisi niin hyvin eri tahojen järjestämässä erillisopetuksessa. Tämänkin vuoksi mahdollisesti haluttiin tukea opetuksen jäämistä peruskouluun.

4.2 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset

Aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella eräässä sosiaalisen median ryhmässä ja vastaajina toimivat suomalaiset luokanopettajat. Vastaajia saatiin monipuolisesti eri puolilta Suomea. Lomakkeen jakaminen isoon ryhmään lisäsi myös huomattavasti vastausten anonymiteettiä, kun ei voida tietää kuka ryhmän jäsenistä on vastannut kyselyyn. Vaihtoehtona, jossa lomake olisi lähetetty tietyille vastaajille ja tai haastateltu vastaajia olisi ollut hyvin helppo identifioida vastaajia, jota tässä tutkimuksessa koitettiin välttää. Toisaalta ei voida tietää, onko tähän ryhmään jo alun perin liittynyt paljon keskenään samantlaisia ihmisiä, joka saattaa vaikuttaa vastausten monipuolisuuteen. Vastauksia saatiin melko paljon, joka lisää vastaajien erilaisuutta ja tutkimuksen luotettavuutta.

Tässä tutkimuksessa yksityisyydensuoja nousi vahvasti esille, tutkimuksen vaatiessa henkilökohtaisten kysymysten esittämistä. Kyselylomakkeesta tehtiin mahdollisimman anonyymi ja luotettava ja taustatietokysymysten ryhmittelyt koitettiin tehdä mahdollisimman suuriksi, jotta niitä yhdistelemällä ei voitaisi tunnistaa vastaajia. Tämä lisää vastauksien luotettavuutta, kun vastaajat uskaltavat vastata täysin oman mielipiteensä mukaisesti tietäessään, ettei heitä voi tunnistaa aineistosta mitenkään.

Koko tutkimuksen aihe voi myös olla osaltaan johdatteleva ja kerätä vain tietynlaisilta vastaajilta vastauksia. Voidaan pohtia, onko kyselyyn vastanneet vain sellaiset vastaajat, joilla on ollut hyvin vahva mielipide aiheesta ja ovat halunneet tuoda sen esille. Tällöin ”ääripäiden” välissä olevat mielipiteet jäisivät tutkimuksen ulkopuolelle. Toisaalta tutkimuksen tuloksissa esiintyi myös muiden ryhmien väliin meneviä mielipiteitä, joissa ei tullut ilmi selvää mielipidettä asiaan. Vastausjoukko oli myös melko suuri, joten kyselyn aiheesta kiinnostuneita oli paljon. Suuri vastaajamäärä lisää myös tutkimuksen luotettavuutta, kun vastaukset eivät painotu vain muutaman yksilön mielipiteille.

Aineiston analyysin luotettavuutta pyrittiin lisäämään kuvaamalla aineiston analyysi mahdollisimman tarkasti. Tutkimuksessa käytettiin niin laadullisia kuin määrällisiäkin menetelmiä ja näiden molempien analyysiin liittyvät asiat selostettiin hyvin. Kahden eri tutkimusmenetelmän käyttö lisää tulosten laatua antaa tuloksille varmemman pohjan.

Analyysissa tehty luokittelu on myös kuvattu mahdollisimman perusteellisesti ja tutkimuksen tuloksissa käytetyt vastaajien suorat lainaukset lisäävät myös tutkimuksessa tehtyjen tulkintojen luotettavuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 233). Myös tulosten tarkat vastaajamäärät, kuvaavat kuviot ja taulukot sekä määrällisten testien tarkat tulokset lisäävät tulosten luotettavuutta.

Tutkimus toteutettiin yhden tutkijan tekemien analyysien ja tulkintojen mukaan, mikä saattaa laskea tutkimuksen luotettavuutta. Kahden tutkijan käyttö eli tutkijatriangulaatio olisi voinut lisätä analyysin laajuutta ja tulkinnoista yhdessä keskustelemalla olisi voitu saada aikaan varmempi tulos (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 233). Toisaalta kahden tutkijan välillä voi olla myös erilaisia näkemyksiä, joita voi olla vaikea ratkaista. Tässä tutkimuksessa tehty sisällönanalyysi ei kuitenkaan ollut kovin monimutkainen ja opettajien vastaukset opetusmalleihin liittyen olivat melko yksiselitteisiä, ja niistä oli helppo löytää vaadittavat luokittelutekijät.

Tämän tutkimuksen rajoituksia olivat taustatietojen suuret vastausluokat, jolloin niistä ei saatu kovin tarkkaa tietoa, sekä tutkimuksen rajoittuminen ainoastaan luokanopettajiin ja näistäkin suurimmaksi osaksi vain evankelisluterilaisiin ja uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomiin opettajiin. Yksikään esimerkiksi islamin uskon tai katolilaisen uskon opettaja ei vastannut kyselyyn. Ortodoksisen yhdyskunnan ja muiden kristinuskon yhdyskuntien edustajiakin oli melko vähän. Muilta osin vastaajat olivat taustatiedoiltaan melko heterogeenisiä, mutta uskontokuntien kohdalla suurempi vaihtelu olisi lisännyt tulosten validiutta. Muiden taustatietoryhmien vastausluokat taas olivat melko suuria, jolloin kovin yksityiskohtaista vertailua niiden ja vastausten välillä ei voitu tehdä. Aikaisempaa tutkimusta muistakin kuin luokanopettajista on kyllä tehty, joten vaikka tämä tutkimus kosketti vain heitä, voidaan onneksi eri tutkimusten tietoja yhdistellä.

4.3 Tulosten hyödyntämismahdollisuudet ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen tuloksia voisi käyttää hyödyksi tulevaisuuden katsomusaineiden opetusta mietittäessä. Luokanopettajat näkevät ensi kädessä nykyisen mallin toimimisen koulussa ja jos heistä enemmistö on sitä mieltä, että opetusmallia tulisi muuttaa niin heitä tulisi kuunnella. Selvitettäväksi jää millaista tämän muutoksen tulisi tarkalleen olla. Jo

tässäkin tutkimuksessa kuitenkin huomattiin, että yhteinen opetusmalli sai selvästi eniten suosiota ja suurin osa vastaajista halusi ottaa käyttöön tämän mallin.

Luokanopettajia ei ollut myöskään tutkittu kovin paljoa monien viime vuosien aikana. Tämän tutkimuksen tulokset ovat siis uusinta tutkimustulosta katsomusaineiden opetusmallista ja juuri opettajien mielipiteistä niihin liittyen. Opettajilla oli ja olisi varmasti vielä paljon sanottavaa aiheeseen ja tämän tutkimuksen perusteella he olisivat suurimmaksi osaksi innokkaita toteuttamaan opetusmallin muutosta.

Tutkimuksen tuloksia olisi jatkossa mahdollista syventää tutkimalla osaa vastaajista vielä tarkemmin esimerkiksi haastattelun muodossa, jolloin saataisiin vielä syvempää ja tarkempaa tietoa heidän mielipiteistään ja niiden perusteluista. Tutkimusta voisi kohdistaa myös tarkemmin vastaajien haluaman mallin sisältöihin ja selvittää minkälaisia asioita esimerkiksi kaikille yhteisen mallin tulisi todellisuudessa sisältää ja miten siitä saisi luotua kaikille sopivan ratkaisun. Tai onko kaikille sopivaa mallia ylipäätään mahdollista rakentaa.

Tutkia voitaisiin myös monia erilaisia ryhmiä kuten, luokanopettajia, aineenopettajia, rehtoreita, vanhempia ja oppilaita kaikkia saman tutkimuksen sisällä samantyyppisin metodein. Tällöin saataisiin mahdollisimman laaja ja luotettava kuva katsomusaineiden opetuksen todellisesta nykytilanteesta ja haluttavasta tulevaisuuden katsomusaineesta. Rehtoreilta saisi varsinkin opetuksen järjestämiseen liittyvää näkökulmaa, kun taas esimerkiksi oppilailta voisi selvittää, minkälaisia asioita he todellisuudessa pitävät katsomusaineiden opetuksen tärkeinä ja minkälaiset sisällöt motivoivat heitä.

Jos katsomusaineiden opetusmallin muutokseen jossain kohtaa päädytään, tulisi uuden mallin sisältöjä tutkia etukäteen hyvin tarkasti. Tämän tutkimuksen teoreettista taustaa rakentaessa huomattiin, että katsomusaineiden opetus on hyvin monimutkainen asia ja tiiviisti yhteydessä moniin yhteiskunnan rakenteisiin (Poulter 2013, 91-92). Kaikissa opetusmalli vaihtoehtoissa on omat ongelmansa ja vaikeutensa, jonka vuoksi mallin päättäminen ei ole helppoa (Nyyssönen 1998; Kallioniemi 2005a). Katsomusaineiden opetuksen muutos vaikuttaisi hyviin moneen asiaan ja siksi sitä on harkittava tarkasti. Uutta mallia kehitettäessä tulisi myös ottaa jokaisen uskontokunnan ja eri katsomusten edustajia

mukaan tehtävään muutostyöhön ja jokaisen mielipiteet tulisi ottaa tasa-arvoisesti huomioon. Katsomusaineiden opetus on monelle hyvin tärkeä asia ja todistus ihmisoikeuksien toteutumisesta, jonka vuoksi siinä tulee ottaa jokainen oppilas ja muut ryhmät huomioon. Uuden mallin sisältöjen tulisi sopeutua jokaisen maailmankuvaan, eikä käsitellä ainoastaan kristinuskoa, jotta vältymme Norjan kaltaisilta ongelmilta (Andreassen 2013, 139-146).

LÄHTEET

- Andreassen, B. 2013. Religion Education in Norway: Tension or harmony between human rights and Christian cultural heritage? University of Tromsø.
- Davie, C. 2000. Religion in Modern Europe: A Memory Mutates. New York: Oxford University Press.
- Ehnqvist, T. 2012. Espanjalainen uskonnonopetus muutosten pyörteissä (1939-2012). *Kasvatus & Aika* 6 (4), 5-17.
- Haikala, T. 2018. Eri uskontojen ja elämänkatsomustiedon opettajat vastustavat yhteistä katsomusainetta. *Kirkko ja kaupunki*.
- Saatavilla: <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/miten-katsomusaineiden-opetus-tulisi-jarjestaa-ei-ainakaan-yhdistamalla-aineita-sanovat-opettajat#09c5f2fb> (Viitattu 9.2.2020)
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, P. 2014. Uskonnonvapaus monikulttuuristuvassa koulussa. *Acta Wasaensia*, 307. Vaasan yliopisto.
- Hull, J. 2002. The contribution of religious education to religious freedom. Teoksessa: Schreiner, P., Taylor, J. & Westerman, W. (toim.). *Committed to Europe's future. Contributions from education and religious education*. Comenius-Institut, Protestant centre for studies in education. Munster: Lit, 107-110.
- Kallioniemi, A. 2005a. Uskonnonopetus ja uskontokasvatus historiallisyhteiskunnallisessa kontekstissään. Teoksessa: Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.). *Uskonnonopetus uudella vuosituhanella*. Helsinki, 11-49.
- Kallioniemi, A. 2005b. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus monikulttuuristuvassa maailmassa. Teoksessa: Hilska, P., Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.). *Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki, 11-38

Kallioniemi, A. 2007a. Eurooppalaiset uskonnonopetusmallit ja suomalainen malli. Teoksessa: Sakaranaho, T. & Jamisto, A. (toim.). Monikulttuurisuus ja uudistuva katsomusaineiden opetus. Helsingin yliopisto, 101-113.

Kallioniemi, A. 2007b. Laadukas katsomusaineiden opetus. Teoksessa: Kallioniemi, A. & Salmenkivi, E. (toim.) Katsomusaineiden kehittämishaasteita – Opettajankoulutuksen tutkinnonuudistuksen virittämää keskustelua. Helsingin yliopisto, 41-54.

Kallioniemi, A. 2007c. Näkökulmia eurooppalaiseen uskonnon opetukseen – oppiaineen kehittämisen haasteita Norjassa ja Suomessa. Teoksessa: Kallioniemi, A. & Salmenkivi, E. (toim.) Katsomusaineiden kehittämishaasteita – Opettajankoulutuksen tutkinnonuudistuksen virittämää keskustelua. Helsingin yliopisto, 55-76.

Kavonius, M., Kuusisto, A. & Kallioniemi, A. 2015. Pupils' Perceptions of Worldview Diversity and Religious Education in the Finnish Comprehensive School. *Journal of Intercultural Studies*. Vol.36(3), 320-337.

Ketola, K., Hytönen, M., Salminen, V., Sohlberg, J. & Sorsa, L. 2016. Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012-2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Kuopio.

Koikkalainen, A. 2010. Uskonnonopetus ja ihmisoikeudet. Ihmisoikeusliitto.

Komulainen, J. 2015. Oman uskonnon opetus on postliberaali ratkaisu. Teoksessa: Steiner, T., Vainionpää, J. & Huttunen, R. (toim.). Samalta viivalta 9 – Valtakunnallisen kasvatustieteen valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineisto 2015. Jyväskylä. PS-kustannus, 167-174.

Korkeakoski, K. & Ubani, M. 2018. What positive things do students from different backgrounds see in integrated RE lessons with collaborative teaching? Three cases from a Finnish teaching experiment. *Journal of Religious Education*. Vol.66(1), 49-64.

Kuusisto, A. & Gearon, L. 2019. Why Teach about Religions? Perspectives from Finnish Professionals. *Religions*, Jun 2019, Vol.10(6)

Niemi, P., Kallioniemi, A. & Ghosh, R. 2019. Religion as a Human Right and a Security Threat—Investigating Young Adults’ Experiences of Religion in Finland. *Religions*, Jan 2019, Vol.10(1).

Laki 137/1923. Laki kansakoulutoimen järjestysmuodon perusteista.

Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1923/19230137> (Viitattu 1.3.2020)

Liebkind, K. 2000. Monikulttuurisuus on tulevaisuutta. Teoksessa: Liebkind, K. (toim.). *Monikulttuurinen Suomi – Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Tampere: Yliopistokustannus, 171-182.

Nyysönen, S. 1998. Uskonnonopetuksen tulevaisuuden näkymät. Teoksessa: Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (toim.). *Uskonnonopetuksen käsikirja*. Porvoo: WSOY, 458-466.

Mannola, M. 2013. Oman uskonnon opetus on edelleen tärkeää. *Uusi Suomi*.

Saatavilla: <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/maxman/140575-oman-uskonnon-opetus-on-edelleen-tarkeaa/> (Viitattu 9.2.2020)

Metso, P. 2019. Making minority faith (in)visible through religious education: parents’ experiences of the identification of their children’s Orthodox identity in Finnish public schools. *Journal of Religious Education*. Vol 67(1), 61-76.

Miles, M. & Huberman, A. 1994. *Qualitative data analysis*. 2.ed. California: Sage.

Odiah, L. 2007. Evankelisluterilaisen uskonnon opettajat ja uskonnon opetuksen tulevaisuus monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa: Kallioniemi, A. & Salmenkivi, E. (toim.) *Katsomusaineiden kehittämishaasteita – Opettajankoulutuksen tutkinnonuudistuksen virittämää keskustelua*. Helsingin yliopisto, 91-109.

Opetushallitus. 2018. Ohje perusopetuksen uskonnon ja elämänkatsomustiedon sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja

perusopetuksessa. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/189009_ohje_perusopetuksen_uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_seka_esi-opetuksen_katso_0.pdf (Viitattu 9.2.2020)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Perusopetuslaki 1998. 11§ (1.6.2001/453) Opetuksen sisältö.

Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (Viitattu 1.3.2020)

Perusopetuslaki 1998. 13§ (6.6.2003/454) Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus.

Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (Viitattu 1.3.2020)

Pihlström, S. 2015. Siiloutumisesta toiseuden kohtaamiseen: irti ”oman uskonnon” opetuksesta. Teoksessa: Steiner, T., Vainionpää, J. & Huttunen, R. (toim.). Samalta viivalta 9 – Valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineisto 2015. Jyväskylä. PS.kustannus, 175-182.

Plesner, I. T. 2002. Religio-political models and models for religious and moral education. *Panorama*, 14(2), 111–122.

Poulter, S. 2011. Jumalan valtakunnan kansalaisista vastuullisten maailmankansalaisten kasvattamiseen. *Yleissivistävän koulun uskonnonopetuksen yhteiskunnallinen tehtävä 1900-luvun alusta 2000-luvun alkuun*. *Kasvatus & Aika* 5 (4) 2011, 69-85.

Poulter, S. 2013. Sekulaari yhteiskunta ja ‘toisin’ ajattelemisen mahdollisuus. *Kasvatus & Aika* 7 (3) 2013, 91–97.

Pyysiäinen, M. 1982. Tunnustuksellinen, tunnustukseton ja objektiivinen uskonnonopetus. Opetussuunnitelma-analyysi Suomen ja Ruotsin peruskoulun uskonnon opetuksen tavoitteista ja sisällöstä. Helsinki: Kirjapaja.

Pyysiäinen, M. 1998. Koulun uskonnonopetuksen luonne. Teoksessa: Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (toim.). *Uskonnonopetuksen käsikirja*. Porvoo: WSOY, 41-68.

Pyysiäinen, M. 2000. Luokanopettaja ja koulun katsomusopetus : luokanopettajien kokemukset ja käsitykset uskonnonopetuksen, elämäkatsomustiedon ja eettisen kasvatuksen toteuttamisesta ja järjestelyistä peruskoulun 1-6 luokilla. Porvoo: WSOY.

Rautionmaa, H. & Kallioniemi, A. 2017. Integrated religious education to promote dialogue in inter-worldview education. A Finnish approach. Teoksessa D.R. Wielzen & I. Ter Avest (toim.) Interfaith education for all. Rotterdam: Sense Publishers, 147–158.

Ristola, P. 2017. Uskontotunnit yhdessä vai erikseen? – Osa kouluista kokeilee katsomusaineiden yhteisopetusta. Yle.

Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9843354> (Viitattu 9.2.2020)

Räsänen, A., Ubani, M, Ziebertz, G & Riegel, U. 2009. Teoksessa: Teologinen Aikakauskirja 114(2009): 5. Helsinki: Teologinen julkaisuseura, 436-449.

Saine, H. 2000. Uskonnonopetus Suomen oppivelvollisuuskoulussa 1900-luvulla. Turun yliopiston julkaisuja, sarja 165.

Sakaranaho, T. 2007. Pienryhmäisten uskontojen opetus ja monikulttuurisuuden haasteet. Teoksessa: Kallioniemi, A. & Salmenkivi, E. (toim.) Katsomusaineiden kehittämishaasteita – Opettajankoulutuksen tutkinon uudistuksen virittämää keskustelua. Helsingin yliopisto, 3-16.

Sakaranaho, T. & Salmenkivi, E. 2009. Tasavertaisen katsomusopetuksen haasteet: pienryhmäisten uskontojen elämäkatsomustiedon opetus Suomessa. Teoksessa: Teologinen Aikakauskirja 114(2009): 5. Helsinki: Teologinen julkaisuseura, 450-470.

Salmenkivi, E. 2003. Elämäkatsomustiedon rajoilla. Teoksessa: Elo, P. ym. (toim.). Hyvän elämän katsomustieto. Filosofian ja elämäkatsomustiedon opettajat (FETO) ry:n vuosikirja. 2003. Helsinki: FETO, 32-40.

Schreiner, P. 2007. Religious Education in the European Context. Teoksessa Kuyk, Elsa, Jensen, Roger, Lankshear, David, Löh Manna, Elisabeth & Schreiner, Peter (toim.), Religious Education in Europe: Situation and Current Trends in Schools. Oslo: IKO, 9– 16.

Schweitzer, F. 2002. International Standards for Religious Education. Teoksessa: Conversation with John M. Hull. Panorama 14 (1), 49–56.

Sen, A. 2009. Identiteetti ja väkivalta. Helsinki: Basam Books.

Skeie, G. 2002. Citizenship, Identity Politics and Religious Education. Teoksessa: Heimbrock, H.-G. & Sheilke, C. & Schreiner, P. (toim.). Towards Religious Competence. Diversity as a Challenge for Education in Europe. Schriften aus dem Comenius-Institut. Münster: Lit, 237-252.

Skeie, G. 2014. Teoksessa: Rothgangel, M., Skeie, G. & Jäggle, M. (toim.). Religious Education at schools in Europe: Part 3: Northern Europe. Göttingen: Vienna University Press, 15-18.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-5379. Vuosikatsaus 2015, Liitetaulukko 6. Väestö uskonnollisen yhdyskunnan mukaan 2000–2015. Helsinki: Tilastokeskus.

Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/01/vaerak_2015_01_2016-09-23_tau_006_fi.html (Viitattu 31.1.2020)

Tainio, L. & Kallioniemi, A. 2019. Koulujen monet kielet ja uskonnot. Selvitys vähemmistöäidinkielten ja -uskontojen sekä suomi ja ruotsi toisena kielenä -opetuksen tilanteesta eri koulutusasteilla. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 11/2019.

Thomas, C. 2019. Suomalainen uskonnonopetus on kallista ja vanhanaikaista. Libera. Saatavilla: <https://www.libera.fi/2019/02/25/suomalainen-uskonnonopetus-on-kallista-ja-vanhanaikaista/> (Viitattu 9.2.2020)

Tomperi, T. 2013. Opetuksen monet mallit ja suomalainen ratkaisu. Niin & Näin 1/2013.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. 2011. Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulokinnan perusteita. Turku: Turun yliopisto.

Ubani, M. 2013. Peruskoulun uskonnonopetus. Jyväskylä. PS-kustannus.

Ubani, M & Tirri, K. 2014. Teoksessa: Rothgangel, M., Skeie, G. & Jäggle, M. (toim.). Religious Education at schools in Europe: Part 3: Northern Europe. Göttingen: Vienna University Press, 105-126.

Uskonnonvapauslaki §8 (10.11.1922/267)

Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1922/19220267> (Viitattu 1.3.2020)

Uskonnonvapauslaki 6§ (6.6.2003/453) Uskonnonopetus.

Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453> (Viitattu 1.3.2020)

Zilliacus, H. 2014. Supporting Student's Identities and Inclusion in Minority Religious and Secular Ethics Education: A Study on Plurality in the Finnish Comprehensive School. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 258. Helsingin yliopisto.

Zilliacus, H. & Kallioniemi, A. 2015. Supporting minority belonging: Finnish minority RE teacher perspectives on the significance of RE. Religion & Education, 02 September 2015, Vol.42(3), 339-356.

Zilliacus, H. & Kallioniemi, A. 2016. Secular ethics education as an alternative to religious education – Finnish teachers' views. Journal of Beliefs & Values, 03 May 2016, Vol.37(2), 140-150.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Luokanopettajien näkemyksiä katsomusaineen opetuksesta

Hei!

Olen Evi Ylijoki ja opiskelen Turun yliopistossa luokanopettajaksi. Olen tekemässä Pro gradu -tutkielmaa luokanopettajien näkemyksistä katsomusaineen opetuksesta.

Tutkimuksen aineisto kerätään tällä kyselylomakkeella. Lomakkeen täyttö vie aikaa noin 10-20 minuuttia. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit keskeyttää lomakkeen täytön missä vaiheessa tahansa tai olla vastaamatta johonkin kysymykseen. Antamiasi tietoja käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti, eikä niitä käytetä muuhun kuin tämän opinnäytetyön tekemiseen. Kaikki aineisto säilytetään luotettavasti niin, ettei niihin pääse käsiksi kukaan muu kuin tutkimuksen tekijä.

Tutkimustulosten julkaisu tapahtuu siten, ettei ketään yksittäistä henkilöä voi niistä tunnistaa.

Kun aineistoa ei enää tarvita, se tuhoetaan asianmukaisesti.

Katsomusaineella/-illä tarkoitan tässä tutkimuksessa kaikkia peruskoulussa opetettavia katsomuksellisia aineita eli eri uskontojen opetusta sekä elämänkatsomustietoa. Koetan tutkimuksessani selvittää mitä mieltä luokanopettajat ovat tämänhetkisestä katsomusaineiden opetusmallista ja onko heidän mielestään tarvetta muutokselle vai ei. Ensimmäisellä sivulla kysyn joitakin taustatietoja ja seuraavilla sivuilla on muutamia avoimia kysymyksiä.

Jos sinulla on jotakin kysyttävää tutkimuksesta, voit ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse (eviry@utu.fi) milloin tahansa. Varmistan vielä seuraavassa kysymyksessä, että saan käyttää antamiasi vastauksia tutkimuksessani.

Kiitos jo etukäteen vastauksista!

Evi Ylijoki

1. Antamiasi vastauksia saa käyttää Evi Ylijoen tutkimuksessa *

- Kyllä
- Ei

2. Sukupuoli

- nainen
- mies
- muu

3. Ikä

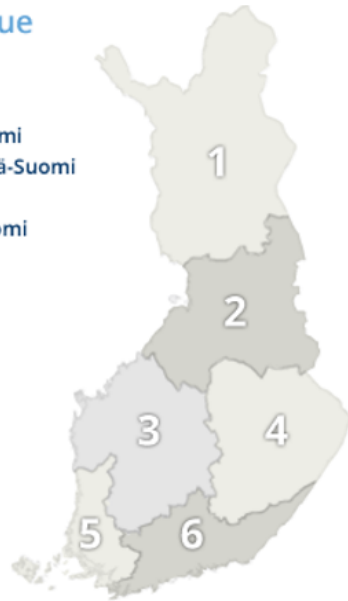
- alle 30 vuotta
- 30-39 vuotta
- 40-49 vuotta
- 50-60 vuotta
- yli 60 vuotta

4. Asuinpaikka (kuvan lähde: avi.fi)

Valitse alue

- 1 Lappi
- 2 Pohjois-Suomi
- 3 Länsi- ja Sisä-Suomi
- 4 Itä-Suomi
- 5 Lounais-Suomi
- 6 Etelä-Suomi

› Koko Suomi

- 1 Lappi tai 2 Pohjois-Suomi
- 3 Länsi- ja Sisä-Suomi
- 4 Itä-Suomi
- 5 Lounais-Suomi
- 6 Etelä-Suomi

5. Kuinka kauan olet työskennellyt luokanopettajana?

- alle 5 vuotta
- 5-9 vuotta
- 10-19 vuotta
- 20-30 vuotta
- yli 30 vuotta

6. Mitä katsomusainetta/-ita olet opettanut?

- Elämänkatsomustieto
- Evankelisluterilainen uskonto
- Islamin uskonto
- Ortodoksinen uskonto
- Jokin muu (mikä?)
- En ole opettanut mitään katsomusainetta
- En halua vastata

7. Mihin uskontokuntaan kuulut?

- Evankelisluterilaiseen uskontokuntaan
- Ortodoksiseseen uskontokuntaan
- Katolilaiseen uskontokuntaan
- Muuhun kristinuskon uskontokuntaan
- Islamin uskontokuntaan
- Muuhun Länsi-Aasiassa syntyneeseen uskontokuntaan (esim. juutalaisuus)
- Muuhun Itä-Aasiassa syntyneeseen uskontokuntaan (esim. hindulaisuus, buddhalaisuus)
- Johonkin muuhun uskontokuntaan
- En kuulu mihinkään uskontokuntaan
- En halua vastata

8. Miten vastaisit väitteeseen ”Koen olevani uskonnollinen ihminen”. Valitse parhaiten itseäsi kuvaava vastausvaihtoehto.

- Täysin eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Jokseenkin samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä
- En halua vastata

Katsomusaineiden tämänhetkinen opetus Suomessa

Tällä hetkellä Suomessa on käytössä katsomusaineiden erillisopetus eli eri uskontokunnilla on omat opetussuunnitelmansa ja he useimmiten opiskelevat kouluissa erillisissä ryhmissä. Uskontokuntiin kuulumattomat oppilaat opiskelevat joko evankelisluterilaista uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Oppilaat eivät saa itse päättää mitä uskontoa tai elämäkatsomustietoa he haluavat opiskella, vaan ryhmä määräytyy heidän uskontokuntansa mukaan.

Euroopasta löytyy paljon erilaisia malleja katsomusaineiden opetukseen ja Suomessakin on keskustelua nykyisen mallin hyvydestä/huonoudesta. Tällä hetkellä ei ole nähtävissä muutosta Suomen katsomusaineiden opetuksen malliin, mutta siitäkin on ollut keskustelua. Haluan tässä pro gradu -tutkielmassani selvittää, millainen näkemys luokanopettajilla on tämän hetkisestä katsomusaineiden opetuksen mallista ja millaisen mallin he mahdollisesti toivoisivat olevan käytössä. Seuraavat kysymykset ovat avoimia ja toivon niihin oman mielipiteenne mukaisia vastauksia. Mielipiteiden perustelu on erittäin toivottua.

9. Mitä mieltä olet nykyisestä katsomusaineiden opetusmallista Suomessa? Perustele vastauksesi.

10. Mitä hyviä puolia nykyisessä mallissa mielestäsi on? Perustele vastauksesi.

11. Liittykö malliin mielestäsi joitakin puutteita tai epäkohtia? Perustele vastauksesi.

12. Millainen katsomusaineiden opetusmallin tulisi mielestäsi olla? Perustele vastauksesi.

Lopuksi vielä muutama aiheeseen liittyvä avoin kysymys.

13. Onko katsomusaineiden opetusmallin muutos mielestäsi mahdollista tai tarpeellista nykyajan tai tulevaisuuden Suomessa? Perustele vastauksesi.

14. Kuuluisiko katsomusaineen opetuksen kuulua mielestäsi perusopetuksen piiriin vai pitäisikö jonkun muun tahon järjestää se? Jos, niin minkä? Perustele vastauksesi.

15. Jos sinulla on vielä jotakin lisättävää aiheeseen liittyen, voit tähän kenttään kirjoittaa sen vapaasti.

Kiitos paljon kyselyyn osallistumisesta!